

PRILOZI

Napomena urednika: Od brojnih dokumenata koji se nalaze u ličnoj arhivi Pavla Jakšića ovde je uvršten manji broj priloga. Njihov izbor sačinio je autor Pavle Jakšić. Uz svaki prilog naveden je i njegov izvorni arhivski broj pod kojim se vodi u ličnoj arhivi Pavla Jakšića. Lična arhiva Pavla Jakšića nalazi se u Istorijskoj zbirci Srpske akademije nauka i umetnosti pod brojem 14218. Autor se saglasio sa uredničkim predlogom da se dokumenti objave po hronološkom redu, u celosti i u obliku faksimila. Naslovi priloga su urednički.

PISMO PAVLA JAKŠIĆA JOSIPU BROZU TITU O LIČNOM
BOGAĆENJU I ŠPEKULISANJU STANOVIMA IZ OKTOBRA 1955.
GODINE

Prilog broj 79

Druže Maršale,

Veoma dugo sam razmišljao pre nego sam se odlučio da Vam pišem. Imao sam pri tome u vidu da ste premoreni brigama i poslom, da Vam je problem o kome ću govoriti verovatno poznat u istoj ili sličnoj formi, da Vi ne možete stići na sve strane, da je ovo nepodesan i nenadležan put itd.itd. Pa ipak sam doneo odluku da Vam se obratim u nameri da doprinesem rešenju jednog, po mom mišljenju, veoma delikatnog problema. Očekujem da mi moji vojni starešine neće zbog ovoga zameriti zbog toga što se ne radi u unutararmiskom problemu koji bi oni mogli rešiti sami. Vas lično molim da me kao komunistu i građanina naše zajednice uvrstite među one koje pozivate da Vam se lično obraćaju za sve nepravilnosti koje se čine i od kojih zahtevate da se, kao aktivni politički borci, suprostavljaju svemu onome što koči naš društveni razvitak u pravcu progresa. obraćam Vam se i kao glasač svom narodnom poslaniku, jer iako je problem opšteg značaja, on se najreljevnije ističe baš u Vašem izboru srezu.

Evo o čemu se radi.

Pre nekoliko godina donesena je odluka, da se prodaju pojedincima neke "manje" kuće iz opštedruštvenog fonda s motivacijom "da će se na taj način doći do srestava za izgradnju novog stambenog prostora", "da je teško upravljati njima", da su "nerentabilne" itd. Bilo je u isto vrijeme naglašeno da će prvenstvo pri kupovini imati invalidi i borci narodno-oslobodilačkog rata.

Pomenuta obrazloženja odluke sadržavala su po mojoj oceni, nekoliko kontradikcija:

1/"Nerentabilne" nisu kod nas samo "male" kuće nego i velike. "Nerentabilnost" odnosno "rentabilnost" u ovom slučaju nije objektivne nego subjektivne prirode; ona ne dolazi zbog društvenog odnosno privatno-kapitalističkog vlasništva, nego

zbog dirigovano-niskih cena stanovima, koje su uslovljene celokupnom našom ekonomskom politikom industrijalizacije koja nameće potrebu da se negdje uzme da bi se na drugom mestu moglo dati.

2/ Očigledno je da od invalida i boraca narodno-oslobodilačkog rata nije moguće izvući nikakva finansijska srestva, zato što ih oni ne poseduju. Obzirom na nameru da im se za kupovinu tih kuća dadu sredstva iz banke u vidu privatnog zajma, izjave da će se time doći do izvesnih materijalnih sredstava za izgradnju novog stambenog prostora, svele su se objektivno na povredu naše osnovne linije u ekonomici.

3/ Isticanje da će privatni sopstvenici bolje upravljati kućama nego zajednica nosi u sebi izvesne elemente priznanja prednosti privatno-kapitalističkog sektora nad socijalističkim.

Ove protivrečnosti razrešene su na taj način, što je onima koji su bili voljni da kuće kupe obećan kredit, tako da je bilo dovoljno da čovek za kuću dade svojih nekoliko desetina hiljada dinara a ostalo da uzme od društvene zajednice u vidu zajma i da za ta srestva kupi kuću od iste te zajednice. Kuće se prodaju u bescenje, a anuitet je veoma mali, približno ravan kiriji koja se danas plaća.

Tako su izvesni ljudi koji su se odlučili na tu ponudu došli u posed vila velike vrednosti, iz kojih smo juče isterivali buržoaziju dajući veoma malo zajednici kao protivvrednost. Oni se nadaју da će im, kad stanovi dodju na ekonomsku cenu i slobodno raspolaganje, biti to izvor znatne zarade, bilo da lično stanuju u tim kućama, bilo da ih izdaju pod zakup.

Ovo je donelo i svoje moralno-političke posledice. Mnogobrojnim tužbama buržoazije koja nas uporno tera preko sudova iz svojih kuća u želji da se namesti po svom nahodjenju pridružili su se sada i novi kućevlasnici, koji svoje ratne i partiske drugove teraju pomoću sudova iz stanova na osnovu "zasluga" i "prava vlasništva" do koga su došli, istina zakonskim, ali u suštini ne sasvim poštenim putem.

Medju njima se nalaze i pripadnici naše Armije - oficiri pa čak i generali. Savo Orović godinama uznemirava sve i svakoga sa zahtevom da se nasilno iseie dva pukovnika iz stana da bi on mogao doći u "svoju kuću" iako ima sve ono

što i mi ostali, ako ne i više. Važnije od toga je to što on nalazi podršku kod nekih ljudi koji ne bi smeli gledati na probleme kroz svetlo lične i nacionalne pripadnosti. General Milojević vodi spor preko advokata sa generalom Šakićem oko "njegove kuće" - da ne pominjem ostale slučajeve na koje nailazim u službenoj praksi.

Nije teško verovati da i dobronamerni ljudi, koji danas dosta teško žive, osudjuju ovo i da naši protivnici obilato koriste to i raskrinkavaju nas pred narodom kao "novu buržoaziju", "špekulante" itd. U ove priče upliću se i neki članovi našeg CK. Od mene traže objašnjenje mnogi moji saradnici, među njima komandanti divizija i korpusa, koji se ne zadovoljavaju ukazivanjem na zakonske propise. Verovatno je da u pričanjima ima preterivanja, ali to govori o nezdravostima koje su izazvane kupovinom kuća od strane rukovodećih komunista u ovoj situaciji.

Najteže u tome je to što naši protivnici nastoje na ovom pitanju umanjiti naš ugled pred narodom.

Medju komunistima koji nisu kupili kuće vlada podeljeno mišljenje po ovom pitanju. Malobrojni smatraju da tu nema ničeg nedozvoljenog, obzirom na to što socijalizam ne zabranjuje posedovanje kuće za ličnu upotrebu, što su naši zakoni to dozvilili itd., dok ogromna većina to osudjuje, ne iz apstraktno-teoretskih razloga nego zbog načina na koji se dolazi do kuća i ne vodjenja računa o situaciji. Baš zato se daleko blaže gleda na uzimanje kredita za gradjenje novih kuća, što ne dovodi ljude u sukob, a onoga ko kuću gradi zadužuju onoliko koliko kuća košta.

Kuće koje su bile za prodaju u opštedruštvenom fondu već su uglavnom rasprodane. Problem sada postoji kao problem useljavanja u "svoje kuće".

Poznato je da su u medjuvremenu organizovane stambene zajednice, koje su dobile zadatak da se brinu o stambenom fondu. Moglo bi se očekivati da će ti novi organi pokazati sposobnost da upravljaju uspešno onim što im je povereno i da neće više biti teškoća oko upravljanja, koje su, navodno, bile jedan od razloga za otudjivanje društvene imovine. Na osnovu zakona o stambenim zajednicama, Armija je kao i ostale društvene organizacije sav svoj stambeni fond, uključila u stambene zajednice, zadržavajući sebi, uz veliku borbu, pravo

da rasporedjuje stanove oficirima kad završi nove zgrade. Medjutim, komunalne zajednice počele su da prodaju sada privatnicima i one kuće koje smo mi, sa teškom mukom, sagradili tokom poslednjih nekoliko godina. I to opet u bescenje. Imamo slučaj da su pod Avalom prodate naše kuće od po 1-2 ^{kom} ~~kom~~ na stana za sume ispod 500.000 dinara, iako smo mi za njihovu izgradnju potrošili milione, zato što gradnja jednog dvosobnog stana košta danas između dva i tri miliona. Ako se ovo produži onda će biti prodane mnoge naše kuće koje gradimo širom zemlje i koje nas koštaju mnogo - i finansiskih sredstava i truda, a Armija će ostati bez svog stambenog fonda i oficiri bez stanova.

Ovde se, druže Maršale, udružila lokalistička špekulacija sa individualnom, a rezultat je ogromna šteta koju trpi zajednica. Pokušaj razgovora sa lokalnim organima završava se prepotentnim i nabusitim pozivanjem na "zakone" i "prava" što nas dovodi u nepoželjan položaj.

Mani je sada daleko jasnija i ranija špekulacija lokalističkih elemenata za prodajom kuća iz opštredruštvenog fonda. Mnogima je glavno da pojedini grad ili komunalna zajednica dobije u svoju kasu nekoliko miliona dinara, bez obzira na štetu društva u celini, profit pojedinih špekulanata i ozbiljne štete na političkom planu.

Ja sam sa ovim upoznao drugove Gošnjaka i Veselinova. Oni će preduzeti mere da se spreči dalje prodavanje kuća na pomenuti način, dok za one prodane moramo voditi spor kod suda sa sumnjivim izgledima na uspeh. Osećam obavezu da se obratim i Vama zato što smatram da taj problem zahteva kompleksnije i radikalnije rešenje. Po mom mišljenju bilo bi korisno poništiti sve kupoprodajne ugovore na osnovu kojih su kuće socijalističkog sektora prešle u privatno-kapitalističko vlasništvo kao protiv-ustavne i u buduće sprečiti takovu kupoproduju.

Članovi SK koji su pokupovali kuće pod pomenutim uslovima u momentu kad mi komunisti treba da zajedno sa narodom snosimo teškoće proizašle iz ekonomske blokade i nagle industrijalizacije zemlje, ispoljavaju suviše grubo sitnosopstveničke tendencije i odstupanja od normi našeg, komunističkog morala. Oni su, izgleda, zaboravili ili nisu ni shvatili Vašu izjavu povodom 10-godišnjice I Proleterske brigade da "naša

general³cija treba da sagori na vatri revolucije", što je nespojivo sa tendencijama ličnog bogaćenja.

Moleći Vas da mi mnogo ne zamerite, čak i ako nisam u pravu, srdačno Vas pozdravlja

14 oktobra 1955 god.

B e o g r a d

Parle Jaksic'

Prilog broj 7

NARODNA ARMIIJA

ODNOS PREMA MIŠLJENJU MLADJIH

General Pavle Jakšić

PROBLEM odnosa mladih i starijih u oružanim snagama, u svom opštem obliku, deo je problema odnosa ljudi u procesu rada, poznatih pod imenom proizvodni odnosi. Dok napredna ideologija gaji učenje da ti odnosi, kao društvena kategorija, nisu zauvek dati, nego da podležu kvantitativnim i kvalitativnim promenama koje izaziva narastanje proizvodnih snaga, dotle pristalice reakcionarnih pogleda na svet dokazuju da su te promene samo kvantitativnog karaktera, da su veoma epore i da ne uslovljavaju nužno nove kvalitete. Odnos materijalnih, političkih snaga, koje su doktori istorijskog razvika stajale iza jednog ili drugog pogleda na svet, u okviru jedne zemlje ili u širim srazmerama, uslovljavao je oblike organizacije država i njihovih glavnih stubova — vojski i institucija civilne vlasti. Istorijski nam daje razne obrasce formi klase vladavine — od despotizma do širokog demokratizma — i niz revolucionarnih perioda, u kojima stari poredak nestaje a novi tek nastaje. Poznato je da su oblici vladavine (despotizam, narodno-demokratski, prelazni itd.) i organizacija elemenata državnog aparata (vojska, organi civilne vlasti itd.) u uzajamnoj zavisnosti. A kako su oblici vladavine podložni promenama u okviru vremena i prostora, znači da je i unutrašnja struktura oružanih snaga, — jednog od oruđa države za obezbeđenje političke vladajuće klase, — različita u raznim vremenima i raznim državama, i to kako njihova politička, tako i vojnotehnička strana. Istorijski nam upoznaje sa robovlasničkom mličinom, feudalnom najamničkom vojskom i domobranstvom, armijama apsolutističkih monarhija, buržoaskih republika i revolucionarnim narodnim oružanim snagama raznih dru-

štveno-istorijskih formacija itd. Pomenute oružane snage znatno su se razlikovale ne samo po političkim ciljevima, koje su pred njih stavljale klase kojima su pripadale, nego i po unutrašnjem ustroju. Dok jedne — kao sredstvo kojim su vladajuće klase vodile uglavnom kontrarevolucionarne, građanske, kolonijalne i imperijalističke ratove, to jest razne vrste nepravednih ratova — nisu imale dobrovoljnu, svesnu, masovnu podršku ljudi, dole su revolucionarne, narodne armije, — oruđe revolucionarnih klasa koje su se borile za interese širokih narodnih masa i vodile revolucionarne, nacionalnooslobodilačke i antimperijalističke ratove — imale svesnu, dobrovoljnu, svesnu podršku naroda. Zato su prve morale ozbiljno računati sa primudom i naaljem kao sredstvom vaspitanja i upravljanja svojim oružanim snagama, a drugima to nije bilo potrebno, ili nije bilo potrebno u istoj meri. Prve su u sukobima nužno polagale u komandante, njihovu intuiciju, genijalnost, božansko nadahnuće itd., (ili, kako bi se reklo savremenim rečnikom: gajile su kult ličnosti, što je izraz određenih ideoloških pogleda i praktičke nužde, uslovljene time što su komandanti bili iz redova vladajuće klase i doktrina odani). Doktrine revolucionarno-narodnih armija, međutim, osnivale su se na stvaralstvu i inicijativi ljudi, svakog pojedinca i svih zajedno kao kolektiva.

dobro znaju da je svesna disciplina bolja od slepe, mehaničke poslušnosti.

Revolucionarne, narodne armije zasnivaju svoju disciplinu na svesti, predanosti, samopodržavanju, duhu i ličnoj odgovornosti za delo za koje se bori armija u celini i pojedina borbena jedinica napose. One uporno rade na tome da kod svoga ljudstva razviju vojničku svest, kako bi ona postala pokretačka snaga na stalnu aktivnost i na sagoravanje na poslu. Takva, svesna disciplina razvija stvaralstvo i kod vojnika i kod starešina i usmerava ih u velikim delima. Takva disciplina i odnosi među ljudima u oružanim snagama, proizilazi iz takvog shvatanja discipline, mogu se potići samo ako pred oružanim snagama stoje jasni politički ciljevi, razumljivi i prihvatljivi svima ili većini, i ako se u samoj vojnoj organizaciji proces rada razvija tako da se ljudi, pojedinci i delovi celine, osećaju kao stvaraoci u duhu i u okvirima opšte organizacije i planova, i ako svaki pojedinac i deo celine oseća dovoljno prostora za ispoljavanje sebe u pravcu ostvarenja opšteg cilja i porajalnih ciljeva njegove jedinice ili ustanove.

Dok starešina kastinske, nazadne armije samo gori, starešina revolucionarne, narodne armije vodi i uči i time osvaja ljude oko sebe. Pri tom obavljanje dužnosti, razume se, ne

može biti prepušteno samo svesti svakog pojedinca. Nužna je organizacija, ali ona ne samo što ne sme sprečavati inicijativu i stvaralstvo nego ih, naprotiv, mora stalno negovati i razvijati, delujući sveobuhvatno na svesne i na nesvesne pojedince na razne i najcelishodnije načine.

Vojna disciplina ispoljava se u stvaralačkom izvršavanju naređenja, preciznosti u radu i čuvanju strogog vojničkog reda, pri čemu se, razumljivo, treba dobro čuvati formalizma, koji se ogleda u besagledavanju osnova problema i naređenja. Očevidno je da je za takav rad neophodno poznavati suštinu svoga posla i biti vaspitan tako da se uvek radi stvaralački, i u miru i u ratu, da se prima na sebe odgovornost i da se propisima služi kao sredstvom umesto da se njihovo poštovanje posmatra kao cilj vaspitanja.

za rad i život vojske, o tekućim političkim događajima i o metodi opštenja usvojenom u vojsci i u određenom društvu.

Jedan od važnih elemenata snage Narodnooslobodilačke vojske bio je u slobodi njenih pripadnika da kažu šta misle i u obavesti starešinu i drugova da upućuju druge reči i objašnjenja i onome ko greši. Možda izgleda da je, po spoljašnjim pokazateljima, naša Oslobođilačka vojska bila nedisciplinovana, ali ako se sagledaju njena dela, lako se može doći do zaključka da je to bila vojska izvanrednih kvaliteta. Poželjna je samo bolja i savremenija tehnika i obučenos u rukovanju tom tehnikom, a što se tiče duha discipline naše Narodnooslobodilačke vojske — on je zaista bio na velikoj visini i ima vrednost za svaku naprednu armiju.

Merilo dobre ili slabe jedinice jeste i u tome da li među ljudima vlada dobronamernost, da li se usvajaju predložci i uputstva odozgo i da li se može ili ne može svom starešini reći iskreno ono što se misli. U vojsci je vrlo opasno nepoverenje među ljudima, bilo da je ono izazvano raznim stremljenjima, političkim i ličnim, bilo vaspitanjem. A forma ispoljavanja nepoverenja prema ljudima je dril, i preterano zastrašivanje mladih autoritetom i prinudnim merama, umesto ubeđivanja i organizovanog vaspitanja i učenja.

Savremena napredna armija traži pametnog i svesnog čoveka. Ali treba stalno imati u vidu da takav čovek očekuje ljudski postupak u procesu mirodnoposkog obučavanja i u toku borbe. Jer ako je cilj usvijen i plemenit, čovek ga mora videti na putu k njemu. Protivnošću između visokih političkih ciljeva i metoda rada u borbi za postizanje tih ciljeva može usporavati i otežavati kretanje napred.

Nije neophodno istaći da naša Armija — narodna, revolucionarna armija — razvija svesnu disciplinu, zasnovanu na uzvišenim ciljevima: izgradnji socijalističkog društva i odbrani Jugoslavije kao socijalističke zemlje. Ispoljavanje takve discipline, drugarskih, ljudskih odnosa između vojničkog i starešinskog sastava i između ljudi upšte govori o njenom naprednom, slobodarskom duhu, isto onako kao što ispoljavanje suprotnih osobina, u ugnjetajskim oružanim snagama, govori o njihovoj nazadnosti i moralnoj slabosti.

Oslobodilačke i ugnjetačke armije

Poznato je da je duh odnosa između rukovodećeg i boračkog sastava (među mladim i starijim uopšte) u pomenutim, po karakteru različitim armijama — jedne su armije ugnjetake, a druge oslobodilačke — bio različit. U ugnjetajskim armijama negovani su ropaske poslušnosti, dril, idološkost, surov, grub i nadmen odnos, što je proglašavano za očišćenje dobre vojske i dobrog vojnika. Izreka: strah vojnika od korača starešine mora biti

zili pogodnu organizacijsku formu, metod rada i sistemi rukovođenja koji je omogućavao da saznanja — politička i vojnostručna — stekena u praksi svakodnevnog rada i borbe stru je prema višim instancama rukovođenja i da se lamo ulivaju u jedinstven rezervoar mudrosti i stvaralstva, s jedne strane i da direktno, naređenja i potrebna objašnjenja, nastala na osnovu svestranog poznavanja situacije (koje se može dokrajiti obezbeđiti sa-

mo takvim metodama rada i rukovođenja, istim kanalima brio stihu u svaku celiju živog vojnog organizma, s druge strane.

Pritom se, razumljivo, ne mogu upoređivati narodne, revolucionarne armije, slabo naoružane i slabo organizovane, sa dobro vojnootehnički organizovanim oružanim ugnjetajskim snagama, jer ove poslednje mogu u sukobu s prvima odneti pobeđu, što je u istoriji bilo ne redak slučaj. No, isto tako, skoro je pravilo da su revolucionarne oružane snage, organizovane na osnovu naučnih revolucionarnih principa, koje su unosile novine u taktiku i strategiju u duhu opštih revolucionarnih pogleda svoga vremena (što su mogle učiniti samo sa osloncem na široke narodne mase) takle sebi ravne ili nadmoćnije snage koje se nisu oslanjale na narod i čiji su rukovodioci rat posmatrali kao stvar ograničenog broja ljudi — vlade ili vladajuće kaste, i sistem rukovođenja i taktičke i operativne principe izgrađivali u skladu sa ovim pogledom.

Autoritet nije nešto apsolutno

U vezi s disciplinom je i problem autoriteta vojnog starešine, jer disciplina je u suštini forma priznavanja autoriteta. Poznato je da razvika društva ima tendenciju da izostavlja napore ljudi zamenjuje sve više kombi novanim akcijama: male radionice zamenjene su industrijskim gigantima, mala kola zeleznica, avionima i automobilima itd., što uslovljava stupanje akcija pojedinaca u kombinovane, društvene akcije. Ovo veoma vidno dolazi do izražaja u radu i životu oružanih snaga. Čovek, dakle, postaje sve više društveno biće, a to nametne potrebu organizacije u čiji okvir ulazi i pojam autoriteta koji napore pojedinaca uskladjuje u težnju da ostvare zajednički cilj. No autoritet nije nešto apsolutno i nepromenljivo. Stare autoriteta i autonomije menjaju se prema fazama društvenog razvika, gde autoritet treba da se dopušta i gaji u onim granicama u kojima je nužan i neophodan za kretanje napred u pravcu postavljenog cilja i progressa uopšte.

Komandovanje kome budu na raspoloženju borci dobro obučeni u rukovanju savremenom tehnikom, spremni da je upotrebljavaju s voljom u borbi za odbranu uzvišenih ciljeva, borci koji poštuju i vole svoje stare šine, koje se mogu slobodno izražavati o metodu borbinih dejstava, o političkim događajima i o organizaciji rada, sigurni u to da će

dobiti od tih starešina zadovoljavajuća, naučna objašnjenja — može se nadati da će se njegove direktive i naređenja ostvarivati u eventualnom budućem ratu, dok se to za komandovanje koje ne vaspitava tako svoje pripadnike ne bi moglo sa sigurnošću tvrditi. A ljubav i poštovanje potčinjenog ljudstva mogu se steći samo ako se poseduje znanje iz raznih oblasti koje može pomoći tome ljudstvu u savremenom ratu, ako se brine o životu i podređenom ljudstvu — o njihovim materijalnim uslovima života, psihičkom stanju, ličnim željama i stremljenjima, i ako se ljudima pomaže da savladaju razne teškoće — borbene i svoje lične — i ako se ističe ličnim primerom u svemu.

Onaj ko poseduje znanje i koji je siguran da će snagom reči i argumenata, svojom radom i voljom saviđati ispoljavanje i neželjenih tendencija, taj neće sužavati slobodu izražavanja, dok će takve tendencije ispoljavati oni koji nisu skloni da naporim, dugotrajnim vaspitnim delovanjem utiču na svest ljudi u smislu sagledavanja postavljenih ciljeva. Pritom se ne misli da može svako, u svako doba, na proizvoljan način iznositi sve ono što mu padne na pamet i da to opravdava slobodom govora i izražavanja. Reč je o konkretnim problemima vezanim

Pokretačka snaga za stalnu aktivnost

Pritikom ovih razmatranja, prirodno, u prvi plan izbija problem vojne discipline. Pritom se, često, pojavljuje tendencija da se disciplina profesionalnih, ugnjetajskih vojski generalizuje za sva vremena i za sve vojske. Uzimaju se pokazatelji po kojima se meri njihova disciplinovanost i pokušava se svaka vojska oceniti po tim pokazateljima. A oni su formalni i govore često o svemu pre nego o disciplini kakva je potrebna u savremenoj armiji i oružanim snagama u koje se slivaju sve tekovine nauke i tehnike. Rukovati tom tehnikom i upotrebljavati je uspešno u savremenim borbama dejstvima može samo svestan, relativno obrazovan čovek, a takav ne trpi nasilje nad sobom ni u kasarni ni izvan nje, a najmanje na bojnopolju. On teško podnosi ulogu samo objekta nad kojim se ispoljava isključivo pretežno pritisk starešine, a mnogo mu je lakše ako pored uloge objekta ima i ulogu subjekta, vojest svesnog stvaraoca u miru — na vežbalštu i u kasarni — i sutra na bojnopolju.

Poznato je da je relativno lako vaspitati vojnika da samo govori »razumem«, tak i onda kada ništa ne razume, i da čuti iz straha od represalija ili autoriteta starešine i onda kada u sebi oseća nagon i potrebu da nešto kaže. Ali se postavlja pitanje: da li je to dobar vojak? Odgovor na to pitanje ne može se dati bez uočavanja ciljeva za koje će se on boriti i bez konkretnog sagledavanja vidova ratnih i borbinih dejstava u kojima će on biti angažovan. A kada se to ima u vidu, onda se može dosta pouzdano tvrditi da će tako vaspitan vojak teško ispružavati svoje dužnosti u eventualnom budućem, vrlo, vrlo složenom ratu, čak i u slučaju ako kod njega bude postojala želja da se bori. Takvoj disciplini i odnosima među ljudima moraju pribegavati kastinske, ugnjetačke, reakcionarne armije, jer one disciplinu zasnivaju na strahu, na drilu, na mehaničkom potčinjavanju mladih starijim, a u krajnjoj liniji na klasnoj prinudi vladajuće klase, iako i one

Prilog broj 10

Requis origina - 29

Prepis propratnog pisma uz elaborat
upućen drugu Titu preko pok. Moše

*Pijade 1956 godine, koji ga je
predao Aleksandru Rankoviću.
1962. g. govorio mi je, tvrdi,
rekao da se, mo ualov kod
mene u kasi*, a Ranković
jednom da on ne može ništa.
dugi put, a šta ako to i nije došlo.
Tita: mis mi je npr. časti da biva.
Vam sta je istina.*

Druže Maršale,

Molim Vas da mi ne zamerite što je materijal koji

Vam dostavljam dosta nesredjen i stilski i tehnički. Ovo je
uslovljeno time što sam ja sam materijal sredjivao i dobrim
delom sam i prekucavao. Tako sam postigao da ovaj problem,
ovakav kakvog ga ja vidim, ne bud pristupačan drugim lju-
dima. Iz istih razloga mnoge činjenice i mišljenja koja su
mi u glavi nisu još stavljena na papir.

1 jula 1956 godine

Beograd

Komandant I arm.oblasti

generalpukovnik

Pavle Jakšić
Pavle Jakšić

VRHOVNOM KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA FNRJ

I GENERALNOM SEKRETARU SKJ DRUGU TITU

Druže Maršale,

Cenim da je došlo vreme da moram izneti pred Vas lično neka svoja zapažanja i mišljenja za koja smatram da nisu bez značaja.

Na ovo sam se odlučio pošto je u meni sazrelo saznanje da se u našoj Armiji gomilaju ozbiljne slabosti, i da između mene i najodgovornijih drugova u DSNO postoje krupne razlike u oceni stanja u Armiji, metoda i organizacije rada, i da nema izgleda da bi mi te razlike mogli otkloniti sami.

Godine 1953, u svom usmenom referatu, izlaganom na osnovu konspekta u roku od dva sata, ja sam sasvim slobodno iznosio svoje mišljenje o raznim problemima u Armiji i svoje poglede na te probleme. Glavna tačka referata obradjivala je neka pitanja moralno-političkog stanja i pojava koje se direktno tiču karaktera naše Armije. Podvukao sam, sam ostalog, naročito nekoliko stvari i to:

Da me zabrinjava činjenica što iz naših armijskih redova stalno otpadaju, kao moralno posrnuli, ljudi koji su ranije bili dobri, ljudi iz rata ili mladići došli u Armiju u posleratnim godinama kao moralno čisti. Na ove misli sam došao analizom stanja u mojim jedinicama posle Brionskog plenuma CK. Ocenio sam da to nije uslovljeno ni našim opštim političkim, ni ekonomskim teškoćama, nego subjektivnim faktorom - neefikasnim političkim radom i organizacionom nesredjenošću, koja se vidi iz svih primedaba u prilogu br. 1, a naročito po personalnoj službi.

Dalje sam izneo da mene silno uznemirava pojava masovnog maltretiranja vojnika. Ja sam tražio uzroke zadaha soldateske u našim redovima koja je bila nasrnula na ljude do te mere, da su oni bili, ne samo lakše tučeni i šikanirani, nego su pojedinci bili podvrgavani teškom

oblast, ljudi koji su meni osperavali ocene nisu bili u jedinicama o kojima je reč, a ja sam bio vrlo često.

Od tada su prošle godine u kojima ni Državni sekretar, ni Načelnik Generalštaba, ni državni potsekretari nisu nikada bili ni u jednoj jedinici moje oblasti, niti kod mene u štabu (isuzev gen. Kreačića kad je čitao Hruščevljev referat) niti su ikad sa mnom izmenjali slobodno mišljenje o problemima u vojsci.

A one iste pojave se i danas manifestuju. (Priloz br. 2,14) Mi se stalno "čistimo" od "problema", to jest otpuštamo iz svojih redova mnogo demoralisanih ljudi, čak i danas kada je politička situacija najbolja koja se može zamisliti. Još i danas mi se katkad žale vojnici lično da ih starešine dižu noću masovno, zato što jedan ili dvojica nisu dobro vršili dužnost požarnog. Skoro je pukovnik, narodni heroj, hvatao za prsa u domu JNA muzičara zato što ga nije pozdravio, a partijsko opunomoćstvo I AO mora da vodi borbu sa generalom Nenezićem, komandantom korpusa, za koga se kaže na osnovu rada u Nišu, da se "takav samo poželeti može", da bi shvatio osnovne elemente duha i karaktera naše Armije, i da bi odbacio metode drila i kasarnštine. Imam i sada osećaj da moram naše ljude štiti od izvesnih njihovih vlastitih oficira koji su skloni blefiranju i zato rebovskim radom žele da doteraju kasarnu, zanemarujući često ono bitno - vojnu i političku obuku.

Ja od 1953 godine ne postavljam više ove probleme onako kao tada, ali pomenuti događaji, pobudili su me da gen. Kreačiću skrenem pažnju na poslednje zapisnike Opunomoćstva oblasti, i da mu jasno kažem da se ja sa metodima drila i kasarnštine ne slažem i da nema smisla da prevaspitavam komandante korpusa i pukovnike koji su skoro došli kod mene na rad i da, ako takove metode treba da se uvedu u našu Armiju, ni sam ne želim da radim u njoj. Ovu izjavu dao sam da bih skrenuo pažnju drugovima u DSNO na problem koga sam sagledao praćenjem događaja i razgovarajući sa oficirima koji se žale, ili koji su posrnuli ma u čemu (major Poljak iz Novog Sada, kapetan Lukić iz gard.puka Sarajeva, bivši sluga-officir iz Požarevca itd.). A i sam lično osećam da se od mene traži da ugušim u sebi revolucionarni elan i stvaralaštvo, bez koga ja mogu teško živeti, i da postanem činovnik koji prevrće "pozitivne propise", kako se to i u praksi zahteva i u vojnoj štampi populariše (članak gen. Kolba). Ja nisam u stanju da izvršim takovo nasilje nad sobom, i ne vidim

uk.
Nenezić "Večernji"
ispružio gen. Kreačiću!

potrebu da to radim, i zato sam ovo saopštio Partiji. Umesto da se povedu tega razgovara sa mnom o problemima, to se ne čini. Poved sa razgovor bio je rušenje autoriteta DSNO i to pred najbližim Vašim saradnicima, druže Maršale. Ponekad sam o takovim problemima razgovarao samo sa svojim partiskim rukovodiocem i načelnikom sl.besbednosti. Pri tome se ne uzima u obzir da je meni teško na položaju na kome se nalazim, ako ja godinama ne mogu nikom reći šta intimno mislim, pogotovu kad nemam pomoći i kad poslovi idu rđjave zbog rukovodjenja DSNO, na ovako važnom sektoru kao što je narodna odbrana.

Referati koje sam podneo na kraju 1954 i 1955 godine bili su pisмени i sadržavali su u određenoj formi dosta kritike rada DSNO, što se vidi iz priloga br. 3 i 4. Referat 1954 godine bio je prilično dosta dobro, a posle ovega 1955 godine, usledila je na mene opet kritika, ne za postavke u referatu, nego za druge stvari, pa čak i lična, pismena "samerka" bez ikakvog razgovora sa mnom o događaju koji je u pitanju. Prepiska u vezi s time vidi se iz priloga br. 5.

Kod mene se formiralo i formira ubedjenje na osnovu svega toga, da principiijelne ~~kriti~~ diskusije i kritike nisu poželjne u DSNO i da ja mogu imati i imam neprijatnosti.

Medjutim te kritike su bile neisbežne i mnogo blaže nego što to stanje zahteva. Samo nadehvat prikupljena naredjenja DSNO za koja I AO smatra da su slaba i neostvarljiva delimično ili u celini (Prilog br. 1) dovoljno jasno ilustruju nesolidnost rada DSNO. Bilo bi slabe kada bi viša komanda našla nišej toliko grešaka, a obrnut slučaj je nedopustiv u vojsci zbog autoriteta komandovanja u celini. Pri tome isgleda na prvi pogled da su tu krivi stručni organi¹ slušbe. Medjutim, po nejoj oceni, nije tako. Pogrešan je metod i organizacija rada DSNO, pogrešne su mnoge odluke, kojih nema u spisku, koje se donose uglavnom na predlog org. i oper. slušbe, što kasnije stvara nepremestive teškoće i niskim komandama, a i nekim slušbama u DSNO, pa je to jedan od važnih razloga antagonizma i između pojedinih organa DSNO.

Postavlja se pitanje šta je uzrok tome stanju, i da li smo mi iz nižih instanci pružili pomoć DSNO da sagleda to stanje. Pružali smo, druže Maršale, i po čemu ličnih neprijatnosti, medjutim, ni o jednom godišnjem referatu, ni o referatima povodom pojedinih događaja (priloci br. 6 - 10) sa mnom nije razgovarano, tako da ne znam ni šta

*Zašto nisam tražio
odobrenje iz DSNO?
A ako im to uopšte
nije potrebno, onda je
promena odnosa
možda i potrebna
što mi je primetio
iz rada PZ.*

se o njima misli, niti da li treba da menjam svoje stavove delimično ili u celini.

Tokom pet i po godina, koliko sam ja komandant I AO, sem par pojedinih i neorganizovanih prisustvovanja pojedinim vežbama i ponekoj divizijskoj partijskoj konferenciji, samo jednom je ekipa na čelu sa generalom pregledala jedinice, a od najodgovornijih ljudi u DSNO niko nije bio za to vreme u jedinicama, ni u mom štabu, niti mi je dao prilike da s njim slobodno diskutujem o stanju u jedinicama, iako sam ja to na razne načine tražio - preko referata, na konferencijama skretao pažnju da vojska želi da vidi više generale i zahtevao da mi se dostavi izvod iz godišnjeg plana rada DSNO. Međutim, u tome izvodu na mestu gde je trebalo tačno označiti kada će i ko obići jedinice u 1956 godini, stajalo je "u vremenu kada Generalštab JNA bude smatrao potrebnim". (A sada se za to baca odgovornost na mene "jer se ne javljam na telefon").

Mislim da je to jedan od bitnih uzroka što sada, posle pet i po godina života i rada u različitim uslovima i bez dovoljno kontakta (a i taj kontakt je regulisan propisima - jedan godišnji izveštaj i jedan godišnji referat, sve u odredjenim okvirima), govorimo o našim jedinicama dosta različitim jezikom. (Neka moja shvatanja vide se u prilogima br. 11 i 12). Ali to još ne bi bilo zabrinjavajuće kada bi se bar sad usvojio metod da se analizom činjenica i proverom na praksi gledišta usaglašavaju i stanje u jedinicama popravljaju. Međutim to se ne radi i nema izgleda da će se lako zavesti, i to pre svega zbog prebacivanja odgovornosti tamo gde je nema i sumnjičenja.

Ja ću biti slobodan, iako pretpostavljam da su Vama te stvari manje-više poznate, a interesantne su utoliko što ih i ja vidim sa svoga radnog mesta, da iznesem neke primedbe u vezi sa DSNO.

1. DSNO je organizaciono razdobljen na glavna tri sektora: operativno-organizaciono-nastavni - Generalštab, Upravno-politički i pozadinski. Saradnja izmedju ovih sektora je veoma slaba, a i sami su još razdobljeni tako da je u DSNO problem vrlo teško, gotovo nemoguće rešiti. Slanje na usaglašavanje od jednog do drugog i "diskutovanje" i "studiranje" proteže se u nedogled, a prema dole se mnogi pojavljuju kao komandanti (i ovome je govorio i gen. Nadj). Moj pokušaj da se taj problem bar donekle ublaži preko referata poslatog načelniku Generalštaba - gen. Dapčeviću (prilog br. 7) nije ništa doprineo, jer mi je vraćen

bez ijedne jedine reči usmene ili pismene, a problemi teško pritisakuju.

2. Iz DSNO sistematski se prebacuju sopstveni poslovi na niže komande i te preko naredjenja materijalno neobezbedjenih, protivurečnih i vremenski dobro neproračunatih. One što se u rukovodjenju zove "kontrola i pomoć" te iz DSNO skoro uopšte ne postoji. Za naredjenjima niko ne sledi i ne pomaže pri izvršenju. Rukovodjenje se svelo na "naredjivanje" i pozivanje na ta naredjenja kad treba prebaciti odgovornost na "dole". U DSNO usidrio se birokratizam do te mere da je to ozbiljan problem.

3. Disharmonija unutar DSNO vrlo je osetna. To je priznato i na ovogodišnjem savetovanju izjavom načelnika pozadine DSNO, da se rukovodioci u DSNO slažu "kao rogovi u vreći".

Stanje prilično ilustruju i ovakve izjave koje se mogu čuti.

Brstić "Meni dodje da tražim pensiju jer više ne mogu" (načelnik jedne ustanove direktno pod Generalštabom - član Opunomoćstva CK za JNA).

Žulaf "Kod nas se često više gleda na to ko govori nego šta govori".

Komljenović "Ja ne puštam svog rođjaka u VA zato što ni sam nikad ne bih išao u nju". (Načelnik jedne uprave u DSNO).

Šošić "Meni je jasno da ovakav oficirski kadar kakav mi spremamo ne može odgovoriti nameni" (načelnik jednog sektora rada u DSNO).

Brulat "Izgleda da se treba klanjati i priklanjati DSNO pa da budeš "doobar", a ja neću i ne mogu".

Pekoček "Ja sam morao da damo dje znanja da ću napustiti dužnost ako mi se ne dozvoli da sprovodim mere za unapredjenje službe, i onda je krenule i sada imam rezultate" (načelnik jednog odeljenja Generalštaba).

Janić "Meni je neshvatljivo da se mere organizacione koje se predlažu shvataju često kao manevar da se postignu neki lični ciljevi". (načelnik jedne uprave u DSNO).

Nijedan od ovih ljudi čija imena ne navodim zato što me nisu ovlastili, ne pripada tsv. grupi koja negativno deluje na širem planu i koju bi po neskrivenom stavu Državnog sekretara trebale udaljiti iz Armije, niti je iznošenje ovih stvari - meni, neka saverešićka organizacija, nego slučajna rasgovor u razno vreme, na zajedničkim poslovima.

Ovakvo stanje rasjedinjenosti organizacione i vojno-stručne uslovljava sa svoje strane i političko grupašenje na nacionalnoj osnovi, iako ovo ima svoje kerene i izvan toga, a delom sa svoje strane opet uslovljava i organizacionu i vojno-stručnu rasjedinjenost.

Meni je teško da se snadgem u odnosima i da verujem u solidnost rada DSNO, ako doznam sledeću činjenicu (čak i kada bi se svi poslovi odvijali dobro - što nije slučaj):

Sigurno "Niko od "nas" nije znao da će gen. Gošnjak ići u obilazak vojne industrije s "njima". "Oni" su sve to organizovali". (Jedan načelnik uprave DSNO i to političkog karaktera). A on je prema štampi išao sa gen. Vučkovićem, Nikolićem i Kovačevićem. Ili: " Da li si čuo kakvu su diskusiju pripremili?" (isti autor). Diskutovao je generalpukovnik pred svim rukovodiocima DSNO, zaključno sa Državnim sekretarom, načelnikom Generalštaba i državnim podsekretarima itd., i niko mu ništa nije primetio, a posle "nezdrava ambicija" i druga sumnjičenja. Na moju primedbu da sa gledišta ideološko-političkog i strategijskog karaktera mogu usaglasiti i obogatiti naša vojna nauka na satvorenim diskusijama koje treba organizovati, ne uzima se ni kao misao o kojoj treba razmisliti.

Ko su "oni" a ko su "mi" i kakva je to organizacija i grupašenje ja samo mogu da pretpostavim, ali mi je jasno da stvari nisu u redu. Ovakvo "blokovsko" gledanje došlo je do izražaja i za vreme rada komisije koju je uputio CK da ispita stanje u Požarevcu, povodom žalbe jednog potpukovnika, i nije nikakvo čudo što se komisija teško prevarila, morala menjati svoje stavove već jednom donete i javno saopštene i time nanela štetu, utoliko više što su se osetili nezdravi motivi i besprincipijelnost dosta široka.

Medjutim, po mom saznanju, komisija nije u potpunosti upoznala CK sa tim šta se desilo, a mislim da CK-u nije rekla o onome što sam ja preko nje poručio i na šta sam ja ukazao kao na ugroznike nastajanja demoralisanih ljudi. Ja sam ubedjen da CK ne bi ostao miran da mu je prenet smisao reči komandanta velike grupacije naše vojske, i da mu je bilo saopšteno da je komandant rekao da su "neorganizovanost u radu i sistem rukovodjenja DSNO uzrok mnogim negativnim pojavama". Verovatno nije rečeno da je komandant kasnije zahtevao da jedna druga komisija ispita ponovo sve stvari i rad pomenute komisije. Nisam siguran ni da li je CK

izvešten o tome da je čovek-potpukovnik o kome je reč i koga je načelnik Političke uprave naše Armije proglasio za "najboljeg komunistu u Pošarevcu", došao ovih dana pod disciplinarni sud zbog novih teških prestupa, i to po odluci državnog potsekretara gen. Krenčića.

A da se može govoriti o neorganizovanosti lako je verovati kad mi još ni danas nemamo osnovnih propisa koji regulišu prava i dužnosti pojedinih komandi, ustanova, uprava i pojedinaca, a pojedina naredjenja, često protivurečna, daju mogućnosti za samovolju, prebacivanje odgovornosti tamo gde je nema i zapostavljanje jednih i neprincipijelno usidziranje drugih ljudi.

Meni je resonovanje načelnika Političke uprave naše Armije u okvirima "mi" i "oni" utoliko čudnovatije, što se ovo "oni" proteže i na moje neposredne saradnike kojima se, činjenica da su u naše novine dali svoje slike iz rata sa Vama, druže Maršale, okvalifikuje kao "oni" žele da pokažu "eto ko je s njime bio u ratu, a vidite ko je danas". (A moguće je pretpostaviti da svako želi da mu isadje slika sa Vrhovnim Komandantom). Možda to i jeste tako, ali po mom mišljenju bilo bi to sektaštvo i sa rukovodiocima službe bezbednosti kada bi ovakve svoje pretpostavke glasno izražavali i na osnovu njih zauzimao stav prema ljudima a načelnik Političke uprave morao bi iz te situacije izvući zadatke i za sebe i za političke i partijske organe, što on uopšte ne čini. Napred ignote je tačno, ako se uzme i druga pretpostavka, to jest, da oni stvarno na širokom planu rade destruktivne i neprijateljski. Zašto su onda oni na visokim i odgovornim funkcijama i zašto se onda i ja kompromitujem preko njih? Ja smatram da je pravilnije da se širokim političkim zahvatima kakve naša Partija pokazuje prema daleko većim političkim grešnicima nego što su gen. Drljević i Vujević (koji rade dosta dobro i po mom saznanju ne pokazuju znake tako zavereničke) ljudima pomogne da savladaju slabosti i depresije koje im u životu naidju. Ja postupam tako i rezultati ne izostaju; ljudi se oporavljaju i idu napred sa nama svima, a to je bolje nego da ih dižemo protiv sebe.

Meni je ovo stvar normalna i čini mi se da je i to moja obaveza prema Partiji i prema tim ljudima i našem zajedničkom delu, a mogu da razumem da može biti i drugih gledanja, naročito kad se saborevi obaveza kovanja jedinstva uopšte, a bratstva i jedinstva naroda

S. Drljević
R. Vujević

Jugoslavije napose i kad se stvari gledaju sa užeg stanovišta. I ja sam za političku budnost, ali po mojoj oceni, najmoćnije sredstvo budnosti je intenzivan politički rad, okupljanje ljudi oko Partije, pomoć i učenje ljudi, a to je obaveza svih nas, a pre svega načelnika Političke uprave naše Armije, sve dotle dok ima nade da ćemo kod odredjenog čoveka imati uspeha. A svaki gest ima svoj efekat. Kada bi generali Drljević i Vujović saznali za ovakve sumnje (a stvar je teško sakriti) oni bi bili gotovi. U vezi sa gen. Drljevićem meni su čudna i obaveštenja jednih ljudi iz DSNO koji kažu: " Eto tražio si pojačanje i dobio si ga", a drugi " čuvaj se ti njega, on je iskusan, inteligentan, ali opasan". Šta da radim i kakvu politiku da vodim i prema čoveku i prema načelniku štaba armijske oblasti? koji treba da bude moj najbliži saradnik? Mislim da je bio red, s obzirom i na političke greške i na ličnost o kojoj se radi da sa mnom neko ozbiljno razgovara i da stvorimo izvestan plan ličnog rada sa gen. Drljevićem, ali to nije učinjeno. On je uklonjen iz DSNO i sve je prepušteno drugima, a za eventualne neuspehe krivica će pasti na njih. Srećom ove stvari nisu uhvatile korena u našim jedinicama, iako pojava nacionalizma i lokalizma ima, ali bi bilo vrlo opasno kada bi se to dalje širilo i kada bi se videlo da u DSNO nije sve u redu i na ovoj osnovi.

Pri oceni naših slabosti u Armiji čuje se često mišljenje da treba biti "miran", "staložen", da su te slabosti nužne u procesu razvitka, da su odraz naše zaostalosti, "seljačke stihije" itd., tojest da su objektivnog a ne subjektivnog karaktera. To je suštinska razlika između mene i drugova u DSNO. I ja smatram da su neke slabosti nužne i neizbežne, ali ono što je danas nužno ne mora sutra to biti, a najmanje se može biti "miran" ako se naši odnosi i stanje stalno ne poboljšavaju. Bolje je kao orijentacija "jurišanje na nemoguće", nego uspavljivanje da je sve nužno. Ja teško primam tumačenja da naša Armija sme i treba da ima iste slabosti - kvantitativne i kvalitativne, kao i ostalo naše društvo, jer u njoj žive gotovo sami komunisti, a komunisti moraju pokazivati pun napred. Meni je teško prihvatljiva orijentacija da se mi, da bi popravili moralno-političko stanje u Armiji stalno "čistimo" od demoralisanih ljudi, a daleko mi je prihvatljiviji zadatak da mi i od relativno slabih ljudi pravimo dobre ljude, kao što smo činili u ratu. Ali zato treba temeljito menjati metod rada i od birokratskog koji zahteva da se samo drže pored

sebe "pozitivni propisi", naročito kada propisa, kao što je poznato, ni nema, preći na operativno rukovođenje vojskom i široke zahvate u političkom radu slične onima iz Oslobođilačkog rata.

Pojave u DSNO o kojima sam napred govorio i pojave sadržane u prilogima br. 2 i 14, najreljefniji su dokaz da takovog rada nema. Svi moji pokušaji da se situacija realno 'oceni i da se metod rada temeljito izmeni, ostali su bez uspeha, iako sam zaveo mnogo novina za koje ne znaju drugovi u DSNO.

Ništa od toga nije nemoguće niti je otežano našom opštom spoljnom i unutarnjom politikom i ekonomskim teškoćama, nego, naproti politički trijumf koji zemlja doživljava, treba da nam dađe poleta da savladamo i probleme u Armiji i stvorimo sebi lakše uslove rada, a oni su vrlo teški bez nužde.

Za vreme rata mi smo se borili, učili se i organizovali vojsku. Nikad, po mojoj oceni, nismo radili sa toliko grešaka i tako neorganizovano sprovodili pojedine mere u onim teškim uslovima, kao sada u vojsci. To stalno uznemirava moju savest.

Nadao sam se dugo vremena da ćemo zajedničkim naporima sve to savladati. Imao sam poverenja u druga Gošnjaka koga sam poznavao iz rata kao temeljitog¹ čoveka i rukovodioca, ali, neka mi bude dopušteno da kažem iskreno, ta moja nada je sada ozbiljno poljuljana. Da li je to opravdano - ne znam, ali evo nekih činjenica koje su to uslovile.

1. Već sam rekao da se DSNO odvojio od stvarnosti i vojske, i da je u njoj dozvolio nedopuštenu razjedinjenost, zašto je, razume se, odgovoran drug Gošnjak koji nije hteo slušati primedbe i savete

Ja ne insistiram da DSNO usvaja svaki moj predlog. Ali ne bi se smelo dešavati da me niko ne pita ništa o mom predlogu u referatu 1954 godine da se ukinu komande korpusa, koji je u skladu sa tendencijama smanjenja vojske i oficirskog kadra napose, nego da se, naprotiv, stvaraju nove komande korpusa i proširuju postojeće bez vođenja računa o materijalnim uslovima. Neodrživa je situacija da se predame postavlja zadatak da u Beogradu smestim jednu veliku komandu sa svim pomoćnim delovima, a da mi se ne daju nikakva finansijska sredstva, da se moji predlozi za rešenje tog pitanja jednostavno odbijaju, i da se sa mnom po tom pitanju opšti preko gen. Kolba koji prenosi direktive da to pitanje rešim u "svojoj nadležnosti". Ovde mi se daju široka ovlašćenja, a

na Kopaoniku ne mogu imati pravo da rasporedim vojnicima datu hranu tako, da dobiju više kada više rade, a manje kada manje rade, jer to je "filozofiranje". Prirodno je da se formiranje beogradskog područja mora odlagati u nedogled, a oficiri čekaju raspored, dok ne dodje druga odluka - da se smanji vojska, pa onda se dodje u protivrečnost da vojsku smanjujemo, a broj štabova povećavamo i da se pozivamo na Zapad da bi dokazali pravilnost toga. I u toj situaciji moramo, da bi oformili beogradsko područje, ukinuti beogradsku diviziju, iako ste Vi, družo Maršale, naredili da se u Beogradu oformi moto-divizija. Ovo se opravdava nedostatkom moto-sredstva u šta ja nisam ubedjen. Ona se morala rasformirati da bi se smestilo Beogradsko područje, bez koga smo mi rukovodili dok je bilo više vojske i rat bliže, a ni u ratu ovakva teritorijalna podela na područja, po mom mišljenju, neće imati naročitu ulogu.

Isto tako skoro je zavedeno da se za našu vojsku hrana priprema kao u restoranima - dva jela i dupli tanjiri, bez da su data finansijska sredstva za nabavku posudja i temeljitu prerađu kuhinja. "Sve je naredjeno" izjavljuju drugovi u DSNO i vi samo treba da sprovedite. Ovo se, naravno, i sprovodi i ne sprovodi, prema mogućnostima, a posle će biti kritike. Pri tome drugovi u DSNO ne misle dovoljno o teškoćama koje se pojavljuju u vreme kada je povrće jako skupo, pa se ne može kupiti za onaj novac koji je odobren za vojnika dnevno; dešava se i to da neki vojnici pišu kućama da im šalju hleb, što se politički odražava negativno.

Slično se komplikovala stvar i sa nastavnim centrima koji nisu prostudirani pa se ne zna još ni kako će izgledati, a odluka je doneta, a finansijskih sredstava opet nema. Oficiri iz rasformiranih jedinica čekaju¹ dugo će još čekati na raspored, ili će se po nekoliko puta seliti. Stvari se ispravljaju, ali je teško sada vršiti planiranje i proračune unazad, kada je doneo odluku Vrhovni Komandant čija se naredjenja donekle menjaju, utoliko da se naredjuje da se zadrže delovi jedinica koje naredjenje Vrhovnog Komandanta predviđja da se ukinu. Stvar se može svesti na to da broj vojske ne bude smanjen, naročito kad se uzme da se moraju formirati stražarske jedinice koje nisu nigde dosad bile u planu. Ni o jednoj od ovih mera niko sa mnom nije progovorio ni reči pre Vaše odluke, družo Maršale.

Na ljude teško deluje obećanje u DSNO da će još pre par godina škola veze napustiti Požarevac, a to nije izvršeno; kontradiktorna

mnogi
ne go
-Jena
odgovor
ar de
smesto
-profordeya

i često menjana obaveštenja ovih dana o tome, da li će se oformiti nastavni centar u Pežarevou i Čačku, stvaraju uznemirenost kod ljudi i negodovalje sato što im njihov rad izgleda potpuno besciljan. Teško je objasniti i to sašto se izdaje najnovije uputstvo ovih dana za izgradnju ekonomskih blokova po kasarnama na novom principu, gde će se vojnicima izdavati hrana po principu expres-restorana, kada se zna da mi nemamo finansijskih sredstava za obezbeđenje toga. Posebne teškoće stvara to što takove uputstve stupa na snagu, a izvođenje građevinskih radova je predviđeno za ovu godinu po starim uputstvima mnogo bližim našim ekonomskim mogućnostima.

Ja sam svestan da iznošenje ovih činjenica teško pogodja drugove u DSNO, ali rešenje je u tome da oni ovako ne rade, jer je nama situacija neizdržljiva.

2. Drug Gošnjak je svojim jednostranim i površnim posmatranjem i ocenom stanja u Niškom korpusu objektivno dao podršku tendencijama drila i kasarnštine, suprotno Vašim izjavama, druže Maršale, o tom problemu. To je imalo za posledicu da su, pe izjavi komandanta Niško, korpusa gen. Sofijanića, usled apolitičnog kursa mnogi politički svesniji oficiri potisnuti u pozadinu, neki otišli iz Armije, dok su ostajali oni koji se lakše mire sa takovim duhom, koji uživaju u nameštanju kreveta i rukovanju "ključem discipline", ili "ključem sramote", tojest jednom kukom kojom se traži prašina na spojevima patosa. S druge strane "dobrog" komandanta korpusa "kakav se samo poželeti može", gen. Nemesića, oličenje takovog duha u Niškom korpusu, komandant i Opunomoćstvo I AO uče sada osnovama iz teme o karakteru naše Armije, što kod njega opravdano stvara utisak & neјединstvenom gledanju na taj problem i lične teškoće. (Prilog br. 10 - zapisnik sas sastanka Opunomoćstva I AO).

Nije se smelo kad se to znalo u DSNO dopustiti da se u nekim oblastima (III i VII) svoјevolјne izmeni organizaciona struktura, jer to stvara teškoće komandantima pri prelazu iz јedne oblasti u drugu i utisak antagonizma između komandanata lične, čega nema. Izjava druga Gošnjaka da smo mi sada zaveli takovu strukturu ne odgovara stvarnosti i pekazuje njegovo nepoznavanje ni krupnih mera koje se sprovede u Armiji.

3. Meni je čudno da drug Gošnjak, na moje lične uzmene traženje neće da primi puk. Babina, predratnog komunistu, radnika, dobrog

*Za ovo čm
generalpotporučnik
generalporučnik
i kada nad
armijom!*

komandanta divizije, kada mu ja kažem da je u teškoj duševnoj depresiji, izazvanoj radom organa DSNO, konkretno državnog potsekretara gen. Kreašića, navodeći da je napisao zahtev da ide kod Vrhovnog Komandanta. Još mi je čudnija motivacija "nam" tu šta da se razgovara, to se uvek pokazuje kao uzaludno. On ne može biti komandant divizije". A puk. Babin se isplače kod mene (suze u očima ljudi nisu baš retke kod nas), koji mu ne smem kazati da ga je uvređio i drug Gošnjak time što ga nije hteo primiti, i posle naše ispravke pogreške DSNO i saveta u Komandi I AO, smiri se, savlada neuspeh na ispitu koji je postupkom DSNO umnogome uslovljen i ode da radi, odustajući od žalbe Vrhovnom Komandantu (koja kod mene stoji još i sada). Sličan je postupak i sa puk. Vidovićem koga drug Gošnjak prima tek posle pola godine, pošto ovaj uputi žalbu Vrhovnom Komandantu i tada mu daje neka objašnjenja koja, ako su tačna, a on će ih izneti Vama, druže Maršale, i meni su neobična. *NOR nije nikakav rat!*

4. Mislim da drug Gošnjak ne bi smeo dovoditi mene u situaciju da uporno od njega zahtevam da se promene mob.propisi, kada mu 1952 godine iznesem da će po onima koji su bili napisani, u Vojvodini pasti pod neprijateljsku okupaciju odmah prvih dana eventualnog rata desetine hiljada građana sposobnih za borbu, koji nisu obuhvaćeni mobplanom, niti bi smeo dopustiti da se u Generalštabu godinama ne radi na ratnom planu i pored naših opomena, jer mnoge mere bez toga moraju biti pogrešne i zemlja neobezbedjena.

5. Meni su sasvim sveža u glavi i razna naredjenja DSNO oko izgradnje fortifikacije, njihova nesolidnost i kontradiktornost, a na svako se poziva već prema potrebi. Najpre se naredi da na gradilište ne može doći ni komandant divizije čija vojska gradi i za koga se bunkeri grade. Na našu intervenciju jedva se dopusti komandantima divizija, a kad bunkere treba primiti onda se bez veze sa prvim naredjenjem, koje vodi strogo brigu samo o konspiraciji, naredjuje da se obrazuju komisije za prijem sastavljene od raznih oficira iz raznih komandi. Posle se jednim naredjenjem naredjuje da objekte zatrpamo i pošumimo, a drugima da možemo na njima izvoditi nastavu i na kraju da ih prime oficiri artiljerije po propisima materijalnog poslovanja, tojest da svojim novcem garantuju za milonsku imovinu koju niko ne čuva. A ovo je i nepropisno, jer artiljerija nije materijalni organ. Nenormalno je da se ja moram odreći iznošenja ovih činjenica zato što načelnik inženjerije gen. Janković

X P-911.

smatra da su sapažanja u I AO o radu inženjerije DSNO izraz zlonamernosti gen. Drljevića zbog ranijih njihovih sukoba u DSNO.

Medjutim taj problem igneo je ove godine komandant VII oblasti.

Meni je neprirodno da razgovor o tome sa gen. Šumonjom koji je prisustvovao referisanju može da znači "rušenje autoriteta" DSNO i Državnog sekretara lično i da se izabere baš ovaj momenat za razgovor. Drugovi u DSNO ne bi smeli sistematski da prelaze preko islaganja komandanata oblasti, ne bi smeli dopustiti da se ne utvrdi istina posle suprotnih islaganja komandanata oblasti i načelnika službi u DSNO (što se ne čini). Po mom mišljenju, ne bi se smelo komandantu obalsti koji napravi primedbu: da propisivanje cena iz DSNO nema snagu zakona, kada se zna da se cene na tržištu formiraju delovanjem zakona vrednosti i potražnje i ponude, da mi, čekajući da kupimo po preporučenim cenama kupujemo u nevreme pa nam seno trune - nervozno dobaod "Pa niko ti nije rekao da kupuješ trulo seno". Ovo je baza za ismejavanje i šire sumnjičenje komandanta oblasti, a da i ne govorimo o nebrizi o snabdevanju vojske, koja se kroz ovo izražava, i ravnodušnom odnosu prema zadušivanju oficira da bi platili štete koje nastaju ovakvim poslovanjem.

Interesantno je pritom napomenuti, da su oficiri na jednom savetovanju ovih dana zahtevali da se im dostavi lično Državnom sekretaru njihov zahtev da se popravi planiranje, kako bi oni, po njihovim rečima, mogli slaviti Prvi maj kao i ostali građani, a ne raditi dan i noć i da se štete nastale u raznim prilikama naplaćuju od svih, počev od Državnog sekretara. Ovo je dokaz da je ljudima suviše teško raditi neorganizovano i plaćati štete za koje vrlo često nisu oni krivi. To znači da su ljudi, kroz izvorna naredjenja koja izlaze u Službenom vojnom listu, počeli sagledavati gde su izvori i uzroci njihovih teškoća, iako se dosta žale i na nas i kritikuju nas često za stvari koje nisu u našoj moći, a mi zbog discipline ne smemo otkriti stanje.

Ne bi smeo načelnik Generalštaba - gen. Vučković izjaviti da on ne vidi ničeg protivurečnog u napred iznetim naredjenjima iz oblasti fortifikacije, u cilju da pokaže da ja bez osnova harangiram (a sutra dan isjavi da će se naredjenje izmeniti), jer se kod mene formira slabo mišljenje o njegovim sposobnostima i namerama na baš objektivne stvarnosti i mimo moju volju, pogotovo kad ja tome dodam da on lično

*Po kome osnovu
Šumonja samopobij
fordobne o muci
kao starijeg
generalu!*

*To je onaj
ko je protiv
se izjavio da
nastaje svog
ponovno iz
kancelarije*

obeća svim komandantima oblasti da će sve nove formacije doći u jedinice do 15 maja, a one ne dodju. Istovremeno se stvar pokušava pretstaviti tako, kao da je nama dato sve potrebno za rad i daje nam se do znanja da poslovi stoje zbog zauzetosti Vrhovnog komandanta.

6. Meni je privukla pažnju činjenica da je lično Vaše naredjenje, druže Maršale, Državnom sekretaru i komandantima oblasti, izdato sa ciljem da se olakša oficirima život i malo poljulja samovolja trgovačkog aparata - naredjenje da se organizuje prošle godine snabdevanje oficira zimnicom u režiji vojske, transformirano u DSNO u sasvim suprotno i nepotrebno naredjenje - da se snabdeju preko restorana društvene ishrane, što su mogli i bez naredjenja, ali i bez kompromitovanja našeg obećanja, datog u ime Vrhovnog komandanta da ćemo im pomoći što posle nismo ispunili.

7. Generalmajor Tomac napisao je i štampao seriju članaka u kojima tretira probleme strategisko-političke prirode. Kod mnogih od nas ti članci izazvali su revolt. Ja sam se osvrnuo na jedan, ali nisam svoje poglede mogao štampati (oni se vide u prilogu br. 13¹, ali bi verovatno u konačnoj redakciji bile ublažene dosta oštre i teške formulacije). Najpre mi je rečeno (i to pukovnik koji verovatno veoma malo poznaje i marksizam i karakter naše Armije) da ono što sam ja video u članku gen. Tomca uopšte ne stoji, a kasnije - da je nezgodno štampati moj članak iz obzira prema inostranstvu (što sam ja prihvatio); i da mi ne treba da pišemo o strategiji nego samo o taktici, jer je to stav drugova iz DSNO.

Na druge članke osvrnuli su se pukovnici Morača i Kadijević koji su u našoj Akademiji bili predavači (i to ne slabi) istorije našeg Oslobođilačkog rata i dijalektičkog materijalizma, ali su takodje imali velikih teškoća oko objavljivanja svojih misli. I ovde nešto nije u redu. Po mom mišljenju nezdrava je pojava da se oficirima u DSNO daju posebni honorari za rad na osnovnim pravilima naše Armije i da se pokušava takva praksa sprovesti¹ u nižim jedinicama.

8. Postoji naredjenje DSNO po kome su komande dužne da preduzimaju stroge disciplinske i druge mere prema oficirima koji neće da sele porodice u mesta svog službovanja kad im se tamo ponudi stan. A kada se takovo naredjenje sprovodi onda i disciplinski sud DSNO i drug Gošnjak lično stoje na syanovištu da u takovim slučajevima mi

Što se
za
druže
Tita
se
dok
900 m
u
Tita
dok

Prinose
dok
se
u
na
glavni

ne možemo ništa. Ljudima je nejasno zašto organi DSNO i drug Gošnjak lično izdaju naredjenja kojih se ne drže, niti ih stavljaju van snage. Referat povodom toga (prilog br. 9) ostaje bez reakcije, kao i referat ~~prezent~~ o stavu prema oficirima koji su došli u situaciju da imaju negativan stav prema nama (prilog br. 8). Ne radi se o~~ve~~ o kriterijumu kažnjavanja, koji može biti blaži ili oštriji, na šta se želi prebaciti problem, nego o osnovnim stavovima tekuće politike, o ekspeditivnosti u radu, o isplaćivanju ogromnih suma iz državne kase zbog neekspeditivnog i neorganizovanog rada. Sve to ne zasluđu pažnju druga Gošnjaka kome su referati lično upućeni i koji o tome sa komandantom oblasti nikad ne razgovara.

9. Drug Gošnjak ne postupa, po mojoj oceni, dobro kad za oficire koji iznose svoje mišljenje Vrhovnom komandantu za vreme njegove posete vojsci u Sloveniji, kaže na sastanku pred skupom generala, da pričaju svašta (čini mi se da je upotrebio neki teži izraz). Ovo ~~na~~ samo za sebe ne bi moralo biti mnogo značajno, ali u sklopu sa ostalim potvrdjuje da drug Gošnjak ne voli da se govori otvoreno o stanju u jednicama.

10. Drug Gošnjak ne reagira ni na ovakav događaj. Poznato je da se odluka o slanju oficira na krivični vojni sud donosi u DSNO i da komandanti oblasti daju o tome samo svoje mišljenje i predloge. A kad se desi da komandant oblasti predloži da se pošalje na sud oficir koji je po zakonu počinio stvarno krivično delo i kad DSNO njega na sud pošalje i sud ga osudi, a DSNO naknadno dodje do zaključka da ga ne treba suditi, nego poništiti presudu, odgovornost se tada baca na komandanta oblasti. Mislim da ovde ima samovolje i prema ~~pravim~~ sudovima, tužiocstvu i komandantu oblasti.

11. Moju primedbu da kod razmeštaja oficira uopšte (pa i komandanata oblasti) treba na prvom mestu imati u vidu potrebe službe, a na poslednjem "promene garnizona", zato što to stvara teškoće usled nedostatka stanova i česte selidbe i da je nenormalno da ja o svom eventualnom premeštaju saznam preko žena (pri čemu mislim, pre svega, na neodgovorne izjave drugarice Gošnjak) drug Gošnjak olako i grubo pobija tobožnjim mojim opiranjem da se lično selim (a " treba" da se selim iz Beograda). Uostalom moj stav o tom problemu vidi se iz mnogih mojih ranijih referata i da je o tome vodjeno računa možda bi mnogi ljudi bili

Sistematski
zahtevanje
Kavala
voja!

Nacionalna
revolucija
Makedonija =
Koreja, Kolumbija

poštedjeni velikih ličnih teškoća. Ali drug Gošnjak i sa to baca odgovor-
nost na niže komandante, iako se sna da smo mi dobijali naredjenja da lju-
de masovno premeštamo iz Srbije u Makedoniju i obratno, bez udubljiivanja
u stambenu situaciju. Sada se, pri odbrani postavke da tako treba raditi,
poziva na Amerikance koji su takodje ograničili rok slušbe oficira u po-
jedinim krajevima (Koreja, Evropa itd.).

12. Ja sam slučajno lično saznao od drugarice druga Gošnjaka
(kašem slučajno jer sam veoma retke u njenom društvu) i to prilikom nje-
nog izražavanja lične netrpeljivosti prema ženi gen. Dapčevića, da ona
čita poverljive izveštaje dobijene prisluškivanjem razgovora na telefonu
gen. Dapčevića. Ne znam koliko su tačna razna pričanja i zato ih ne mogu
uzimati sasvim ozbiljno, ali ovo što sam čuo sam, povezano sa nekim isja-
vama da "ona zna sve", moglo bi pobuditi sumnju da se drugarica Gošnjak
meša u personalnu politiku naše Armije na visokom nivou. Ja sam to hteo
reći drugu Gošnjaku, ali on mene grubo uči osnovnim stvarima i neće da slu-
ša. A kad bi znao šta mene muči, onda mu ne bi bilo čudno što se ja držim
onako za vreme razgovora s njime 11 juna ove godine. U meni se pojavlju-
je ogorčeni otpor protiv metoda rada koje omogućavaju uvlačenje žena po-
jedinih rukovodilaca u ovakve poslove.

Ja o tome nisam govorio, iako sam to odavno čuo, ali sada
se više ne može ćutati, kada privatno iz sredine druga Gošnjaka izlazi
ona ista, politički negativna, ocena moje ličnosti koju daje drug Gošnjak
lično, minirajući moje principijelne postavke i moja lična uverenja iz-
javama "tako misli Savo Drljević i...", a šta se pritom misli nije teško
odgonetnuti na osnovu onog što sam napred izneo.

Mnogo šteta
je izvoru
od me šteta

13. Teško je usvojiti metod rada koji za dokaz da sam ja
stari nezadovoljnik i kritizer uzima moje primedbe na izgradnju stalne
fortifikacije koje sam dao 1952 godine, a još je teže primiti zastrašiva-
nje izraženo rečima: "O tome je i vešten Vrhovni komandant, a biće i o ovo-
me što si ovde govorio pred Šumonjom i Žeželjem". Ja sam imao primedaba
na izgradnju stalne fortifikacije uopšte, a posebno na način na koji smo
mi to izvodili u ravnicima. Ja sam mnogo više isticao polustalnu fortifika-
ciju, kao jevtiniju i za savremene uslove pogodniju. Sprovodio sam, medju-
tim, disciplinovanost i sa naredjenja u vezi sa stalnom fortifikacijom,
iako su mnoga bila vrlo slaba. Smatram da vreme nije moje postavke do

*Donas je govor
da je to isat
novac, kao da
je bio u
vodu!*

te mere odbacilo da bi mi trebalo izvlačiti kao pretnju. Naprotiv, ja sam i sada dosta ubedjen u svoja ranija shvatanja, ali odluke poštujem i sprovodim. Za takav "greh" može mi se uzeti i sadanja preporuka da se razmotri izgradnja skloništa ispod velikih gradjevina, koja zemlju košta ju milijarde, a ne znam da li smo to dobro ocenili u svetlu novih saznanja. Nije bez interesa ni to da me Koča Popović uopšte nije kritikovao zato što sam izneo svoje mišljenje o stalnoj fortifikaciji, dok je oštru kritiku uputio gen. Dapčević.

14. Kad ja, na pitanje gen. Kreačića da li imam primedaba na personalnu politiku, odgovorim da nemam na politiku u celini, ali da smatram da mi u tome pravimo greške (što je sasvim prirodno s obzirom na metod rada u DSNO) i kad konkretizujem to izjavom da su greške unapredjenije u čin generalmajora Nikole Grubora i omogućavanje da gen. Kolb igra u DSNO veoma važnu ulogu (Kolb je čovek bez koga se malo stvari rešava i čija se mišljenja veoma ozbiljno uzimaju) i da to smatraju mnogi ljudi - dobijem odgovor " to misli gen. Drljević i...", onda prestaje svaki razgovor i smisao razgovora. Postaje potpuno bespredmetno diskutovati o tome da li izvesne sposobnosti gen. Kolba koje ni ja ne osporavam, daju opravdanje za to da on, svojim položajem u DSNO i preko vojne štampe, bitno utiče na osnovne postavke organizacije naše Armije više nego ljudi za koje se pretpostavlja da su joj bliži, da je bolje razumeju i da bi te stvari morali bolje znati od njega. Ja to moram da kažem zato što se naši poslovi na čiju organizaciju mnogo utiče gen. Kolb ne odvijaju dobro. Isto tako izgleda mi uzaludno da se drugovima u DSNO kaže da nije principijelno pozivati se pri odbrani teze da je Grubor pravilno unapredjen na to što je bio komandant divizije u ratu, kad se zna, da ima dosta ratnih komandanata divizija koje je Grubor ostavio iza sebe. Nekoliko stotina ljudi u našoj Armiji mogu biti generali pre Grubora, a da on ne bi imao osnova da bude nezadovoljan, a njegovo unapredjenje kod svih njih negativno se odrazilo. Očevidno je da se ja u takvoj situaciji ne usudjujem da oborim taj princip slučajem puk. Bobetka, odredjenog sada za generalskog kandidata koji je za vreme rata kao veterinar bio u sanitetu VII divizije, koji nikad nije komandovao nijednom jedinicom, koji je posle rata dobar deo vremena proveo u trgovačkom preduzeću, a samo deo vremena bio na političkim dužnostima u aparatu i koji sada prvi put komanduje

se svedu po rečima druga Gošnjaka na "Drljević i...", tojest na moje saglašavanje sa antipartijskim i prema zemlji neprijateljski orijentisanim ljudima.

15. Ja sam dao primedbu drugu Gošnjaku da je neobično da on mene pred mnogo ljudi grubo prekine u diskusiji, koju izgleda nije ni čuo, i da daje povodom toga nervoznu izjavu koja nema smisla, kako zbog mene tako i zbog njega. Skrenuo sam mu pažnju na neobičajan metod u našoj praksi da se isriču pismeni i usmeni sudovi pre nego što se stvar ispita, i redovno razgovara sa čovekom o kome je reč, što je on učinio kritikujući me usmeno na konferenciji i šaljući mi pismene "zamerke" bez ikakvog prethodnog ličnog kontakta.

Drug Gošnjak da bi dokazao da ima pravo izjavio je: "Ljudi ti se ovde smeju zbog ovoga što si pisao", "Meni su važni pozitivni problemi" i stalno tvrdi da ja "filozofiram". Meni je nejasno ko su ti ljudi koji se ismejavaju sa komandantom armijske oblasti i šta je to "ovde". Meni ovo najreljefnije ilustruje poleđaj komandanta armijske oblasti u koji ga dovodi drug gen. Gošnjak, koji se katkad ponaša kao da je naša Armija samo njegova stvar.

Drug Gošnjak ne bi smeo dopustiti da se na ko ismejava sa komandantom armijske oblasti, generalpukovnikom naše Armije u njegovom prisustvu, čak i kada bi bilo osnova, a koliko ima osnova može se videti iz priloga br. 5.

16. Meni je nejasno i to zašto drug Gošnjak isjavi usgredno baš meni (za koga zna da napiše ponešto) da u štampi pišu samo oni koji teže za novcem i oni koji ne rade dobro svoj posao ili ga nemaju dovoljno i podvuže "eto, ja nemam vremena za pisanje", što kod mene prouzrokuje odluku da mi se članak neće do daljnega pojaviti u vojnoj štampi, iako se zna da sam ja pisao članke na Mliništu kada se nije mislilo na novac, i da on nema gotovo nikakvog uvida u moj rad, na bazi procene stanja kojih jedinica.

17. Ja mislim da nijedan član naše Partije ne bi smeo ostati ravnodušan prema problemu kupovanja kuća od strane komunisti i prodaje u bescenje kuća za koje mi trošimo ogromna sredstva i trud. A drug Gošnjak kao član Izvršnog Komiteta naše Partije i član Saveznog Izvršnog Veća i u mogućnosti da taj problem primi od mene i reši, ili iznese na

*Kakav mikael
zato što
grupe armija?*

nije jasno iz čega treba da se "izvlačim" i šta je to moglo biti "drugo". Za mene je to drugo pretpostavka da sam igračka u rukama gen. Drljevića i...

Druže Maršale, ja sam doživeo nervno rastrojstvo u VVA zbog delovanja IB grupe koja je kasnije priznala da je imala zadatak da nas sistematski nervira, a nisam mogao dokazati da ono što se radi u našoj školi ne valja. Priznajem da sam osetljiv, ali ja sve ovo ~~iz~~ više trpeti ne mogu i ne vidim nuždu da to trpimo mi danas u Armiji kada sva zemlja slavi u zanosu pobede u čijem smo izvojevanju i mi učestvovali. To je daleko od Vašeg metoda rada i pažnje koju ukazujete i onima koji mnogo greše, a pogotovo onima koji savesno i predano rade. Ja nikad neću zaboraviti pažnju koju ste prema meni pokazali šaljući mi iz bolesničke postelje iz Slovenije lek avionom u Beograd. Ja dugujem zahvalnost i drugu Gošnjaku za isto, ali meni ovo sada nije jasno. Ja se nisam, čini mi se, izmenio nagore, a nešto se mnogo izmenilo u stavu prema meni. Ja nemam nikakvih ličnih nezdravih ambicija niti neslaganja sa našom opštom politikom, ali sam uveren u to da nešto krupno treba menjati u metodu i sistemu rada DSNO i u celoj Armiji. Meni nisu bez veze grubost drugova u DSNO sa maltretiranjem vojnika. Radi se, po mojoj oceni, o odnosu medju ljudima koji moraju i mogu biti bolji. Ja ~~pr~~itome ne mislim da se čovek ne može katkad naljutiti i nekoga izgrditi, što dopuštam i prema sebi, ali ovde se ne radi o ~~afektima~~, nego o stavu prema svojim dužnostima, prema kritici, slobodi izražavanja svog mišljenja, i odredjenom stalnom stavu izvesnog nepoverenja prema ljudima. Ja smatram da to nije dobro i da nam donosi ozbiljne štete. Ja sam dugo trpeo, čutao i radio najsavešnij je što sam mogao, a što se može videti iz priloga u kojima su sadržane moje direktive i koncepcije, medju kojima se naročito ističu misli o karakteru naše Armije i ulozi ~~partijske~~ organizacije u njoj, preko mojih saradnika i stanja u jedinicama. Ali ja niti mogu, niti bi imalo smisla da čutim kad osetim da se i prema meni pokušava primeniti metod političkog diskreditovanja, kakve je tendencije drug Gošnjak jasno izrazio na poslednjem razgovoru sa mnom i to sa ciljem da se ja baš prisilim na čutanje, odnosno da onome što ja kažem dađe karakter političke harange i zavereničke delatnosti protiv naše zemlje, kojoj ne bi bilo dobro

kad bi se protiv nje okrenuli svi oni koji su protiv ovakovih metoda rada. Moj je osećaj da tu nešto ozbiljno postoji što ja ne mogu da shvatim i što me silno uznemirava.

Zato Vas molim, družo Maršale, da se Vi i Partija zauzmete da se stvari postave na svoje mesto, da se bolje radi u našoj Armiji, da se poštuje linija naše Partije pa će sve biti bolje.

1 jula 1956 godine

Beograd

Pavle Jakšić

ČLANAK PAVLA JAKŠIĆA O SLUŽBI BEZBEDNOSTI U JNA

Prilog broj 20

V

O RUKOVODJENJU SLUŽBOM BEZBEDNOSTI U ARMIJI

Preduzimanje bilo kakve aktivnosti zahteva poznavanje situacije. U međudržavnim odnosima svake zemlja nastoji da što bolje upozna stanje u drugima da bi i na bazi toga mogla opredeliti svoje delovanje - svoju politiku. Prikupljanje ovih podataka obavljaaju, u najopštijem, organi obaveštajne službe.

Razgranata aktivnost obaveštajne službe izazvala je potrebu da se njoj suprostavi i aktivno to jest da se organizuje posebna služba čiji je zadatak da sprečava rad stranih obaveštajnih službi u svojim redovima.

Značaj ove službe porastao je u poslednje vreme kad se u okviru teorije "totalnog rata", pojavila i teorija "totalne špijunaže" zasnovane na korišćenju svih sredstava pri prodiranju u tuđe redove među ostalim i proglašavanje da nacionalna manjina u jednoj zemlji ne treba da poštuje zakone zemlje u kojoj živi, nego zakone svoje nacionalne matice. Na ovoj osnovi Nemci, gde god su živeli u svetu proglašeni su vojnicima III Rajha za vreme II Svetskog rata.

U tome se išlo još i dalje, pa su, u okviru Hitlerove "proširene strategije" ili strategije "posrednog prilaženja", preduzimane mere sa ciljem da se bez rata, kroz obaveštajne kanale osvoji ključne pozicije u pojedinih zemljama i zemlje porobi bez rata ili da se diverzijama ili dezorganizacijom svake vrste u slučaju rata, protivnik dovede u bespomoćan položaj. Slučaj Austrije, Čehoslovačke, Francuske i stare Jugoslavije za vreme II svetskog rata, dovoljno je instruktivan.

Sadanje delovanje, po mnogim znacima i na mnogim mestima /pokušaj Kominforma da porobi Jugoslaviju takovim metodama, delovanje amerikalista u kolonijalnim i zaostalim zemljama, puštanje balona, držanje nekih turista, rašiljanje propagandnog materijala u vidu biltena itd./, govori nam da, po novim koncepcijama, uloga obaveštajne službe ne samo da nije sužena nego da je i proširena. U vezi sa planovima bacanja velikih desanata, bacaće se i posebne grupe sa zadatkom, ne diverzije, nego dizanja ustanka na bazi nacionalnih i klasnih suprotnosti i izazivanja građanskog rata. Danas je delovanje mnogih obaveštajnih službi usmereno na to da se stvori povoljna baza za spuštanje i delovanje takovih grupa,

a metode su vrlo raznovrsne od slanja biltena od pojedinih ambasada do otvorenog vrbovanja tuđih građana za svoju službu.

Za vreme rata, nekako je lakše razumeti opasnost od neprijateljske špijunaže jer onda su ljudi oprozniiji, a za vreme mira može doći do nebudnosti i zaboravljanja da obaveštajno delovanje nikad ne prestaje i da su obaveštajna i kontraobaveštajna služba uvek u dejstvu i aktivnosti. One deluju svuda, a najosetljiviji objekat na koji one usmeruju svoju pažnju su oružane snage.

Dak protivničke obaveštajne službe nastoje da doznaju sve, i ako ne mogu sve, onda bilo što, o našoj Armiji, naša služba bezbednosti ima zadatak da bdije nad radom strane obaveštajne službe i da preduzima a i predlaže mere koje će neutralisati, onemogućiti ili umanjiti efekat delovanja stranih obaveštajnih službi u našoj Armiji. Obzirom na to da se mi spremamo za odbranu naše zemlje od stranih zavojevača a ne za prodiranje u tuđe zemlje, taj zadatak je častan kao i uloga naše Armije i zemlje u celosti.

Ovo je bilo potrebno reći kako bi suzbili efekat delovanja protivnika koji nastoji da, pre svega na razne načine diskredituje našu službu bezbednosti, kao neposredne prepreke za njegovo obaveštajno delovanje u našim jedinicama naduvavanjem njenih propusta i pokušajem da se ona tretira kao kočnica naše slobode i demokratizma. Pri tome treba imati na umu da naša služba bezbednosti nije stvorena zato da ometa razvitak slobode nas kao građana socijalističke zemlje i čim se nasluti takova nota u razgovoru, odmah je treba suzbijati i potsetiti na ciljeve i zadatke naše službe bezbednosti, a njene propuste i slabosti lečiti konstruktivno kao i sve naše ostale slabosti, polazeći od toga da su naše organizacije dobrim delom odraz nas svih.

Očividno je da se svaki komandant ili starešine službe ili ustanove mora pre svega obezbediti da mu službu ne prouzme neprijatelj delimično ili u celini ili da mu ne deluje suprotno od njegovih težnji. Za taj zadatak njemu je dat aparat bezbednosti s kojim on mora rukovoditi, pomagati ga savetima i instrukcijama i primanjem odgovornosti za njegov rad, polazeći iz napred iznetih stavova po njegovim zadacima. Zato je normalno da se zapažanja službe bezbednosti pažljivo izučavaju i svestrano koriste u političkom radu i organizaciji rada uopšte.

Pogrešno je informacije službe bezbednosti smatrati apsolutnim istinama i u slučaju da se pojavi nešto što treba menjati, onda destruktivno kritikovati celu organizaciju a time i našu osnovnu

političku liniju, umesto delovanja u smislu da se pomogne mladim ljudima koji rade u aparatu bezbednosti savetima i uputstvima. Isto tako je pogrešno odbacivanje zapažanja i predloga službe bezbednosti iz bilo kojih razloga i čoprkanje po njima u smislu da se nadje neka netačnost a ova uzme kao razlog za kritizerski stav. Organi službe bezbednosti ne donose odluke, oni predlažu, a na komandantima je da odlučuju i preduzimaju mere. U tome pogledu organi službe bezbednosti su u istom položaju kao i ostali organi komande.

Jedina razlika je u tome što oni imaju pravo i dužnost da pored izveštavanja svoje komande o svim pojavama / sem kad se radi lično o komandantu/ izveštavaju neovisno od toga i svoje vertikalne instance. Ovo treba imati u vidu pri rukovodjenju službom bezbednosti kako ne bi dolazilo do nesporazuma.

Sličan status ima i tužilaštvo.

Inače oficiri službe bezbednosti treba da budu disciplinovani i radni oficiri kao i ostali, a u koliko to nisu, onda to ne treba smatrati posledicom sistema bezbednosti nego slabost dotičnog oficira koga treba vaspitati svim sredstvima kao i ostale.

Teoretski uzeto, osnovne slabosti službe bezbednosti mogu biti dvojake:

a/ Da je nebudna, tj. da ne oseća i ne registruje u potrebnoj meri neprijateljsko delovanje, što olakšava rad neprijatelju u našim redovima.

b/ Da je suviše predostrožna što je može dovesti do sektaštva, neosnovanog sumnjičenja i stvaranje nemira i nesloge među ljudima, što na prvi pogled može dati sliku da služba bezbednosti radi odlično ali rezultati u celini su negativni kao i u prvom slučaju.

Očigledno je da su to moguće slabosti kad se ima u vidu da služba bezbednosti ima osnovni zadatak da bdije nad jedinstvom boračkog i rukovodećeg sastava jedinice, a da je cilj neprijatelja da to jedinstvo remeti svim sredstvima. Ako se pojave greške onda za njih ne snosi odgovornost samo organ bezbednosti nego i komandant koji je dužan da deluje tako da do toga ne dođe, a ako dođe do greške ispravlja kao i na ostalim sektorima. Pri tome ne treba biti oštriji nego prema drugima, recimo prema bilo kom komandantu koji svojim radom ne pogreši samo na jednom sektoru nego pokvari celu jedinicu. Ovakvu pomoć i kritiku oficiri bezbednosti moraju primati i oni će je lako primiti, ali njima je teško da prime kritiku cele organizacije

službe bezbednosti kroz njihovu konkretnu grešku. To njih učaurava, izdvaja iz mase oficira, što bi u krajnjoj liniji bilo štetno. Delovanje službe bezbednosti treba postaviti tako da njene podatke traži svako ko hoće da uspešno rukovodi a da se oficiri koji rade na tom sektoru primeju svuda kao drugovi i osećaju kao deo celine. Svakom skretanje od toga izraz je nezdrave situacije i treba joj potražiti uzroke i otkloniti. Nad radom službe bezbednosti bdiju i partijske organizacije, jer njena zapažanja treba da budu jedan od osnova procene političke situacije i baza političkog delovanja.

Sve ovo proizilazi iz shvatanja da je borba sa neprijateljskim obaveštajnim delovanjem koju koriste sve tekovine savremene nauke, veoma težak zadatak i da ne može voditi uspešno služba bezbednosti sama nego celokupna zajednica, a služba bezbednosti je samo stručni organ za tu borbu.

Pri tome treba znati, da nije potrebno mešati se u organizacionu strukturu službe bezbednosti i da je prvi znak da ona radi dobro ako se zanju malo zna, ali je nužno da se povremeno na partijskim forumima i na vojnim sastancima, pod rukovodstvom komandanta jedinice, saslušavaju referati službe bezbednosti o delovanju neprijateljske obaveštajne službe i o stanju jedinica na osnovu pokazatelja službe bezbednosti. Pri tome u konstruktivnoj formi ukazati i na slabosti rada i dati pomoć da se radi bolje.

Podatke iz opšteg nadzora i funkcionisanja rada koje služba bezbednosti registruje uzgred, treba koristiti u radu na način koji proizilazi iz ranijih stavova i dobro je uporediti rezultate posle intervencije sa nalazima službe bezbednosti, bez suprostavljanja jedne službe drugoj, jer to nosi u sebi veliku opasnost. Cilj svih organa u jedinicama je stvaranje moralno i fizički zdravih jedinica sposobnih za izvršenje ratnih zadataka; ima mnogo komponenta koje treba vešto povezivati u zajedničku rezultantu - politički rad, nastavu, materijalno poslovanje, personalnu politiku, sudstvo, službu bezbednosti itd., što je upravo zadatak komandanta. Ako je sve uskladjeno i dobro onda je lako, a ako nije, dužnost je komandanta, ne da se suviše meša u pojedine službe nego da im pomogne da se srede i nadju svoje mesto u celini.

I na kraju treba imati u vidu da su za službu bezbednosti potrebni veoma sposobni ljudi, obzirom na delikatnost zadatka koji zadire u život jedinice a često i pojedinaca, ali takovi ljudi se ne rađaju oni se stvaraju na radu. A zadatak komandanta sastoji se pre svega u tome da ljude uči i pomaže da rastu i razvijaju se na svim se-

ktorima rada pa i na sektoru službe bezbednosti. Treba pri tome imati u vidu i to da se pogreške službe bezbednosti često odmah vide, dok se greške, recimo operativne službe, inženjerije itd. koje pripremaju vojište - ne mogu sada videti nego tek u ratu, pa bi ovo trebalo imati u vidu i ne ići previše za stvarima na površini, nego zadirati u suštinu.

Ovo su bila ^{moja} privatna utopija koju sam postavio
 zbog kojih sam, podli. slučaja Krušić, gde sam
 ja istupao po pravu, ostavljajući po ^{kojoj} drugoj
 voljke, proglašen da, onako, od slučaja Krušić
 i da ne mogu biti uni. i, onako, samostalno
 njegove rezultate on mi je čije, samostalno
 uzdizanje iznad komandanta i neodgovornih
 vođa; i, minirane ljud, i, jedinica.

[illegible]

Na osnovu pisma iz L. Savić,
posle "slučaja Krumić", oluslavis me-
nas, protiv oblas^{redovno} ~~oblasti~~ postrojenja podataka
"službe bezbednosti", kod L. rije
uvodila, mi smela mi jedno druga
služba?

P. 2.

Prilog broj 27

P O T V R D A

Kojom se potvrđuje da smo dana 3.VI.1959 godine primili rukopis "O savremenom ratu" u tri primerka od gen.pukovnika Pavla Jakšića.

3. VI. 1959
Popović

Primio rukopis
sekretar Načelnika
V.sl. VI klase

Dragomir Popović
/Dragomir Popović/

UGOVOR PAVLA JAKSICA SA »VOJNIM DELOM« IZ APRILA
1962. GODINE

Prilog broj 28

IZDAVAČKI ZAVOD JNA
"VOJNO DELO"

Br. 3048

28.4. 1962. god
BEOGRAD

UGOVOR Br.

Zaključen 3. aprila 1962. godine između VIZ-a JNA "Vojno delo" i druga general-pukovnika Pavla Jakšića, na radu u Generalštabu JNA.

AUTOR SE SLAŽE:

- da se njegov rukopis "Pogled na budući rat" štampa latinicom, tehnički opremljen kao i sva ostala izdanja "Vojne biblioteke-naši pisci" - tvrd povez, poluplatno, najdalje do 1. maja 1963. godine;
- da mu se tiraž od 4.000 primeraka plati po autorskom tabaku 22.000 dinara;
- da mu se navedeni honorar isplati kad ugovor bude sredjen i overen;
- da svaku stranicu rukopisa parafira pre njegovog davanja u štampu;
- da kad rukopis bude pripremljen za štampu i izvrši se poslednja revizija pred štampu - pročita prelom i parafira svaku stranicu ako to želi;
- da prilikom ovog čitanja neće unositi nikakve dopune i izmene, a ako to bude učinio i zahtevao, svi troškovi prouzrokovani tim izmenama padaju na teret autora;
- da za ove preglede neće tražiti honorar.

OBAVEZE ZAVODA:

- da će autoru isplatiti 90% od honorara najdalje do 1. juna 1962. godine; a ostatak 10% na osnovu komisijeskog zapisnika kad knjiga izađe iz štampe;
- da će autoru dati 10 besplatnih primeraka knjige kad izađe iz štampe;
- da će ukoliko se ukaže potreba za izdavanjem većeg broja knjiga no što je ovim ugovorom određen tiraž, pregovarati s autorom o uslovima i ponovo sklopiti ugovor.

U slučaju spora nadležan je redovan sud.

Ovaj ugovor sastavljen je u tri primerka od kojih se jedan daje autoru, a dva VIZ-u JNA "Vojno delo" na upotrebu.

S. F.

S. NI

AUTOR
general-pukovnik
P. Jakšić
(Pavle Jakšić)

ODGOVORNI UREDNIK
"Vojne biblioteke-naši pisci"
poručnik
Milinko Djurović
(Novo Matunović)

ODOBRAVA

NIK VIZ JNA "VOJNO DELO"
general-potpukovnik

Milinko Djurović
(Milinko Djurović)

PISMO PAVLA JAKŠIĆA UPUĆENO JOSIPU BROZU TITU
1. MAJA 1962. GODINE

Prilog broj 43

GENERALNOM SEKRETARU SAVEZA KOMUNISTA JUGOSLAVIJE I
VRHOVNOM KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA JUGOSLAVIJE
MARŠALU JUGOSLAVIJE JOSIPU BROZU - TITU

Druže Maršale,

Prohujalo je burnih dvadeset godina od onih teških decembar-
skih dana 1941 godine, kada sam, kao jedan od komandanata vojske koja
se tek radjala, prvi put u Novoj Varoši stao pred Vas i Politbiro KPJ
pod optužbom za nedisciplinu i harangu.

Vi ste poverovali mojim zbunjenim rečima odbrane, izrečenim
neposredno posle saznanja za takvu optužbu.

Ja nisam nikada do sada izneverio to poverenje Partije.

Danas sam, kao što ćete videti iz materijala koji želim lično
da Vam predam u ruke, pod istim optužbama.

Izlazim pred Vas, druže Tito, pre svega kao pred čoveka, a
tek posle toga kao pred šefa naše države i Partije i kao pred simbol na-
še istorijske borbe. Spreman se da Vam gledam pravo u oči u očekivanju
Vašeg suda, uveren da ćete ovom prilikom učiniti kraj jednoj pogrešnoj
praksi u odnosu prema meni.

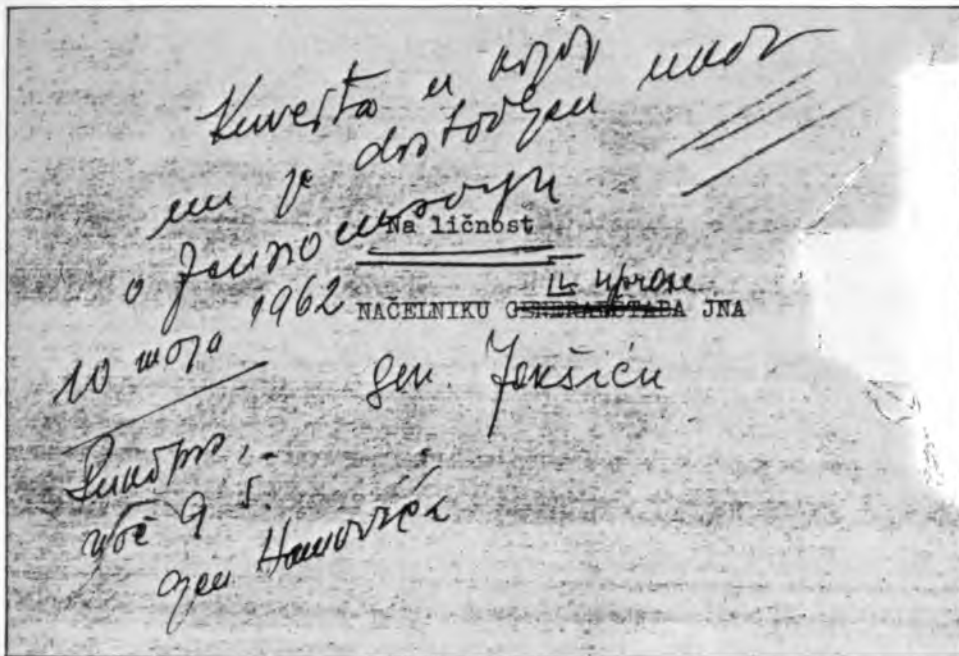
1 Maj 1962 godine

Beograd

Paulo Jakšić

UKAZ O PENZIONISANJU PAVLA JAKŠIĆA OD 10. MAJA 1962
 – KOVERAT U KOME JE UKAZ PROSLEĐEN I NJEGOV
 SADRŽAJ

Prilog broj 37

Molimo da prilikom saopštenja Ukaza o penzionisanju general-pukovnika JAKŠIĆ PAVLA zamolite ~~ga~~ da Vam kaže koju penziju želi da prima, da li po opštim propisima koja iznosi 65.400 ili po čl. 80 Zakona o penzijskom osiguranju koja iznosi 88.150 dinara.

Ovaj podatak nam je potreban da znamo po kom osnovu da ga predložimo SIV za odredjivanje penzije.

Gen. Jakšić
 - Ukaz primiti u znanju, uz
 potpisati i vratiti.
 - Dužnost predati gen. Klentu
 da 15. 5. odgovori, kada se razrešavaju
 dužnosti. Instrukcije da jonte (reprezentativno)
 u P. Batru - po kome osnovu
 želi penziju.
 10. 5. Gen. Hrnčević

Primito u znanju.
 Sve će biti izvršeno
 kako je utvrdjeno
 10. maja 1962 godine
 P. Jakšić

UGOVOR PAVLA JAKŠIĆA SA »VOJNIM DELOM« IZ APRILA
1962. GODINE

Prilog broj 28

U G O V O R Br.

Zaključen 3. aprila 1962. godine između VIZ-a JNA "Vojno delo" i druga general-pukovnika Pavla Jakšića, na radu u Generalštabu JNA.

AUTOR SE SLAŽE:

- da se njegov rukopis "Pogled na budući rat" štampa latinicom, tehnički opremljen kao i sva ostala izdanja "Vojne biblioteke-naši pisci" - tvrd povez, poluplatno, najdalje do 1. maja 1963. godine;
- da mu se tiraž od 4.000 primerska plati po autorskom tabaku 22.000 dinara;
- da mu se navedeni honorar isplati kad ugovor bude sredjen i overen;
- da svaku stranicu rukopisa parafira pre njegovog davanja u štampu;
- da kad rukopis bude pripremljen za štampu i izvrši se poslednja revizija pred štampu - pročita prelom i parafira svaku stranicu ako to želi;
- da prilikom ovog čitanja neće unositi nikakve dopune i izmene, a ako to bude učinio i zahtevao, svi troškovi prouzrokovani tim izmenama padaju na teret autora;
- da za ove preglede neće tražiti honorar.

OBAVEZE ZAVODA:

- da će autoru isplatiti 90% od honorara najdalje do 1. juna 1962. godine; a ostatak 10% na osnovu komisijaskog zapisnika kad knjiga izađe iz štampe;
- da će autoru dati 10 besplatnih primeraka knjige kad izađe iz štampe;
- da će ukoliko se ukaže potreba za izdavanjem većeg broja knjiga no što je ovim ugovorom odredjen tiraž, pregovarati s autorom o uslovima i ponovo sklopiti ugovor.

U slučaju spora nadležan je redovan sud.

Ovaj ugovor sastavljen je u tri primerka od kojih se jedan daje autoru, a dva VIZ-u JNA "Vojno delo" na upotrebu.

S. F. - S. NI

A U T O R
general-pukovnik
P. Jakšić
(Pavle Jakšić)

ODGOVORNI UREDNIK
"Vojne biblioteke-naši pisci"
pešad. pukovnik
Đoko Matunović
(Novo Matunović)

O D O B R A V A

NIK VIZ JNA "VOJNO DELO"
general-potpukovnik

M. Djurović
(Milinko Djurović)

PISMO PAVLA JAKŠIĆA UPUĆENO JOSIPU BROZU TITU
1. MAJA 1962. GODINE

Prilog broj 43

GENERALNOM SEKRETARU SAVEZA KOMUNISTA JUGOSLAVIJE I
VRHOVNOM KOMANDANTU ORUŽANIH SNAGA JUGOSLAVIJE
MARŠALU JUGOSLAVIJE JOSIPU BROZU - TITU

Druže Maršale,

Prohujalo je burnih dvadeset godina od onih teških decembar-
skih dana 1941 godine, kada sam, kao jedan od komandanata vojske koja
se tek radjala, prvi put u Novoj Varoši stao pred Vas i Politbiro KPJ
pod optužbom za nedisciplinu i harangu.

Vi ste poverovali mojim zbunjenim rečima odbrane, izrečenim
neposredno posle saznanja za takvu optužbu.

Ja nisam nikada do sada izneverio to poverenje Partije.

Danas sam, kao što ćete videti iz materijala koji želim lično
da Vam predam u ruke, pod istim optužbama.

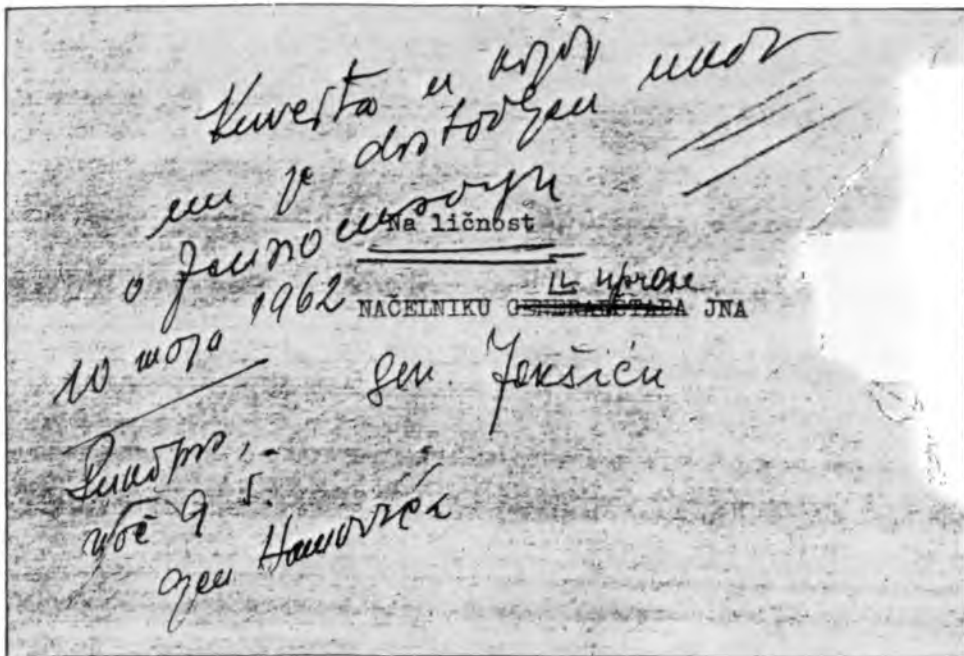
Izlazim pred Vas, druže Tito, pre svega kao pred čoveka, a
tek posle toga kao pred šefa naše države i Partije i kao pred simbol na-
še istorijske borbe. Spremam se da Vam gledam pravo u oči u očekivanju
Vašeg suda, uveren da ćete ovom prilikom učiniti kraj jednoj pogrešnoj
praksi u odnosu prema meni.

1 Maj 1962 godine
Beograd

Pavle Jakšić

UKAZ O PENZIONISANJU PAVLA JAKŠIĆA OD 10. MAJA 1962
 – KOVERAT U KOME JE UKAZ PROSLEĐEN I NJEGOV
 SADRŽAJ

Prilog broj 37

Molimo da prilikom saopštenja Ukaza o penzionisanju general-pukovnika JAKŠIĆ PAVLA zamolite ~~ga~~ da Vam kaže koju penziju želi da prima, da li po opštim propisima koja iznosi 65.400 ili po čl. 80 Zakona o penzijskom osiguranju koja iznosi 88.150 dinara.

Ovaj podatak nam je potreban da znamo po kom osnovu da ga predložimo SIV za određivanje penzije.

Gen. Jakšiću
 - Molim da se penzija, uz prijedlog, izračuna po osnovu
 - Dugovratnost predložiti Gen. Haveršiću
 da 15. 6. 1962. god. kada se razmatra
 - Molim da se penzija (razmatra) izračuna po osnovu
 - Molim da se penzija izračuna po osnovu
 10. 5.

Primio u koveratu
 sve će biti izvršeno
 kako je navedeno
 10 maja 1962 godine
 B. Jakšić

Prilog broj 28/1

UREDNIŠTVO ČASOPISA

VOJNO DELO

Br Sl.

19.V

1956. god.

Telefon 20-421 lokal 20-11

Post. fab. br. 692

Beograd, Zahumska 26

FAVLE JAKŠIĆ

BEOGRAD

Teodora Dražžera 15

Uredjivački odbor nije prihvatio Vaš članak "Transformacija vidova ratovanja" iz sledećeg razloga:

U članku su izneti neki novi pojmovi koji nijesu dovoljno razjašnjeni tako da postoji opasnost da to unese prilične nejasnoće u do sada poznate postavke iz oblasti vojne teorije i teorije države. Ovakav napis odgovara više kao deo knjige u kojoj bi bila data šira obrada pokrenutih pitanja, ali ne i kao poseban članak u časopisu.

S. F. S. N!

ZA UREDJIVAČKI ODBOR
pukovnik

/Mihailo Brajčević/

PISMO PAVLA JAKŠIĆA UPUĆENO U IK CK SKJ 18. MAJA 1962.
GODINE

Prilog broj 39

IZVRŠNOM KOMITETU CENTRALNOG KOMITETA

SAVEZA KOMUNISTA JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi,

Još 1956 godine, kao komandant Beogradske armijske oblasti, tražio sam nadležnim putem preko Državnog sekretara za narodnu odbranu i člana Izvršnog Komiteta CK SKJ druga Gošnjaka da budem primljen kod druga Tita u nameri da sprečim u začetku proces političkog i moralnog diskreditovanja koji je, po tadašnjem mom ubedjenju, započet prema meni. Nisam o toj svojoj molbi nikada dobio bilo kakvo objašnjenje.

Na moju pismeno upućenu žalbu drugu Titu te iste godine takodje nisam dobio nikakav odgovor.

Trećeg maja o.g. u razgovoru sa drugom Gošnjakom, ja sam, kao što se vidi iz priloženih zabeležaka, zamolio službeno druga Gošnjaka 1) da prenese moju molbu Vrhovnom komandantu drugu Titu da budem primljen kako bih ga mogao zamoliti da skine sa mene teške političke i moralne optužbe; 2) da mi kao član IK pomogne da se udaljim iz vojske i da promenim posao na takav način da to ne izađe na javnost kao problem i moja kazna.

Ni o ovoj najnovijoj molbi za prijem kod druga Tita nisam dobio nikakvo obaveštenje, iako sam na tome insistirao nekoliko puta.

Penzionisan sam i razrešen dužnosti na način koji ne odgovara mojoj molbi upućenoj drugu Gošnjaku.

Dok ja svuda, službeno i privatno, izlažem stav da ja samo napuštam vojni sektor i prelazim na rad u civilni sektor iz službenih potreba, neki ljudi me se klone, neki me sažaljevaju, neki me začudjeno gledaju na javnim mestima, redakcije odbacuju moje članke koji su već bili "u prelomu" itd.

Jednom reči, doveden sam u veoma tešku situaciju. Ubedjen sam da ovakav tretman ničim nisam zaslužio.

U nemogućnosti da ovo sprečim drugim putem i u sumnji da sam drugu Titu predstavljen u svetlu koje ne dopušta da me on primi, prisiljen sam da se obratim vama sa molbom da učinite potrebno kako bi se ovako teška kazna skinula sa mene i tok događaja u vezi sa mnom usmerio boljim i svrsishodnijim pravcem.

18 maj 1962 godine

Beograd

Paolo Jausić
j

PISMO REDAKCIJI »KOMUNISTA« IZ SEPTEMBRA 1966.
GODINE

Prilog broj 46

UREDNIŠTVU LISTA "KOMUNIST"

B E O G R A D

Ne ulazeći u sve ono sa čime se ne slažem u intervjuu Ivana Gošnjaka, objavljenom u vašem cenjenom listu 8. septembra 1966.godine, zbog vojnih tajni, molim vas da, na osnovu Zakona o štampi, a imajući u vidu da se indirektno radi i o mojoj ličnosti, objavite u narednom broju, na istome mestu, moju sledeću izjavu:

Govoreći o službi bezbednosti u JNA, Ivan Gošnjak izričito podvlači da su ovom službom od 1952. godine rukovodili komandanti svih stepena i kaže:

"... Službom bezbednosti u Armiji rukovode komande od puka na više, u čijem se sastavu služba organski nalazi. Služba je izvršavala one zadatke koje su joj komande postavljale... Inače, još od 1946. godine, služba bezbednosti JNA nije u sastavu Državne bezbednosti. Od tada do 1952. godine njom su rukovodili i kontrolisali njen rad politički konesari, a od tada komandanti svih stepena..."

Da ne bi bilo nesporazuma oko ove poluistine, a u suštini neistine, i da ne bi bilo nedoumice u pogledu odgovornosti za sudbinu mnogih oficira, pre svega onih penzionisanih između četrdesete i pedesete godine starosti, koji nisu mogli prodrati u korene i razmere birokratske samovolje, kao bivši dugogodišnji komandant Beogradske vojne oblasti, kategorički izjavljujem da komandanti nikada nisu mogli ostvariti kontrolu nad službom bezbednosti koja je i njih pratila i ocenjivala.

Nije teško verovati da za ovo što tvrdim raspolazem dokazima koje sam spreman staviti na uvid na drugom mestu.

20.septembar 1966.g.

Beograd

/ Pavle Jakšić/

generalpukovnik u penziji, bivši
komandant Beogradske vojne oblasti

IZJAVA PAVLA JAKŠIĆA PRED PARTIJSKOM KOMISIJOM
18. OKTOBRA 1966. GODINE

Prilog broj 62

Na zahtev partijske komisije, obrazovane poredom stava i postupaka nekih partijsko-političkih funkcionera prema mojoj ženi - Danici Jakšić, kao odborničkom kandidatu, dajem sledeću izjavu:

Partijsko-političku delatnost usmerenu protiv moje žene, posleđi od njenih razmera i karaktera, uvek sam posmatrao kao delatnost poverljiva sa mnom i kao pogrešni atak na moj moralno-politički lik. Društvene funkcije moje žene nisu ni isbliza bile u stanju da usviliču takvu prastinu na Dedinju, kakva se bila podigla u vezi sa njom na vreme poslednjih izbora.

Priredno je da ja ove svoje sumnje nisam smeo nikome poveravati, jer nije bilo lako bez konkretnih dokaza ubediti bilo koga da se tu, takoreći pred licem političkog i državnog rukovodstva Jugoslavije, sme neko usuditi da sprovodi delatnost stranu osnovama naše ideološko-političke doktrine koja nigde ne dopušta primenu mera kolektivne odgovornosti i represalija prema porodici bilo kakvih delikvenata, čak ni u slučaju dokazanih krupnih nedela jednog njenog člana.

Pa ipak je, na žalost, utvrđeno iskazom nekih svedoka da su takve represalije i mere bile primenjene u odnosu na moju ženu, i to zbog mene.

Stvar bi, očevidno, bila strana svakom poštenom čoveku i on da sam ja zaista teški kriminalac ili grešnik protiv Jugoslavije i socijalizma, a ona izgleda teško shvatljiva kada se ima u vidu:

- da sam ja čovek koji, ne samo da sada nije pod kaznom, nego nikada nije kažnjavan nikakvom ni partijskom, ni sudskom, ni administrativnom kaznom, sem što me je Zapadna Nemačka javno oglasila za "ratnog sleđinca";

- da sam Narodni heroj Jugoslavije, na slobodnom konkursu izabrani profesor Elektrotehničkog fakulteta u Beogradu, da sam jedan od organizatora Instituta za fiziku itd.

- da se neprekidno bavim naučnim radom iz oblasti prirodnih i društvenih nauka, da sam mnoge radove publikovao i da stalno izražavam želju i nastojanja da mi i ostali radovi - u kojima se mogu videti moji ideološko-politički pogledi - budu dostupni javnosti;

- da sam ja, možda, nešto učinio i da činim i za ovaj jugoslovenaki socijalizam.

Pa i pored svega toga javnog činjeničnog stanja, po kome se može reći da sam ja ugledan čovek i građanin, oko mene se veštački stvara atmosfera neprijatnog začaha, koji se pretura na sve strane, pa čak i u Akademiju nauka, gde bi on imao da omogućiti publikovanje moje studije.

Pošto su meni isuviše dobro poznati izvori ove atmosfere, prirodno je da se, na bazi ocena i odluka donesenih na Brijenskom plenu mi, mogla pojaviti nada da će ovo bar u budućnosti biti otklonjeno, ograničavanjem birokratske samovolje i deformacija službe bezbednosti u Armiji. Basčaranje je naišlo posle izjava državnog sekretara za narodnu odbranu Ivana Gošnjaka da u Armiji nije bilo deformacija u radu službe bezbednosti i da je tamo sve u redu, što znači da će i izvori i sredstva širenja ovakve atmosfere neprijatnog začaha ostati sačuvani.

Mene sprečava sakupljanje obaveza čuvanja vojne tajne - a one bi trebale da sprečava ne samo mene, nego i one koji je, izgleda, nisu poštovali u mom "slučaju" - da iznesem sada bar neke činjenice vezane

za moje slušbovanje u vojsci, koje bi mogle donekle razotkriti pojavu čiji samo odblesci promišu sada ovde pred našim očima. Reći ću samo to, da sam ja napustio službu u Armiji na svoj zahtev - dodajući mu drugi zahtev da budem zaposlen u civilnoj operativi - što ne mora biti nikakav prestup, pogotovu ako je to bio protest protiv birokratske namovolje, ispoljene ne samo prema meni.

Posle mog odlaska dato je oficijelno objašnjenje da Armija žali što se to desilo, da je to šteta za nju, da je učinjeno sve moguće da ostane, no da sam ja bio kategoričan u svom zahtevu da idem, i da se na moj moralni i politički lik ne može bacati nikakva senka.

Ovakle onda pravo i smelost bilo kome, pa i pomenutim partijsko-političkim funkcionerima, da mene dovede u situaciju u kojoj bi trebalo izneti na javnost neke vojne i državne tajne - na šta sam ja uvek spreman samo pod uslovom da ne odgovaram na njihovo otkrivanje - ili da ćutim, i na taj način dajem povoda neobaveštenim i "obaveštenim" da prema meni gaje podozrivost, da izbegavaju mene i moju porodicu i prema meni vrše razne diskriminatorne postupke, to jest, jednom rečju, da se saglasim sa političkim bojkotom, kao sa zasluženom kaznom.

Pomenuti partijsko-politički funkcioneri su dužni da kažu ko im je dao podatke, na bazi kojih su se usudili da zauzmu ovako nedopustiv stav prema meni i mojoj porodici. Ako se ne uključe na izvore, ispašće da su to radili po svojoj inicijativi, što znači da na njih mora pasti isključiva odgovornost za klevetanje i zloupotrebu partijsko-političkih funkcija u odnosu na članove SKJ, konkretno u odnosu na mene i moju porodicu.

18.X.1966.
Beograd

Paule Javšić

Prilog broj 48

KONTROLNOJ KOMISIJI SKJ

Dragi drugovi,

u našoj zemlji, kao što je svakom poznato, postoje razne ustanove i organizacije. Svaka od njih ima svoju ulogu - političku, proizvodnu, naučnu itd. Naše oružane snage, kao naoružani deo naroda, imaju u tom kompleksu zadatak da štite granice naše socijalističke zemlje i da obebeđuju u njoj mirnu socijalističku izgradnju. Tako su je zaniimali svi oni koji su je stvarali, a tako piše i u osnovnim postulatima njenog statusa koji govori, sem ostalog, i o tome, da ona mora biti prožeta komunističkom ideologijom i duhom SKJ.

Ne bi imalo da znači da ona u svojim redovima, ne samo da ne bi smela dopustiti propadanje ljudi koji su na svojim leđima izneli teret oružane revolucionarne borbe, nego da mora, kao i na vreme svog nastajanja, da od politički i moralno neizgrađenih ljudi stvara svesne graditelje novoga sveta - što i jeste osnovni cilj komunističkog pokreta uopšte, a i našeg partijskog i državnog rukovodstva napose.

Nije danas tajna, da po našim gradovima širom zemlje žive besciljno i izgubljeno mnogi ljudi u naponu fizičke snage koji su u vrtlozima "heretve" i "sutjenke" kao viziju gledali novu socijalističku Jugoslaviju. Mnogi od njih su pod raznim firmama "podmladjivanja" i "čišćenja" Armije predati u stanju poremećene moralno-političke ravnoteže jugoslovenskom društvu, kao proizvod delovanja vojne organizacije od onog vremena kada je nad njom dobio gotovo inkluзивnu kontrolu Ivan Gošnjak, koji je sve krupne direktive CK SKJ - iza kojih je stajao i on kao jedan od sekretara CK SKJ - kao državni sekretar za narodnu odbranu odbacivao pod lakonskom formulom "to se ne odnosi na nas".

Iako napred pomenuti "očišćeni" i penzionisani oficiri,

lma celina, govore dovoljno jasno o rezultatima koji se postižu kada se umesto partijsko-političkih direktiva sprovodi birokratska sankcija, ipak može biti od koristi upoznavanje i sa konkretnim slučajevima, iz kojih se može videti tehnika i "produktivno-tehnološki" proces koji se primenjuje pri stvaranju od južerašnjih, u svakom pogledu ispravnih ljudi, ljudi nikome potrebnih i dezorijentisanih.

Koj "slučaj" i proces koji je i mene doveo u situaciju "suvišnog", "bivšeg" čoveka, u toliko je interesantniji, što on obara i omu stalno naglašavanu i jako rastegljivu postavku, pod kojom se iz naših oružanih snaga izgurava radničko-seljački element, pod izgovorom da nema uslova za razvoj, ili, preciznije, da nema dovoljno opšteg obrazovanja, iako mu je zakonom, koji je nametnule vojno rukovodstvo, zabranjivano da studira.

Pored svega onoga što je sadržano u priloženom materijalu, napisanom mnogo ranije, ja sada postavljam preko vas državnom sekretaru za narodnu odbranu I. Gošnjaku još nekoliko pitanja, recimo:

1. Ako se čovek, čiji se politički i moralni stavovi vide iz priloženog materijala, proglašava neprijateljem Jugoslavije i socijalizma, kakav onda, po njegovom mišljenju, izgleda moralno-politički lik prijatelja Jugoslavije i socijalizma?

2. Kako se može ceniti onaj rad koji se manifestuje u proizvodjenju dezorijentisanih ljudi od južerašnjih dobrih oficira naše Armije?

3. Kako se može objasniti činjenica da ni ja - narodni heroj Jugoslavije i savezni narodni poslanik, čovek koji poseduje diplomu profesora fizike, inženjera optike, Opštevojnog fakulteta Vojne akademije i kursa operatike - nisam mogao raditi u vojsci?

4. Gde su ideološke, političke i moralne osnove zakona koji je inauguriralo vojno rukovodstvo posle mog odlaska iz vojske, ^{1. mog izlaska za prof. umv.} po kome je meni praktično onemogućeno da držim svoja započeta predavanja iz fizičke optike na Elektrotehničkom fakultetu?

tu u Beogradu?

5. Zašto Gošnjak naknadne moralno-političke afere u vojsci ("slučaj Milojević" i druge) uporno nastoji povezati sa mnom, iako ja sa njima nemam nikakve veze, sem što one potvrđuju ono što sam ja njemu davno dobronamerno predskazao, rekavši mu otvoreno pred grupom generala juna meseca 1956. godine: " sve što radite u osnovi je pogrešno i svojim radom nanete štetu i sebi i zajednici"?

Ako već nije više zahvalan meni, zato što sam po okupu cemu nastojao da sprečim neprijatnosti i njemu i svima nama, nego onima koji su ga potpomagali u pogrešnom radu, elementarno poštenje bi nalagalo da me bar pusti na miru. Umesto na mene - čiji je greh samo u tome što nisam hteo podneti despotizam, ^{i sprovedene antihumanske politike} i samovolju moglo bi se obratiti više pažnje na one koji zaista teško greše i na one, kojima niti leži, niti je brada na arcu ležala sudbina ove zemlje i socijalizma u njoj. A obraćanje preterane pažnje na mene pobudjuje kod mene razne asocijacije, sem ostalog i pomisao da je ono, što je rekao sekretar Komiteta DSNO u Nastavnoj upravi Generalštaba posle mog odlaska - da se na moj lik ne može baciti nikakva senka - svesno isgovorena neistina i obračunata licemer-nost.

Eto, to su pobude, koje su me navele da vam predam deo materijala koji čitavu deceniju niko nije hteo uzeti u razmatranje, zbog čega ja danas gotovo celo vreme provodim u svojoj sobi sa osećanjem "suvišnog" i moralno-politički okušenog čoveka.

26. oktobar 1966.god.

Beograd

Pavle Jaksic
/ Pavle Jaksic/

Beograd, Dražerov prolaz br. 1

PISMO KOJE JE PAVLE JAKŠIĆ POSLAO DRŽAVNOM
SEKRETARU ZA NARODNU ODBRANU NIKOLI LJUBIČIĆU
JUNA 1967. GODINE

Prilog broj 53/1

DRŽAVNOM SEKRETARU ZA NARODNU ODBRANU
generalpukovniku LJUBIČIĆU

BEOGRAD

Godinama sam se držao principa da ne iznosim na javnost činjenice vezane za moje slušbovanje u JNA, i pored toga što su neki "slučajevi" u DSNO oficijelno dovođeni u vezu sa mnom proizvoljno i na način koji je meni mogao samo štetiti, iako ja JNA nisam time zadužio.

Iz tih razloga ja sam svoju vojnopolitičku studiju "O savremenom ratu" ustupio Srpskoj akademiji nauka i umetnosti, a skraćenu verziju predao na ocenu radi eventualnog publikovanja, ne obavestivši je o nekim važnim činjenicama vezanim za nju, kao što su:

1 - da je ta studija - ili tačnije, njen precizno odabrani deo - posle dugih polemika ocenjena u JNA pozitivno i usvojena kao vredna za publikovanje;

2 - da sam ja sa Vojnoizdavačkim zavodom "Vojno delo" sklopio pismeni ugovor u kome se ovaj Zavod obavezao da će rukopis štampati i meni isplatiti honorar;

3 - da je meni honorar po ugovoru isplaćen, da mi je nudjena zamašna suma za ustupanje integralnog rukopisa pod uslovom da se odreknem autorskog prava, da je izabrani rukopis dosta dugo preradjivan, da sam ja pristao da se i takav može štampati i da mi je posle svega toga rukopis vraćen bez obrazloženja;

4 - da sam ja iz toga zaključio da postoji nečija merodavna odluka da se moj rukopis ne štampa (ili, možda, ne štampa pod mojim imenom) i da razlozi za takvu odluku nisu ni naučne ni principijelne prirode.

Pretpostavio sam da će me ta odluka u raznim vidovima pratiti i na drugim mestima, na kojima se pojavim sa svojim rukopisima.

Iz dokumentacije vezane za moju studiju, koja se nalazi kod mene i u SAN, a i iz nekih činjenica meni poznatih iz drugih izvora, nije teško zaključiti da moja pretpostavka ima dovoljno osnova.

Ali savest ljudi koji nose naziv Akademika nije dozvolila da ovom pri-

likom nenaučnost, neprincipijelnost i samovolja predju prag njihovog doma. Oni su uložili mnogo truda da bi svestrano osvetlili vrednost moga rada, osećajući da tu postoji nešto nedorečeno.

I kada je SAN izrazila ovih dana svoju nameru da angažuje još neke recenzente, osetio sam se pobudjen da je, eto posle pet godina, upoznam sa napred iznetim činjenicama, rezonujući ovako:

a) ako je još na snazi pomenuta odluka, tj. subjektivizam sa odlučujućom ulogom, rukopis neće biti publikovan ni u izdanju SAN, pa onda nije umesno da se u tim uslovima angažuju novi recenzenti, sem onih koji će imati u vidu ovu odluku i raditi u njenom duhu;

b) ako subjektivizam nije više dominantna crta pri cenjenju mog rada i u odnosu prema meni, i ako se takav stav obezbedi u praksi, onda problem moje studije ne postoji, jer je dovoljan samo kontakt SAN i "Vojnog dela", pa da se moj rukopis pretvori u knjigu koja, u ovim burnim vremenima, možda, ne bi bila od štete narodnoj odbrani Jugoslavije.

Ovo oficijelno, pismeno obaveštenje treba da onemogući eventualne nepoželjne interpretacije mojih izjava i okolnosti koje su me na njih navele, a i da posluži SAN kao oslonac u daljnjem delovanju vezanom za moj rukopis. X

21.VI 1967. g.

Beograd

Pavle Jakšić

/Pavle Jakšić/

generalpukovnik u penziji

Beograd, Drajzerov prolaz br. 1

Dostavljeno: Državnom sekretaru za narodnu odbranu;

Šrpskoj akademiji nauka i umetnosti.

Lična arhiva. P. 8/3

ODGOVOR DRŽAVNOG SEKRETARA ZA NO NIKOLE
LJUBIČIĆA PAVLU JAKŠIĆU JULA 1967. GODINE

Prilog broj 54

DRŽAVNI SEKRETARIJAT
ZA NARODNU ODBRANU

Br. 1963
19. VII 67

PAVLE JAKŠIĆ, general-pukovnik u penziji
BEOGRAD, Drajzerov prolaz br. 1

Povodom pisma koje ste mi uputili u vezi sa Vašim rukopisom "O savremenom ratu", obaveštavam Vas da sam od načelnika Vojnoizdavačkog zavoda "Vojno delo" tražio detaljne podatke o ovome i primio od njega izveštaj o sledećem:

"Sa rukopisom generala Jakšića su se upoznali članovi tadašnjeg Uredjivačkog odbora, što se vidi iz zapisnika vodjenog na sastanku od 5.I 1962. god. a recenzenti, koji su dali iscrpan osvrt su drugovi generali za koje smatram da su dobronamerni prema autoru. Sem njihovog mišljenja, nisam naišao ni na šta što bi govorilo o tome da postoji "nečija merodavna odluka" da se rukopis ne štampa. Zato nemam utisak da je ma ko subjektivno, odnosno nedobronamerno, išao za tim da se rukopis odbije.

Kako je general Jakšić u svojoj skraćenoj verziji /800 strana/ izvršio više tehničke nego suštinske ispravke, tj. samo je kondenzovao prethodni rukopis od 1.800 strana, a vrlo malo postupio po primedbama Odbora, to je, razumljivo, Zavod morao doneti odluku o njegovom odbijanju.

Na osnovu dokumentacije i razgovora sa drugovima upoznatih sa tokom događaja, nikako nisam dobio dojam da je ma šta drugo uticalo na odbijanje rukopisa sem njegov kvalitet. Zavodu nije poznato da je njegova studija ocenjena u JNA pozitivno. Za njega je jedino merodavno mišljenje Uredjivačkog odbora. Takodje nisam našao pismenog traga, a ni drugovima u Zavodu to nije poznato, da je generalu Jakšiću nudjena zamašna suma "za ustupanje integralnog rukopisa pod uslovom da se odrekne autorskog prava". Takva praksa nikad nije postojala u Zavodu. Tačno je samo da je generalu Jakšiću isplaćen honorar prema Uredbi o autorskim honorarima i da mu je rukopis vraćen sa svim autorskim pravima. Do ovakve odluke je

*Ispravi da se
odbor već
obmanjuje, var.
što se, govori
vodi iz
dokumenta
originala
dokumenta
p 8*

došlo zato jer se zaključilo da autora treba obeštetiti za učinjeni trud, s obzirom da je na zahtev Zavoda izvršio preradu svoje prve verzije rukopisa. Zavod se obavezuje ugovorom u načelu sa svakim autorom da će štampati njegov rukopis, no samo ako on odgovori kvalitetom i kad ga za štampu odobri Uredjivački odbor. Ovakav stav našeg Zavoda /a tako se radi u svim izdavačkim kućama/ poznat je generalu Jakšiću jer je on i ranije saradjivao sa VIZ-om, a bio je i član Saveta izdavačkih ustanova JNA.

Obeštećenje autora prema kojima Zavod ima neke obaveze ustaljena je praksa Zavoda, istina ne česta, te ne predstavlja izuzetak u slučaju generala Jakšića.

Optužbe generala Jakšića da su u Zavodu postojali "nenaučnost, neprincipijelnost i samovolja", kao i da je u njemu vladao "subjektivizam sa odlučujućom ulogom" nemaju osnove, ne samo kad je on u pitanju već ma koji drugi pisac.

Što se tiče predloženog kontakta između SAN i VIZ, koji bi omogućio da se rukopis generala Jakšića pojavi kao izdanje te visoke naučne ustanove, možemo reći samo to da mi imamo puno poverenje u mišljenja tadašnjih recenzenata, Uredjivačkog odbora i članove redakcije vojne biblioteke "Naši pisci" te zato ne možemo menjati već zauzeti stav i rukopis preporučiti SAN-u."

Molim da ovo primite na znanje.

DRŽAVNI SEKRETAR
General-pukovnik
Nikola Ljubičić

DRUGO PISMO PAVLA JAKŠIĆA DRŽAVNOM SEKRETARU ZA
NO NIKOLI LJUBIČIĆU SEPTEMBRA 1967. GODINE

Prilog broj 55

DRŽAVNOM SEKRETARU ZA NARODNU ODBRANU

generalpukovniku Ljubičiću

BEOGRAD

Primio sam "x znanju" ono što je pod Vašim potpisom, na osnovu nekih "zapisnika" i pričanja drugih, lepo sročio načelnik Vojnoizdavačkog zavoda "Vojno Delo". O onome što sam napisao - to jest da je "Vojno Delo" potpisale sa mnom ugovor da će štampati odabrani deo mojih rukopisa i da je taj ugovor pogazilo bez obrazloženja - postoji pismena dokumentacija, ali razgovor gluvog i nemog nije imao smisla ni ranije, a očevidno nema ni sada.

"Po informacijama dobijenima od gen. Vučkovića" - načelnika Generalštaba u vreme o kome je reč - "znalo se da se tvoja knjiga neće štampati još pre nego što si je završio", rekao mi je jednom prilikom jedan "prijatelj",^x koji će, ako sada pročita ovo što ću napisati, mrdro ćutati, bez postavljanja sebi pitanja da li on dobro vrši dužnost generala i visokog državnog rukovodioca i da li ceo problem koji se samo delimično reflektuje kroz moje rukopise, možda, i prevazilazi okvire nadležnosti izdavačkog zavoda "Vojno Delo".

Iznemena lažna priča o mom tobožnjem neusvajanju opravdanih prijedaba, u nameri da se zamagli suština, već je probila uši svima onima koji su se na bilo koji način zainteresovali za mene kroz aspekt moje publicističke delatnosti. U nju mogu verovati nedovoljno upućeni, nezainteresovani i prema meni nedobronamerni ljudi. Proarevii rdjave namere i delovanje koje se krije iza nje, ja sam joj, mislim, dovoljno jasno izbio adute iz ruku time što sam na kraju svog kontakta sa "Vojnim Delom" pristao na sve što je od mene traženo, čak da se u već odabranih tekstovima preradjuje i mmački jezik pa da se umesto "blickrig" piše "glickrig", čemu komentar, očevidno, nije potreban.

Napominjem da ja više nikome ne dozvoljavam da "preradjuje" moje tekstove i nameće da se pod mojim potpisom objavljuju tuđa shvatanja. To sam učinio samo jednom sa "Vojnim Delom", i to zato da bih proverio svoje određene pretpostavke i deplasirao

x gen. N. Ljubičić

iznetu priču.

Sa moralnog aspekta mene mnogo ne uzbuđuje ono što je naveo načelnik "Vojnog Dela", iako iz toga proizlazi da ja za sebe tražim privilegovani društveni položaj, da se nekritički, to jest, primitivno odnosim pri ocenjivanju svoga rada koji je, kako ispada, tako skandalozan da nikako ne sme ugledati svet, da govorim neistinu itd., itd., jer je to daleko ispod nivoa ostalih kleveta i laži koje su vešte ispletene i još uvek se pletu oko mene. Tešim se samo time da sam nekad tretiran kao čovek kome to nisu bile dominantne karakterne crte.

Vaš dopis govori da se oficijelno stoji i dalje na starim pozicijama, to jest, da se jednostrano i neargumentovano raskidanje pravno-finansijskih aranžmana, datih u vidu pisмениh ugovora, smatra u Armiji mogućim i dopuštenim. A to je za dalje delovanje Srpske akademije nauka i umetnosti u vezi sa mojim rukopisom dovoljno. Čemu posle svega onoga što se zbilo i što ni u SAN-u nije više tajna, nove recenzije i ugovori kada je o istoj materiji već jednom potpisani ugovor jednostavno pogaden od ustanove koja se smatra kompetentnom, da ne kašem jedino kompetentnom, za datu materiju, iako se ne radi o ratnim planovima, nego o vojno-političkom studijskom radu na koji ne bi trebalo da postoji monopol DSN07

Glavni razlog mog saopštenja SAN-u, povodom razgovora o novom recenzentu, i dopisa u kome sam i Vas obavestio o njemu jeste, kao što ćete videti iz daljnijeg izlaganja, istupanje potpredsednika SAN-a - Bartoša na jednom sastanku Odeljenja društvenih nauka, gde je izišao sa predlogom da se moj rukopis odbaci i uopšte ne razmatra, i to zato, što ja imam stavove suprotne "službenim" stavovima DSN0, što je imalo izrazito naučni problem, ocenu jednog rukopisa, pretvoriti u moralno-političku osudu i diskreditovanje moje ličnosti. To je smisao rečenice "da posluži SAN-u kao oslonac u daljem delovanju vezanom za moj rukopis", na kraju mog dopisa Vama, i ja sam očekivao da će se ono što je potrebno rasvetliti, na inicijativu SAN-a, kontaktom SAN i DSN0 službeno.

Mo kako je meni kroz usta načelnika "Vojnog Dela" očitana sada još jedna moralna lekcija, ja ne mogu preći preko svega bez odgovora, iako nisam imao nameru da pokrećem bilo kakvu polemiku, a ponajamje da otvaram dosije "slučaj Jakšić", zato što sam se na praksi uverio da je to uzaludno. Na promenu stava dugogodišnjeg čutanja prisiljen sam ne samo time što se u kompleksnom kontekstu ovog "slučaja" može razumeti problem štampanja, odnosno neštampanja, mojih rukopisa, nego i time, što je postalo očevično da i DSN0-u treba ukazati da on ne može više vešto prati ruke i izgovarati se na "Vojno Delo", zato što je i on doveden u situaciju u kojoj je obavezan da se izjasni kao

ustanova šta misli o direktnom angažovanju njegovog autoriteta u bezrazložnoj borbi protiv mene.

Koliko je verodostojna teza o korektnom i normalnom odnosu DSNO i njegovih organa prema meni - što leži u osnovi odgovora koji sam primio "k znanju" - može se videti iz nekoliko oficijelnih postupaka u vezi sa mnom, na koje ću Vas podsetiti, iako mi je poznato da oni Vama nisu nepoznati.

Mene je načelnik Generalštaba gen. Hamović okvalifikovao 1962. godine u ime DSNO pred čitavom IV upravom Generalštaba i četiri generalpukovnika kao čoveka koji "ispoljava gledanja i stavove suprotne osnovnoj politici zemlje i koncepciji narodne odbrane". Pri tome nije rečeno šta se, stvar, misli pod "osnovnom politikom zemlje", koja, kao što svako zna, bazira na integritetu Jugoslavije kao mnogonacionalne države i socijalizmu kao društveno-ekonomskom poretku. Međutim, mislilo se na političku praksu koja je tada sprovedjena u vojsci, praksu po kojoj je ispadalo da se "politika zemlje" sastoji u tome da se sve partijsko-političke direktive odbacuju pod izgovorom "to se ne odnosi na nas" i time svode na neku vrstu provokacije u stilu kineskih "sto cvetova" za one koji su ih pokušavali sprovesti u delo; u duhu soldateske ispoljavane u izolovanju i odvajanju stalnog vojnog sastava od naroda, u stvaranju antagonizma između civilne i vojne vlasti; u samovoljnom i nekontrolisanom delovanju službe bezbednosti i izdizanju ove iznad vojno-komandne i političke linije, u sumnjičenju, proganjanju i tučenju ljudi, itd., itd. Kako je "konceptija narodne odbrane" - pod kojom bi trebalo podrazumevati nekoliko osnovnih vojno-političkih i strategijskih premisa - bila u to vreme veoma širok pojam, u koji je ulazilo sve što se tiče vojake i rata, i kako se ona često menjala a svaka je tretirana kao religiozni tabu), teško je uhvatiti u čemu je bio moj greh na ovom području.

A da bi diskusija i "konstruktivna", "dobronamerna" kritika bila na većoj visini, rečeno mi je i to, da sam ja "klevetnik koji nema moralnog prava da govori". Ovo, valjda, zbog toga što sam svoja vojno-politička gledanja objavio u nizu članaka i sistematizovao u studiji svakog dostupnog u SAN-u - što oni koji su mene napadali nisu učinili - i što sam oficijelno, usmeno i pismeno, izneo da se ne slažem sa praksom u Armiji koja je, po mom mišljenju, bila bremenita teškim greškama, i dao analizu stanja u Armiji, čije postavke niko do sada nije ni pokušao da pobija.

Pritešnjem činjenicama, ili bolje reći, nedostatkom činjenica koje bi potkrepile ovako goloslovno kvalifikovanje političkog i državnog neprijatelja, Hamović je svoje optužbe nešto ublažio i obezbedio, uprkos mom protestu, da se one ne unesu u

stenografske beleške.

Logično se postavlja pitanje zašto ove optužbe za navodni teški neprijateljski rad - ako se raspolagalo dokazima za ono što je tvrdjeno - nisu predate partijskim, državnim i sudskim organima i meni izrečene odgovarajuće kazne, koje bi mi davale bar neki osnov za žalbu. Ovakvo, sve je u redu. "On je samo kritikovan", "u cilju da ti se pruži pomoć", kako je to rekao gen. Gođajak i kao što se to vidi iz svega onoga što je usledilo, a što logično nastupa uvek kada se primeni ona poznata narodna "kadija te tuži, kadija ti sudi".

Posle istupanja, još 1936. godine, protiv stanja u JNA u kome grubi moralno-politički, pa i fizički nasrtaji na ljude nisu bili retkost, stanja u kome su neki vojnici u procesu "isterivanja discipline svim sredstvima" - kako je to stajalo i u pismenim direktivama - izgubili i život pod batinanjem i mučenjem; u situaciji u kojoj nisam mogao učiniti ništa sem da, ponižen i oklevetan, svojim prisustvom podržavam carevanje sumnjičenja, birokratske samovolje i nasilja u svim mogućim vidovima, ja sam zatražio od Vašeg prethodnika da me oslobodi dužnosti u Armiji i da se i on, kao jedan od tadašnjih sekretara IK CK SKJ, angažuje na tome, da ja budem preveden na rad na civilnom sektoru (sa ili bez penzije kako sam rekao), i to tako da to ne ispadne za mene ni moralno-političko diskreditovanje, ni oduzima zbog, na njegov račun upućenih kritika. Spektakularno manjeviti postupak oko mog penzionisanja dao mi je do znanja da ću ja još dobro osetiti posledice verovanja, to jest zablude, da se i svi visoki partijski funkcionari pridržavaju komunističkih norai u odnosu na kritiku i samokritiku, da im je strana zalogradjanska pokondirenost; zablude, da ja, kao generalpukovnik i komandant armijske oblasti mogu, a i moram, slobodno iznositi mišljenje o stanju u Armiji. Pile je jasno da će se neprijatni zadatak stvoren oko mene u Armiji, preturati pod njenim autoritetom za mnoga svuda, gde budem pokušao da radim i živim, pa sam te svoje sumnje čak i izneo nekim članovima CK SKJ.

Pale mi je u oči da je odluka o mom penzionisanju donesena za vreme boravka Vrhovnog komandanta u Splitu, gde je bio angažovan u čuvenom govoru u kome je celom narodu obećavano da će pismo IK CK SKJ, napisano u to vreme i upereno protiv samovolje najviših funkcionera, biti sprovedeno u delo, i posle moje podrške na sastanku Opunomoćstva CK za JNA tome pisma, suprotno zvaničnom stavu tadašnjeg sekretara Opunomoćstva da se ono "ne odnosi na nas".

Grube mi je prebacivano na nekoliko mesta što "konstruišem" i "natežim"

izjave Hamovića - "koji se samo nezgodno i nešto preostro izrazio", kako mi je rekao oficijelno jedan tada veoma uticajan čovek - u pravcu na koji ni ne pomišljaju najodgovorniji rukovodioci zemlje, pa je ispalo kao da se ja silom želim da uguram u kategoriju državnih i političkih neprijatelja.

Izvesna nedoumica koja se stvorila mojim iznenađenim i misterioznim odlaskom iz Armije razbijena je objašnjavanjem "slučaja Jakšić" prema prilikama i potrebama, tajno u duhu Hamovićeve izjave, da "nisam hteo da radim", da sam "korupcionaš" itd. a oficijelno - da na mom liku nema moralno-političkih mrlja. No i pored ovog poslednjeg i uprkos tome, usledilo je vadienje mog članka "Tito i narodne mase" iz sloga NIN-a i vraćanje članka "O transformaciji borbenih dejstava", usvojenog i pripremljenog za štampu u časopisu "Vojno Delo". Usledilo je posle odredjenog vremena i vraćanje pozitivno ocenjenog i odabranog dela rukopisa "O savremenom ratu", koji se po pismenom ugovoru imao da štampa.

General Vučković, u cilju da pokaže svoju političku odanost i revnost u službi kao načelnik Generalštaba, izmišlja i hvališe se kod Državnog sekretara Gošnjaka da je mene kao svog pomoćnika "isterao iz kancelarije", a ovaj to, tek na poslednjem susretu sa mnom, baca meni u lice kao dokaz mog moralnog pada, ne osećajući - u mržnji kojom se napunio zbog upućene mi, opravdane i na činjenicama zasnovane kritike - da time, bilo da Vučković govori istinu ili neistinu, legalizuje ^{Mušić} zakulisne mahinacije kao formu rukovodjenja ljudima i optužuje ustanovu kojom rukovode Gošnjak i Vučković - DSO - da sa ljudima, pa čak i sa generalpukovnicima i saveznim narodnim poslanicima, postupa kao sa psima.

Načelnik Generalštaba Vučković ostaje miran i kada mu direktno potčinjeni gen. Nenezić saopšti da će mene "ubiti kao zeca" i to samo zato, što mu, kao tada meni potčinjenom komandantu korpusa, nisam dozvolio da pod mojom komandom, to jest na moj račun, sprovedi nasilje nad vojnicima i oficirima. Znači, da su i razbojničko-gangsterske metode našle svoje mesto kada se neko u ime Armije koju je narod odnegovao u vrtlogu revalucionarne, oslobodilačke borbe, a Partija sadojila komunističkim idealima i ljubavlju prema čoveku, želi obračunavati sa nekim njenim stvaraocima.

A javnost Jugoslavije se obmanjuje preko autoritativnih intervjuova u kojima se dokazuje da je u Armiji - i to samo u njoj - sve u redu, i da zbog toga niko nema potrebe da se meša u njene poslove, ne samo kao pojedinac, nego ni CK SKJ i to čak ni posle poznatih brisnanskih odluka da se i oružane snage podvrgnu kontroli političkog i državnog rukovodstva zemlje.

Moj pokušaj da se posle oslobodjenja vojne dužnosti zaposlim negde kao savezni narodni poslanik na društveno-političkom, administrativnom ili naučnom polju - propao je. "Treba ustupiti mesto mladima", rečeno mi je na autoritativnom mestu. A ja sam tada imao svega 48 godina starosti i samo 29 godina službe!

Ni prestanak dužnosti saveznog narodnog poslanika nije bio povod da se bilo ko osvrne na mene.

Moj zahtev predat usmeno Državnom sekretaru za narodnu odbranu i pisмено ponovljen načelniku Generalitaba na odlasku iz Armije da me primi Vrhovni komandant kao generala i Predsednik Republike kao saveznog narodnog poslanika - što bi trebalo da bude normalna pojava u odnosu Vrhovnog komandanta i komandanta armije, a posebno kada ovaj poslednji napušta službu pod izuzetnim okolnostima (sem u slučaju njegovog već utvrdjenog zločina) - nije do sada, ni gotovo posle šest godina, udostojem nikakvog odgovora. Pokušaji da se Vrhovnom komandantu upute neki materijali o stanju u JNA drugim putevima, suzbijeni su na svim linijama. "Sve završava u mojoj kasi", kaže gen. Gošnjak.

I moja uša i šira porodica osetila je i u kući i u političkom delovanju talas preganjanja koji se sručio na mene. Čak je počelo "obradjivanje" i moje porodice da se odrekne mene kao "korupcionaisa".

Uprkos orderu Narodnog heroja i Partizanskoj spomenici, meni je na grub način uskraćeno pravo na lečenje u Vojnoj bolnici, tako da ja od tada živim praktično bez zdravstvene zaštite.

Totalno, javno moralno-političko diskreditovanje postale je stvarnost, formalno ja sam čovek bez bilo kakve kasne partijske, administrativne, sudačke, čovek, on se ponekad uputi poziv na proslavu ili prijem.

Moram reći da - suprotno mnogim rukovodiocima u DSNO - nikad nisam nabrao da je to normalan tretman ljudi i da teško prihvatam ubedjivanje da je to normalno, pa me ko me u to ubedjivao.

U takvoj situaciji odlučio sam da svoje obimne rukopise - plod mog desetogodišnjeg studijskog rada - predam Srpskoj akademiji nauka i umetnosti. Uzgred mi rečeno, bez ponudjene i uobičajene samalne novčane naknade. Ovo poslednje sam činio kao "korupcionais" koji piše "samo zbog novca" i to "na državnom papiru", "korupcionais" koga je "očistio iz Armije drug Gošnjak". Ovo se iz DSNO protura o meni uprkos me što sam i Armiji ponudio svoj rad za internu upotrebu bez novčane naknade, što je na sastanku IV uprave Generalitaba utvrdjeno da sam ja papir kupovao, uprkos tome, a mo-

da baš zbog toga što sam se ja suprotstavljao "drugoj Gošnjaku" da novac, dobijen za naučavanje i obučavanje Armije troši na stvari koje nemaju veze sa narodnom odbranom u isto vreme dok su osladinci vežbali sa drvenim puškama, itd, itd. Nastojao sam da se jedan deo rukopisa i objavi u pogodno vreme, ne plašeći se da će bilo ko, a najmanje oni koji se bave tajnim podmetanjem i klevetanjem, "pronaći" u njima delatnost uperenu protiv Jugoslavije i socijalizma i da će javno izneti svoje stavove, kao što to čine tajanstveno i tajno, koristeći se vlašću koja im nije poverena za to. Na ovo poslednje sam se odlučio, sam ostalog i zato, da bih proverio hoće li se DSNO bar ovde, u hramu nauke, ostaviti na miru.

Međutim, pri pokušaju da se taj rukopis oceni, pojavilo se, razume se u mojoj odsutnosti, autoritativno mišljenje, a imajući u vidu položaj autora toga mišljenja, može se reći i direktiva Odeljenju društvenih nauka SAN, da moj rukopis ne treba ni razmatrati u ovoj naučnoj ustanovi i to zato što ja imam stavove suprotne "službenim" stavovima DSNO-a, zbog kojih sam, kako je rečeno, i penzionisan. Ovo znači da nije važno šta sam ja napisao sa naučnog gledišta, nego je osnovno da je to napisao čovek koji "nema moralnog prava da govori", koga su, navodno, isterivali iz kancelarije, a on se kao kuča i guzavac ponizno vraćao u nju - bivši čovek general Jakšić. Ovde je, dakle, skinuta maska! DSNO je povodom ovoga doveden u nezavidan položaj. Njegovi stavovi, ili stavovi koje je neko proturao kao njegove, nisu usvojeni ni u pogledu moralnog diskreditovanja same kao čoveka i autora, a ni u pogledu pokušaja nametanja shvatanja po kome bi vojna nauka - bez obzira što je to deo društvenih nauka - trebalo da bude pod usokogradim, da ne kašim kaplarskim tutorstvom DSNO-a i po kome o odbrani ove, naše zemlje, nema niko prava da razmišlja i piše izvan DSNO-a i pored doktrine "opštenarodnog rata" koja nameće i poziva ceo narod upravo na suprotno.

Engels bi po tome shvatanju za štampanje svojih vojnih radova morao tražiti saglasnost Bernarkovog generalštaba, a on je, koliko je poznato, radove publikovao bez te saglasnosti.

Takvo shvatanje i zakulisno delovanje u vezi sa tim izbilo je^u javnost kroz diskusiju o "Ratnoj hirurgiji" i osuđeno je, pa će biti nezgodno ako i ja budem prisiljen da postupim kao autor pomenute knjige, uprkos aveti "vojne tajne".

Postavljam pitanje kome je bilo potrebno širenje za mnogu atmosfere neprijatnog zadaha iz DSNO-a u SAN? Ko je to "objasnio" nekim akademikima "zvanične" stavove DSNO-a i u čemu se oni sastoje na polju naučne misli?

A kada smo već kod toga, moram reći da je - što je, valjda, poznato DSNO-u koji bučno prati delovanje pensionisanih generala - pensionisani generalpotpukovnik Kolb, kao suprotnost pensionisanom bivšem čoveku generalpukovniku Jakiću, predstavljen u SAN kao nosilac "zvaničnih" stavova DSNO-a i kao "čovek bez koga DSNO i danas ne može" i da je u toj ulozi napisao u recenziji na moju studiju mnogo što-šta čega bi se DSNO i sa naučnog i sa moralnog aspekta, po mom mišljenju, morao stideti. Doveden mojim odgovorom u smešan položaj on se, tobože, uvredjeno povukao (zato se sada i traži novi recenzent), ostavljajući svoju firmu -DSNO- sa mrljama niske naučnosti i moralnosti, koje su postale normalna forma kontakta sa mnim. Kada to podrobnije interesuje, može pročitati i moj odgovor na recenziju gen. Kolba koji se kao deonik nalazi u SAN-u. Iz njega se vidi da se štampanje moje studije uslovljava sada sličnim apsurdima preradljivu "blickriga" u "plickrig". Izlazi se sa zahtevom da se u moj tekst unesu naučno-istorijska "otkrića" da je SSSR imao 1941. godine 15 - 16 tenkovskih korpusa (sic!) i sa zahtevom da se ja odreknom nekih danas u Jugoslaviji javno inkriminiranih ideološko-političkih stavova koje niko nigde neće naći u mom tekstu. Ove stavove Kolb meni podneće, uprkos tome što ih i ja pobijam i u tekstu koji je u pitanju, a i u objavljenoj brošuri "Engels danas", polazeći od toga da je prema meni, kao "bivšem čoveku" sve dozvoljeno.

Sve ovo ukupno uzeto jeste "nenaučnost, neprincipijelnost i samovolja", na koju sam mislio u svom dopisu.

Rekao sam da cenim ljude koji su se u SAN-u suprotstavili takvim shvatanjima i tendencijama i koji su na pomenutom skupu Odeljenja društvenih nauka SAN branili nauku od monopolizma i odbili da, na osnovu noćijih kliširanih, neargumentovanih, gloslovnih moralno-političkih presuda, odbace moj rukopis i da me prikuju kao čoveka i u SAN uz sramni stub.

S obzirom na uslove u kojima je to postignuto, to je za mene značajna stvar, ali ja nemam nikakvih iluzija ni u pogledu svog opšteg društvenog položaja, ni u pogledu svojih rukopisa, kojima je, očividno, namenjena sudbina rukopisa Živka Pavlovića, jer uvek će se pronaći neko ko se u nečemu ne slaže sa mnom. Kao da se svako mora slagati i kao da ima smisla pisati samo one knjige sa kojima se svi unapred slažu, to jest, u kojima nema ničeg novog!

Ne za čoveka bez moralnih prava, za kakvog sam ja proglasim, to je razlog dovoljan.

Pa i kada neka zvanična gledanja moraju biti javno odbačena, kako je to, n

primer, urađeno ovih dana sa gledanjem na lokalne i svetski termo-nuklearni rat, ja opet ostajem "klevetnik koji nema moralnog prava da govori", uprkos tome što je u mom rukopisu još pre deset godina napisano o tome ono što je kasnije potvrdila i potvrđuje društvena i naučno-tehnička praksa, koja je uslovila da se moj stav po tom pitanju sada poklopi sa "zvaničnim". Pita se samo dokle ću ja biti proganjan i kažnjava, čak i zato što iznosim ocene i procene koje praksa kasnije potvrđuje? Šta bi bilo sa mnom da me praksa demantuje? Ovo nije razmetljivost nego jedno od sredstava odbrane.

A da ne bih donudjivao sa svojim glupim i nenaučnim rukopisima - u kakvom je duhu propratio moj odlazak iz JNA gen. Hrnović - da ne bih svojim "nezdavom ambicijom" ugrožavao nečije položaje, ja sam seo za knjigu, ponovo izučio matematiku i fiziku, pa sam preko konkursa, na koji sam se sa određenim posao prijavio gde ja, došao na Elektrotehnički fakultet gde sam odradio seriju svojih predavanja.

Angažovao sam se kao jedan od organizatora novog Instituta za fiziku, gde sam se bio pripremao da otpočnem naučno-istraživački rad u oblasti kvantne mehanike (LASER-a i teleoptike).

Tako sam se našao na društvu potrebnom i korisnom poslu, na koji, i pre nego mog zahteva, nisam pušten 1946. godine zbog "neophodnosti i nezamenljivosti u JNA", na poslu na kome, mislim nisam rušio "ugled generala", niti sam opterećivao kvote raznih personalnih komisija. A onda, kada sam mislio da sam našao meni potreban radni mir, došao je novi zakon o pensionisanju vojnih lica, nadahnut shvatanjem da pensionisani generali ne treba da rade da bi "čuvali ugled", zakon po kome se samo pensionisanim generalima praktično postaviću nepremestive prepreke na putu ka radu. I ja sam morao napustiti i ovaj posao. Čak ni rad bez novčane naknade nije moguć, jer pravo na penziju general gubi "ako se zaposli", kaže sadro zakon.

Ispalo je, dakle, tako, da penzija, pa i zdravstvena zaštita generala nije, kao plod njegovih dugogodišnjih ulaganja u fond socijalnog osiguranja, jednom za svagda stečeno pravo, nego nešto čemu, po nečijem shvatanju, karakter može određivati svaki novi zakon o pensionisanju vojnih lica, i svaki načelnik odeljenja Vojne bolnice. A kakvi su ti zakoni može se ceniti po tome, što oni, prepuni međusobnih kontradikcija, i kontradikcija unutar svakog pojednog, dopuštaju pensionisanje bez potrebnih godina službe i starosti i zadržavanje u Armiji generala posle ispunjenih zakonskih normi, pa i vraćanje u Armiju već zakonski pensionisanih generala. Oni omogućavaju tumačenje da generali pod penzijom mogu raditi i da ne mogu raditi, da im je penzija limitirana i da se

ra pratiti odgovarajuću platu itd., itd. U Sarajevu koje je stvarno svakako su naj-interesantniji generali-penzioneri bez za penziju potrebnog radnog staža i prava na rad, s jedne strane, i generali - "slobodni umetnici" - s druge strane. Razlika za ova posled-nja, najnoviju kategoriju generala deli su u šali neki generali koji su, umesto da po zakonu idu u penziju, nadrieni u Araviji sa punim novčanim i materijalnim privedljivostima, ali bez dužnosti i odgovornosti. Time se, možda bez namere, javno istaklo da postoje kvalitativno različite kategorije generala i pokazalo ko je ko, ko je uzaludan i vreden specijalnih nagrada, a ko bivši čovek nedostojan bilo kakvog rada.

Zašto bi bila generalaška penzija prepreka za rad, kada to nije, reci-mo, iznansi koje može donesiti i daleko veću rentu nego pomenuta penzija?

Primenom nekih odredaba takvog elastičnog vojnog zakonodavstva do-veden sam i ja "po potrebi službe" u položaj samo administrativnog pensionera, to jest političkog kažnjnika, položaj u kome u najboljim godinama života ne mogu raditi ništa, uprkos tome, što mi moralno-političko stanje - i ne samo ono - nalazim da radim, i što pored vojnih kvalifikacija posedaam i kvalifikacije magistra fizike i inženjera optike koje su, kao deficitarne na naučno-tehničkom planu, kotiraju vrlo visoko.

Time su meni, očevdno, oduzeta osnovna građanska prava, davno po- vraćena i onim kontrarevolucionarima kojima su i sudovi bila oduzeta.

Da bih zaslužio "ovu privilegiju" trebalo je da u sudbonosnom vreme-nu za narode Jugoslavije dobrovoljno napustim, uprkos primamljivim ponudama, naučne laboratorije instituta u Parizu, vratim se u svoju zemlju, stupim u oslobođilački po-kret i rat i u njemu od borca postajem general.

Ko bi se smeo usuditi da, bez specijalne dozvole, štampa rukopise čoveka u ovakvom društvenom položaju ili u vreme kada su prava njemu produžisane vere da se dovode u takav položaj? Ja to nisam očekivao niti očekujem ni od "Vojnog Dela" ni od SAN-a koji su imali dovoljno razloga da potraže način kako da se otarase ovakvog autora onog časa kada su saznali oficijelni stav prema njemu. Moja aktivnost na tom polju ima-la je za cilj da se razotkariju zakulisne i nemoralne mahinacije i spletke vezane za moju ličnost. Kao što se vidi, trud mi nije bio uzaludan.

Istina je da sam ja u pogledu prava na rad i praktične mogućnosti da radim samo delimično izuzetak i to utoliko, što sam silom, na bazi "diskrecionog prava" i saicalica ugovora pre vraćena u kategoriju pensionera, čija se zakonske prava u posled-nje vreme sistematski ograničavaju i gasu. Zakonski propisi koji pensionisanim oficiri-ma ograničavaju uslove za rad i za neke generale ih svode na nulu, pogadjaju veliki broj

ljudi. Oni su došli kao nadopuna onih fazonnih shvatanja i propisa po kojima je oficirima - radnicima i seljacima, borcima Revolucije - zabranjeno da slobodno studiraju na fakultetima, da bi se u eri podmladjivanja našli na ulici "bez kvalifikacija". Nezadovoljstvo sa svim ovim pensionisanim oficiri izražavaju i javno na sastancima. Uznemirenost je pojačana i time, što se strahuje da će nova generacija neće priznati nikakvo izdvajanje bivših boraca iz društva u pravcu u kome su to započeli i već dobrim delom i ostvarili njihovi rukovodeći drugovi, udaljujući ih sa službe i sadržavajući ih u službi po specijalnim zakonima, što će dovesti do toga, da će bivši borci postati kasnije najobespravljeniji sloj društva.

I ja za ovo situaciju činim odgovornia i optužujem neke rukovodioce DSWO-a koji su svojim delovanjem opteretili ovu ustanovu teškom hipotezom u odnosu na sve pensionisane oficire i generale, a specijalno u odnosu na one kojima su montirani moralno-politički repovi. A kako za ovu "proizvodnju", to jest pretvaranje revolucionara i boraca u bivše ljude, nisu dodeljivene kazne nego nagrade, njihov broj, kao što se zna, nije mali.

Iz pisma koje ste mi uputili proizlazi da se prema meni ne primenjuje samovolja i diskriminacija, već da se postupa kao i sa drugima, što znači, sa drugima kao i sa mnom. Ne ulazeći u to koliko je to istina, ali ako jeste - što znači da i drugi imaju slične priče gorkog ukusa, kao ova od koje sam izneo samo mali deo - onda, utoliko gore. To znači da se ne radi o slučajnim omaškama, nego još uvek o sistemu i metodi rukovodjenja ljudima protiv koga sam se ja pobunio 1956. godine i oficijelno izneo svoj stav prema njima, predviđajući mnoge događaje koji su se kasnije desili u Armiji i oko Armije, a koji su, neka mi to bude dopušteno da kažem kao građanin, uznemiravajući i u miru, a koji bi, ukoliko ne budu iz temelja otklonjeni njihovi uzroci, mogli u ratu doneti katastrofalne posledice. Ja već čitavu deceniju trpim proganjanje upravo zbog toga, što sam se, iako svestan opasnosti, suprotstavio negativnim tendencijama u Armiji, tendencijama u čiju štetnost više niko ne može sumnjati.

Pa i onda, kada je politika samovolje i sumnjičenja poštenih ljudi, dala u naša oružanja snagama odredjene negativne rezultate - sem ostalog i već javne sukebe u vrhovima vojnog rukovodstva - onda, kada bi se trebalo angažovati da se te posledice prebrode i likvidiraju, pojedini "slučajevi" koji, ne zna se samo po koji put, registruju nezdravo stanje, povezuju na proizvoljan način sa mnom, koji sam to stanje među prvima sagledao, usmeno i pismeno ocrtao i založio se svim svojim bićem da se one na vre:

leći. Možda je vreme da se aktivnost, poput one u SAN-u koja nije jedina, uperena protiv mene u ime DSNO-a, već jednom prekrati.

"On je nešto pisao, a znate... vojna disciplina!"; "on je pogrešio u pitanju vojne doktrine", koja bi i za komandante armija i generalpukovnike trebalo da bude neki tabu; "on je skliznuo" itd., itd., pretura se i šapuće za mene iza vela "vojne tajne". A niko se ne usudi da zatraži da bar pročita ono što sam ja "napisao" i da pokuša da definiše moju grešku, kaznu i njeno trajanje.

Delovanje državnih funkcionera mora biti podvrgnuto sudu javnosti - kaže se i u novom Ustavu i u tekućoj partijsko-političkoj i državnoj propagandi.

I zato mi sada, posle podešavanje na mnogo što-šta što sam naserno predao zaboravu, izgleda da je došlo vreme da se bar skine veo tajnosti sa "slučaja Jakšić" i da ceo materijal treba objaviti. Tako bi javnost, pod čijim sam ja stalnim pritiskom, mogla da oceni o čemu se radi, ko je "skliznuo"; ko je "izgubio ugled"; ko je branio partijsko-političku liniju u vojsci, a ko je, zaklinjući se u svetinje Partije i Revolucije, sprovodio nasilje nad boračkim i oficirskim sastavom naše Armije i tako stvorio falangu nezadovoljnih penzionisanih oficira i generala; da li je sukob između mene i nekih rukovodilaca DSNO-a ima za bazu principijelna pitanja primene i kršenja moralnih i zakonskih normi, pitanja karaktera naših oružanih snaga, ili moju "nezdravu ambiciju"; da li sam ja pošten čovek ili klevetnik?

Prikrivanje svega ovoga velom "vojne tajne" meni je nanelo i još uvek nanosi ogromne štete i zato ja dajem do znanja da više neću ćutati. Zahtevaću, razume se kada budem ocenio da je vreme za to, da i najviši partijski i državni forumi, pa i sudski, tajno ili javno, razmotre probleme i pitanja koja sam ja uočavao i pokretao i da, uz put, ocene da li je moj "zločin" dovoljan za proganjanje čitavu deceniju bez izглеda da ona uopšte bude okončana.

I ovo pismo se može smatrati kao ponuda da me ovi forumi, po svom nahodjenju, angažuju u ovakvoj raspravi. Mislim, da problemi koji su u pitanju tu pažnju zaslužuju.

Što se mene tiče, mogu reći, da sam uvek bio, a da sam i sada spreman da izidjem pred svaki partijski, državni i sudski forum i da podnesem i najoštrije kazne za svoje stvarne, objektivno utvrdjene i definisane greške. Ali dodajem i to, da se ja nisam pomirio, niti ću se ikada pomiriti da zbog iznošenja svojih ocena stanja u Armiji i zalaganja da se prevaziđu njene slabosti, to jest, zbog nečijih čefova života

pozivao, bez građanskih prava u koja se ubraja i pravo na rad, koje je meni, kako svojim opštim delovanjem, tako i delovanjem uperenim direktno protiv mene, oduzeo DŠNO ne samo na vojnom, nego i na društveno-političkom polju i na polju prirodnih nauka i publicistike. Ispada da je DŠNO zakupio za sva vremena moju dušu, kao Mefistofeles Faustovu, proglašivši me za čoveka koji "nema moralnog prava da govori" i proturajući tu sliku o meni svuda gde se ja pojavim, tumačeći moje reakcije na to kao "maniju gonjenja", "šizofreniju" itd., što ja kvalifikujem kao licemerje dostojno da se istakne kao biser u arsenalu onoga što je u novije vreme nazvano staljinizmom.

Mo meni, razume se, ostaje ili aktivnost u za mene krajnje nepovoljnom položaju, ili totalno povlačenje iz društva, kako ne bi bio na svakom koraku izložen raznim vrednjama. Očividno je da nijedna od ovih alternativa nije ružičasta i da sam ja ovaj društveni položaj i psihičke stanje mogao postići i na mnogo lakši način i doći do njega kraćim putem, nego što je onaj preko Neretve i Sutjeske, i da ovo saznanje neće kod mene izazvati, a već je i izazvalo, znatnu dozu nezadovoljstva, od čega koristi neće biti ni za mene, ni za društvo.

I na kraju da naglasim da ja očekujem da ovo neće završiti u kasi Državnog sekretara za narodnu odbranu, kako je to bilo uobičajeno do sada sa mojim analizama stanja u Armiji, predlozima, molbama, pa i žalbama na Državnog sekretara, već da će sa njim biti upoznati nadležni faktori, među njima i Sekretar Izvršnog komiteta CK SKJ i Predsednik Savezne skupštine. U protivnom, učiniću to sam, neposredno.

14. IX 1967.god.
Beograd

Pavle Jakšić
/ Pavle Jakšić /
generalpukovnik u penziji

Beograd, Drajzerov prolaz br. 1

U dopisu bez broja i datuma, to jest poluprivatnog karaktera, koji sam primio od Državnog sekretara za narodnu odbranu pod poštanskim datumom 23.IX 1967. godine, sem ostalog stoji:

"... Čini mi se, da ste pustili previše vremena da prodje pa da to pitanje pokrenete. Ako niste insistirali da se te stvari rasprave onda kada su se odigravale, kada su ljudi na koje se žalite bili na položajima (a sada, navodno, nisu. - P.J.) zašto sada insistirate kada je to kasno.

Šta je sve tada bilo, materijalnih pisanih dokumenata o "slučaju Jakšić" u DSNO-u nema.

Mi to pitanje ne mislimo pokretati."

Ovo je, očevidno, jasno. I sadašnja korespondencija će iz DSNO-a nestati - utoliko pre što je poluprivatnog karaktera - a meni će se i ubuduće prebacivati što stvar nisam "pokrenuo ranije".

Da mi se i to ne bi s razlogom prigovaralo, slobodan sam da Vam uputim svoje poslednje pismo Državnom sekretaru - Ljubičiću, uz napomenu da materijali o "slučaju Jakšić" postoje izvan DSNO-a.

Sve ostalo zasada prepuštam Vašim ocenama i odlukama.

25.IX 1967. god.

Beograd

Pavle Jakšić

/ Pavle Jakšić /

Dostavljeno:

- Predsedniku Savezne Narodne Skupštine
- Sekretaru II CK SKJ
- članu Saveta Federacije, Koči Popoviću .

Beograd, Drajzerov prolaz br. 1

PISMO PAVLA JAKŠIĆA SRPSKOJ AKADEMIJI NAUKA
I UMETNOSTI POVODOM RECENZIJ E AKADEMIKA
APOSTOLSKOG JUNA 1968. GODINE

Prilog broj 57/1

SRPSKOJ AKADEMIJI NAUKA I UMETNOSTI

B E O G R A D

Pregledao sam primedbe akad. Apostolskog, recenzenta na moj rad "O savremenom ratu", iako za to, posle moje korespondencije sa Državnim sekretarom za narodnu odbranu - od koje je samo deo stavljen na uvid SAN - možda nema dovoljno razloga.

Pada u oči, pre svega, da akad. Apostolski nema zamerki mojim osnovnim ideološko-političkim i vojnim pogledima. Nigde nije istaknuto da su u radu tretirane ideje i shvatanja čije bi publikovanje nanelo štetu društvu uopšte, ili jugoslovenskoj zajednici naroda napose. Naprotiv, i on ističe da rad "predstavlja i poseban kvalitet u obradi postavljene teme", da ima "izvanredno obradjenih poglavlja", i da se nada da ću pokušati da konačno oblikujem "ovu korisnu studiju" itd.

Za mene je interesantno, a to se lako može videti, da primedbe akad. Apostolskog nemaju gotovo nikakve veze sa primedbama rec. Kolba, koji je ispunjavanje svojih zahteva postavio kao *conditio sine qua non*, koji je takodje u načelu rukopis ocenio pozitivno, da bi tu ocenu preinačio kada nisam usvojio sve njegove primedbe.

Akademik Apostolski je o mom radu napisao, izmedju ostalog, i sledeće: "Cela studija budućeg rata od druga Pavla Jakšića, koja je veoma obimna, sadrži izvanredno dobro obradjenih poglavlja, no ima, kako smo već istakli, poglavlja koja ne bi trebala da budu sastavni deo studije, jer smanjuju joj vrednost. Kvalitet bi se poboljšao kada bi se sve što nije neophodno (na šta smo i ukazali) izostavilo, da se izbegnu ponavljanja, a to bi se akraćivanjem postiglo.

U takvom slučaju, studija bi mogla da se objavi i predstavljala bi posebno interesantna prilog na polju društvenih nauka, konkretno sa upoznavanjem formi i posledica jednog budućeg rata."

Akademik Apostolski daje zatim i konkretan predlog za prekomponovanje gradiva i na kraju kaže: "Nadam se da će se autor kritički odneti prema svim zabeleškama i pokušati da konačno oblikuje ovu korisnu studiju".

Uvažavam i cenim primedbe akad. Apostolskog, posebno zbog načina na koji su formulisani i ne mogu a da ozbiljno ne razmišljam o njima.

Mislim da se može i spreman sam da učinim sledeće:

- da postupim po većini konkretnih primedaba;
- da materijal delimično i pregrupišem u duhu zahteva akad. Apostolskog, no ne u potpunosti, s jedne strane zbog toga što bi to nametnulo pisanje gotovo nove knjige i što bi delom bilo u suprotnosti sa primedbama gen. Terzića;
- da u konačnoj redakciji ispustim sve što predstavlja ponavljanje i opterećenje teksta, bilo da to proizlazi iz zahteva recenzenata, bilo da sam to uvidim dajući tekstu konačnu formu za štampu.

A da bih skinuo sa sebe svaku sumnju da nisam spreman da usvajam naučno opravdane primedbe, izjavljujem ponovo ono što sam već izjavio "Vojnom delu", da pristajem da recenzenti - ukoliko se oni budu mogli složiti međusobno - unesu u rukopis sve što žele i da ga prerade po svojoj volji, s tim da kasnije snose odgovornost za posledice koje bi proizašle iz njihovih intervencija. Izjavljujem da ću pod ovim okolnostima potpisati bez čitanja sve što oni napišu.

A sada neka mi bude dozvoljeno da skrenem pažnju na jednu, po mom mišljenju, važnu činjenicu u međuvremenu ispoljenu.

Poznato je, naime, da je kao veliki nedostatak mojih rukopisa isticano to što se u njima iznose stavovi suprotni "zvaničnim" stavovima Državnog sekretarijata za narodnu odbranu, što bi trebalo da znači velik minus i predstavlja glavnu prepreku njihovom publikovanju. U tom duhu ukazivano je na neslaganja sa nekim nevažnim zvaničnim "propisima" i "pravilima" i proturane su vesti koje bacaju senku na moj lik.

Medjutim, niko nije ukazao na moje samostalne procene fizionomije savremenih ratova, to jest ratova koji imaju izgleda da postanu stvarnost, i da se te procene razlikuju od "zvaničnih".

Tako na str. ⁵⁹¹569) moга rukopisa (završenog 1959.g., dok su pojedini tekstovi napisani u razdoblju od 1948 - 1959.g.) piše:

" Medjutim, verovatna je i mogućnost da lokalni, izolovani i ograničeni ratovi, udruženi sa subverzijama i "psihološkom tehnikom" ne budu samo stepenice preko kojih se klizi u svetski rat ili sredstvo rešavanja lokalnih sukoba, nego i sredstvo za rešavanje krupnih suprotnosti svetsko-istorijskog značaja, ako se velike sile i vojni blokovi ne budu smeli odlučiti na svetski raketno-nuklearno-bioloki rat, što znači da će i "lokalni" i "izolovani" ratovi postati u izvesnom smislu "svetski", zato što će se odvijati u senci opšte raketno-nuklearne opasnosti ili u uslovima ograničene upotrebe raketno-nuklearnih sredstava koja će u njih angažovati

velike sile, što će u njih biti direktno ili indirektno upletene mnoge države i što će njihovi ishodi uticati ne samo na lokalne, nego i na svetske prilike."

Ko je to
verovao?
P3

A Predsednik Republike je povodom Izraelsko-egipatskog rata 1967.g. izjavio: "... Prije dvije-tri godine vjerovalo se da lokalni ratovi nisu mogućni i da bi se svaki lokalni sukob pretvarao neminovno u svijetski rat. Pokazalo se da to nije tačno. Danas između velikih sila koje posjeduju atomsko naoružanje postoji ravnoteža i nijedna od njih ne želi da to oružje upotrebi, jer bi to značilo i njeno uništenje, uništenje svih. Znajući da cijelo čovječanstvo strijepi od atomskog rata, tog najstrašnijeg oružja, imperijalisti su u cilju ostvarenja dominacije pribjegli lokalnim ratovima... Prema tome, ako bi se sad dozvolilo da se metod lokalnih ratova održi to predstavlja opasnost za mir u čitavom svijetu. To nema granica, tako da jednoga dana mogu upotrebiti najprije taktičko, a zatim i strategijsko nuklearno oružje.

Čitav naš narod treba da zna o čemu se radi i šta bi ga moglo zadesiti, ukoliko ne bi bio spreman... Moramo biti svijesni opasnosti koja preti i nama. Mi ćemo nastojati, ako do toga dodje, da tu opasnost sačekamo spremni a ne na spavanju..." ("Politika", 2.VIII 1967.g., str. 2).

Ovim je javno, oficijelno i autoritativno priznato da neki "zvanični" stavovi nisu bili dobri i da ih je praksa demantovala, pa su morali biti odbačeni.

Ovde se, očevično, ne radi o formalnim pravilima i propisima unutarnje vojne službe - recimo, o pozdravljanju i otpozdravljanju, oznakama činova oficira i podoficira itd. - već o jednom od fundamentalnih pitanja današnjice. Od usvajanja jedne od ovih varijanata - svetski ili lokalni ratovi - bitno zavisi sve ostalo što se preduzima na planu državne i nacionalne politike i konkretne pripreme za odbranu zemlje i vođenje eventualnog rata - izbor saveznika, izbor fizionomije rata za koji se treba spremati, organizacija oružanih snaga, vojni rashodi itd., itd.

Kao što se vidi ova dilema - svetski ili lokalni ratovi - po razmerama i specifičnoj težini očevično prevazilazi onu, sada već istorijsku dilemu - tenkovske jedinice ili fortifikacijske linije - oko koje su se sprerili francuski Generalštab i De Gol tridesetih godina našeg veka.

Ne znam šta bi se pozitivnije moglo reći o jednom rukopisu nego da sadrži po krupnim pitanjima ocene i procene zbivanja koje praksa potvrđuje.

Ovo smatram važnim i zbog toga što tako visoka i uvažena ustanova, kao što je SAN, ima sada jedan ozbiljan argument za uverenje da neće biti dovedene, u

situaciju da joj neko s razlogom može prigovarati zbog "jeretičkih" i "nezvaničnih" stavova.

Jer ako u mom rukopisu nema ničeg više vrednog sem onog na šta sam ja sada skrenuo pažnju, on, mislim, zasluži da se bar deponuje u arhiv jedne naučne ustanove i da čeka vreme kada će možda nekom biti od pomoći u radu.

Na osnovu svega ranije i sada ovde iznetog, mislim da postoji dovoljno elemenata za ponovni globalni sud o mom rukopisu, to jest za odgovor na pitanje predstavlja li on izvesnu vrednost koja mu daje pravo na publikovanje. Naglašavam ponovni sud, jer takav pozitivni sud već postoji, a dokaz za to je pismeni ugovor o štampanju zaključen sa vojnoizdavačkim zavodom "Vojno delo".

Konkretni rad po primedbama akad. Apostolskog, kao i sav ostali redakcijski rad neophodan pre štampanja, koji podrazumeva i skraćivanje teksta do maksimuma, dolazi u obzir samo ako se oceni da rad može ugledati svetlo dana, to jest ako postoje izgledi da će doći do štampanja u jednoj bližoj ili daljoj perspektivi. Bez toga ne vidim razlog da ulažem nove radne i materijalne napore, jer neštampan rukopis može ostati i ovakav kakav je.

Meni je angažovanje na ovom poslu - ne računajući ogroman trud koji sam u njega uložio tokom skoro dvadeset godina - donelo i do sada dovoljno neprijatnosti.

Uteha mi je da sam radio po svojoj savesti, u nameri da doprinesem da ova, moja zemlja i narod, "zna o čemu se radi i šta bi ga moglo zadesiti, ukoliko ne bi bio spreman" i da "opasnost sačeka spreman, a ne na spavanju", kako to reče Predsednik Republike.

Ostavljam drugima i vremenu da procene i ocene da li sam baš sasvim uzalud utrošio tako ogroman rad.

jun 1968.g.

Beograd

Pavle Jakšić

/ Pavle Jakšić /

Beograd, Drajzerov prolaz br. 1

PROTEST PROTIV ANONIMNE DOSTAVE I KLEVETE JULA 1972. GODINE

Prilog broj 64

REČ NA VANREDNOM ZATVORENOM SASTANKU X OSNOVNE ORGANIZACIJE SK

U anonimnoj dostavi subverzivno-diverzantskog karaktera povodom predavanja sekretara CK Srbije drugarice-Latinke Perović, moja ličnost je, kao što se vidi, predstavljena kao neka vrsta monstruma koga bi se morao kloniti svako ko misli o svom ugledu, uključujući i moju porodicu čiji članovi, eto, ne bi smeli biti ni na izornoj dužnosti partijskog sekretara mesne organizacije.

Normalno je da se posle čitanja ovog pisma kod komunista pojavi izvesna nedoumica u pogledu mog stvarnog moralno-političkog lika i društvenog statusa.

Mene sprečavaju obziri prema opštim interesima da obimnu dokumentaciju u vezi sa time, kojom ja raspolazem, ne stavim na uvid javnosti, ali skrećem pažnju da stanje u kome se pod maskom "vojnih" i "državnih" tajni neprekidno blati moj lik, neće moći još dugo trajati. Meni je razumljiva uznemirenost izvesnih ljudi, ranije visokih državnih funkcionera, pri pomisli da bih i ja mogao obelodaniti dokumentaciju u vezi sa njihovom delatnošću na polju izgradnje vojno-političke doktrine, sistema bezbednosti zemlje i trošenja ogromnih finansijskih sredstava.

Zato je sa njihovog stanovišta poželjno da ja budem mrtav, bar moralno-politički.

Ali dok sam ja živ oni imaju krupnih razloga da ne ispituju gde je kraj mog ćutanja.

Imajući u vidu moralno-politički lik onih koji iza ovoga stoje - a on se pokazuje i kroz sadržaj ovog pisma i metod prikrivanja svog birokratizma i nacionalizma tobožnjim pozivom na čvršću akciju protiv nacionalizma - meni lično njihovo blaćenje može samo da čini čast, kao što mi služi na čast od strane fašista javno oglašavanje u Nemačkoj mene za "ratnog zločinca" jer mi je to priznanje da sam njihov dosledan protivnik.

Pozivam aktore ovih intriga da ovde, ili gde god žele, u javnoj raspravi pokušaju činjenicama potkrepiti svoje tvrdnje koje bez toga ostaju samo klevete, a ove mogu igrati odredjenu ulogu samo ako se informacije, kao podloga odluka i postupaka, ne proveravaju i intriganti ne progone i ne kažnjavaju.

A istorijska pouka "slučaja Tuhačevski" - početka masovne likvida-

cije sovjetskih vojnih kadrova - zasnovanog na neproveravanju informacija, veoma je jasna.

No ipak mislim da mi ovaj, sa moje strane ničimne izazvani politički incident, daje pravo da iz mnoštva činjenica i misterija ispletenih oko moje ličnosti, visokim partijsko-političkim funkcionerima, do kojih je ovom prilikom doprla u ovom izdanju moja mračna slika, skrenem pažnju bar na neke. Ovo utoliko pre, što neki od njih nisu bili u mogućnosti da budu u toku odgovarajućih zbivanja.

3.VII 1972.god.

Beograd

Pavle Jakšić
/ Pavle Jakšić/

PROTEST PROTIV ANONIMNIH KLEVETA UPUĆEN JOSIPU BROZU TITU, MARKU NIKEZIĆU, DRAGOSLAVU MARKOVIĆU I MILENKU BOJANIĆU JULA 1972. GODINE

Prilog broj 65

U stilu poznatih staljinističkih birokratsko-policijskih pogroma ja sam 1962. godine od strane, za tu svrhu specijalno oformljene komisije (gen. Hamović, načelnik Generalštaba, gen. Kreačić, drž.podsekretar DSNO, gen. Oreščanin, gen. Jovanić, pomoćnici načelnika Genštaba), okvalifikovan kao čovek koji "ispoljava gledanja i stavove suprotne osnovnoj politici zemlje i koncepciji narodne odbrane", ne precizirajući u čemu se sastoje ti "osnovi" politike zemlje i koncepcije narodne odbrane.

A radilo se, kao što će pokazati razvoj događaja, recimo stavovi nekih tadašnjih najviših vojnih šefova prema događajima u Čehoslovačkoj, o kvislingovštini i mom protivljenju, pre svega u teorijskim radovima, trovanju oružanih snaga naše zemlje psihologijom nemoći i kapitulantstva i to uz ogroman utrošak materijalnih sredstava koja su radni ljudi odvajali u ubedjenju da generali, zaduženi i plaćeni da pronalaze i gaje vojno-političku doktrinu adekvatnu, a ne dijametralno suprotnu ideološko-političkim ciljevima zemlje, savesno vrše svoju dužnost.

Dodato je zato da sam ja "klevetnik koji nema moralnog prava da govori" A bio sam tada i savezni narodni poslanik revolucionarnog kraljeva i predsednik skupštinskog pododbora koji je ispitivao moralno-političke prestupe.

Na raspravi updjenoj ceo dan pred oko 50 viših oficira niko nije potvrdio da sam ja ma u kom vidu neprijateljski delovao. Naprotiv, bilo je, i pored direktnog zastrašivanja ^{oficira} od strane načelnika Generalštaba, odati dosta priznanja moje radu, zbog čega je, kao na primer potpukovniku Raičeviću, odmah usledilo penzionisanje. Goloslovne kvalifikacije mene kao političkog neprijatelja nisu ničim dokumentovane, a logično nisu ni mogle biti, jer se prava ideološko-politička platforma sa koje sam ja kvalifikovan nije ni mogla ni smela otkriti.

I dok je Predsednik Republike i Vrhovni komandant drug Tito stalno podvlačio značaj iskustva NOR-a, njegov zamenik Ivan Gošnjak je narodnom heroju generalu Nikoli Vidoviću izjavio jednom prilikom 1956.g., mislim omaškom, čak i to da naš rat "nije bio pravi rat", što dokazuju stalno oni kojima ne odgovara naš nezavisni politički kurs.

Na moj zahtev da budem preveden na rad u civilni sektor, sa ili bez penzije, odgovoreno je spektakularnim i po postupku uvredljivim penzionisanjem i preduzimanjem tokom vremena takvih mera protiv mene, koje jasno govore da su is-

konstruisane optužbe usvojene kao istinite.

Iza mene su iz DSNO krenule dve verzije: zvanična - da na mene liku nema mrlja, i tajna, nezvanična - da sam korupcionaš i tip "koga je drug Gošnjak očistio iz Armije".

Pri pokušaju da se kao savezni narodni poslanik i profesor fizike negde zaposlim, Aleksandar Ranković, tada potpredsednik Republike, prema meni račuje uvek korektan, dočekao me je dosta osorno upadivšim "treba ustupiti mesto mladima" (tada sam ja imao 48 godina i 25 godina efektivne službe), "ti si stalno protiv metoda".

"Protiv metoda klevetanja i podmetanja i neosnovanog diskreditovanja poštenih ljudi bio sam, jesam i biću", odgovorio sam. I tako je završen poslednji razgovor sada "istaknutog prorankovićevca i staljiniste", kome pravi staljinisti prete i zbog predgovora Žukovljevim memoarima, sa tada ~~veoma~~ moćnim Rankovićem.

Time su meni, zbog principijelnih neslaganja, sa dva tada veoma moćna čoveka - Gošnjakom i Rankovićem - zatvorena sva vrata javnog i političkog života.

A kako sam ja došao u tu situaciju?

Iz mnogih detalja, koji to ilustruju, izdvajam sintetički oformljene sledeće činjenice:

1) Analize moralno-političkog, organizacionog i vojno-doktrinarnog stanja u Armiji koje sam oficijelno, sa potpisom dostavljao najvišim državnim i partijskim funkcionerima i forumima. Praksa je u osnovi potvrdila moje procene i ja bih danas, nakon 15 godina, malo šta menjao u njima. Tako sam, na primer, sada celoj jugoslovenskoj javnosti poznatog saradnika kontrarevolucije generala Bobetka*, još tada istakao kao negativan primer kadrovske politike u vojsci, u kojoj je dugo veoma vidnu ulogu igrao sada istaknuti šovinista i kontrarevolucionar Franjo Tuđman, meteorski uzdignut na takvu dužnost.

Jasno sam ukazivao na, po mom mišljenju, vinovnike takve politike, i protestovao protiv tajnog prislušivanja naših razgovora i dopuštanja da se na bazi toga razvijaju tračevi, što je mnogo kasnije osudjeno kao društveno zlo na Brionskom plenumu.

Protivio sam se prenaplašavanju frontalnog elementa u eventualnom ratu i rasipanju sredstava za stalnu fortifikaciju u stilu stare monarhističke Jugoslavije. Na svoju ličnu odgovornost obustavio sam, čim sam preuzeo dužnost komandanta

* A taj isti Janko Bobetko, domobran do sredine 1942.g., u prvim godinama posle rata govorio je meni, kao svom komandantu: "Nema smisla da deca Srba, poginulih boraca, budu sluge kod Hrvata koji su u Enđehaziji sačuvali svoja imanja! A toga ima podosta."

Armijske oblasti 1951. godine, evakuaciju industrijskih kapaciteta sa područja Srbije i Vojvodine, uveren da to, u uslovima avijacije velike brzine i doleta, a i raketa koje su bile na vidiku, ne igra u ratu gotovo nikakvu ulogu, a da može jako poremetiti ekonomsku ravnotežu zemlje.

Bio sam ubedjen da sam ja obavezan po svojoj dužnosti da o takvim problemima razmišljam i svoje stavove oficijelno iznosim.

2) Članke i studije u kojima sam teorijski obradjivao drugi svetski rat i posebno naš oslobodilački rat, i izvlačio iz toga zaključke da nama ne odgovara vojno-politička doktrina velikih sila, doktrina isključivo frontalnog ratovanja, zato što ona svaku malu zemlju, pa i našu, vodi u kapitulatstvo i kvislinštvo. Ocenjivao sam naučnim merilima naša iskustva kao dostignuća od svetsko-istorijskog značaja i zalagao se za doktrinu kombinovanog frontalno-partizanskog "svenarodnog" rata. ("Razmišljanja o našem oslobodilačkom ratu 1941-1945. g." Vojno delo, br. 10-11, 1956. g.; "Iz teorije partizanskog rata", Vojno delo, br. 12, 1956. g.)

3) Suprotstavljajanje na bazi mojih tadašnjih zakonskih ovlašćenja - jer je i služba Bezbednosti zakonski bila podređjena meni kao komandantu Armijske oblasti - široko rasprostranjenoj praksi izdizanja službe bezbednosti iznad vojno-političke linije rukovodjenja, što je omogućavalo da se olako hapse i šalju na robiju, uz formalno obaveštenje ili čak i bez obaveštenja komandanta, nevini ljudi - visoki oficiri, na bazi podmetanja i neutvrđenih, neproverenih, često apsurdnih sumnji (Najdrastičniji je slučaj narodnog heroja pukovnika Uroša Krunića Krunića sam ja spasio, a bila je to moja i službena i komunistička i ljudska obaveza.

Ali ja sam se po shvatanju nosilaca birokratsko-policijske samovolje i nasilja drznuo "zabranjenog voća". Trebalo je platiti ceh za mešanje u tabu-poslove. Ja sam ga platio i ne kažem se zbog toga.

A Ivan Gošnjak, čovek dugo godina najodgovorniji za sva zbivanja u našim oružanim snagama, odgovornost za negativne posledice nezakonitog delovanja službe bezbednosti posle Brionskog plenuma javno u novinama svaljuje na komandante.

Kada sam mu jednom prilikom 1956. godine u prisustvu generala Kreačića, Vučkovića i Nikolića rekao da radi pogrešno i da će, kad-tad, dovesti u tešku situaciju i oružane snage Jugoslavije i sebe lično, on to nije uzeo ozbiljno, nego je smatrao da i dađa mnom može isprobati moć poverene mu gotovo neograničene

partijsko-političke i državne vlasti.

A sada, kada sazrevaju uslovi u kojima će naš rad biti odmeren ne merilima koja mi za sebe stvaramo, nego objektivno u istorijskoj perspektivi, neki kojima je savest zemirna poistovećuju vukove i ovce i nastoje da u taboru vukova bude što više "istaknutih prorankovićevaca i staljinista", kako bi se odgovornost zamaglila i ravnomerno raspodelila.

Godinama ja živim moralno-politički disreditovan na bazi čiste samovolje i nasilja. Ja ne mogu biti ni profesor univerziteta, iako mi stoji na raspoloženja katedra na nekoliko fakulteta (Elektrotehnički, Organizacioni itd.). Moji radovi se ne mogu štampati ili se štampaju uz strah izdavača od odgovornosti.

Svi moji zahtevi da se problem razmotri, da se partijsko-političkim, administrativnim ili sudskim putem utvrde činjenice i na bazi toga donesu odgovarajuće odluke i mere, ostali su godinama bez bilo kakve reakcije.

Sve se u vezi sa mnom misteriozno pokriva autoritetom Predsednika Republike, druga Tita.

A prisustvo sekretara CK Srbije, drugarice Latinke Perović, na predavanju u mojoj partijskoj organizaciji, dovoljan je razlog da se ona okuži moralno-političkom bolešću koju ja navodno širim.

Ova "bolest" bi se, po shvatanju kvislinško-informbirovsko-birokratskih krugova mogla likvidirati samo ježovljevska praksom "zakidanja zdravog mesa", "karantinom", "logorima" koji su, prema razmetljivoj izjavi generala Mirka Jovanovića bili navodno pripremljeni maja 1971. godine.

A čoveku bez građanskih prava i ovako teško politički negativno obeleženom nije teško lepiti etikete, pogotovo kada se ima u vidu interes nekih kojima savest nije mirna da se određeni, neosnovano osuđeni ljudi, dovedu u situaciju da svojim naknadnim držanjem i delovanjem potvrde o njima izrečeni negativni sud.

Tako sam ja: "djilasovac", "rankovićevac", "staljinista", "inspirator i organizator" apolitičnog delovanja E. Jovanovića-Bradonje, Terzića, Miloja Milojevića, "zaverenik" koji po čupezima Dubrovnika sa onima koji su moji direktni politički protivnici priprema kvislinšku prodaju Jugoslavije, čovek koji, uprkos tome što godinama sedi u svojoj radnoj sobi i prisilno se bavi matematikom i fizikom i nigde ništa ne govori, jer "nema moralnog prava", radi čas protiv Hrvatske, čas protiv Tita, čas protiv samoupravljačkog demokratskog socijalizma itd., itd.

Sve to dopire do mojih ušiju, iako ja energično nastojim da se držim podalje od izvora ovih intrigantskih kuhinja i njihovih subverzivnih kanala.

Godine prolaze, razvoj događaja ne samo da ne potvrđuje intrige povezane sa mnom, nego, naprotiv, činjenice govore suprotno, ali, kako reče Hegel, utoliko gore po činjenice.

Iz toga arsenala potiče i apostrofiranje moje ličnosti kao "istaknuti prorankovićevac i staljinista".

Nikakvu ulogu tu ne igraju ni notorne činjenice, kao, recimo:

- da sam slučajno baš ja bio komandant fronta prema IB i polovine vojske Jugoslavije za vreme borbe protiv staljinizma;

- da sam, počev od 1956.god. objavio niz vojno-političkih studija koje predstavljaju dobar deo teorijske osnove sadašnje koncepcije "opštenarodne odbrane", u kojima su izloženi, sem ostalog, i moji pogledi na staljinizam i birokratizam, kao kvintesenciju svega nazadnog iz prethodnih društveno-istorijskih formacija i demokratizam, kao formu upravljanja i društvenih odnosa saglasnu sa učenjem istorijskog materijalizma. ("Engels danas", SAN, 1963.g.; "Savremeni rat", Vuk Karadžić, Bgd., 1969.g.; Predgovor uz "Uspomene i razmišljanja" K.C. Žukov, Prosveta, Bgd., 1969.g.);

- da sam ja, još od 1956.god., u oštrom sukobu sa nosiocima birokratsko-policijske samovolje i nasilja, osuđenih kasnije na Brionskom plenumu i da kao takav nemam baš nikakvih ni političkih ni ličnih razloga da budem na čiji trabant, a najmanje trabant s razlogom osuđenih nosilaca nedemokratskih metoda upravljanja, metoda klevetanja i podmetanja poštenih ljudima kao sredstva za sticanje društvenog ugleda i materijalnog položaja.

Mene je ranije pratila zla kob zato što se pretpostavljalo i dokazivalo da širim doktrinarne vojno-političke jeresi, a sada, kada su te "jeresi" postale zvanična vojno-politička doktrina, umesto društvenog priznanja ili bar mira, moje se knjige u vojnoj štampi ne smeju prikazivati (a iz njih se stavovi unose u uzvanična pravila), a određene nevidljive sile putem nedozvoljene, nezakonite prisмотрe i stalnog proizvoljnog povezivanja moje ličnosti sa raznim političkim aferama, gomilaju crne boje na mom liku kod zvaničnih organa i pokušavaju da naruše ne samo moj lični, nego i mir moje porodice.

"Drajfus je zaista nevin, ali to se ne može priznati i presuda menjati zbog autoriteta ministarstva rata", izjavio je u poznatoj aferi tadašnji francuski ministar rata.

Sudbine ljudi kada se radi o "autoritetima" i "višim ciljevima" nisu važne!

Prisiljen sam da to podnosim i filozofski opravdavam kao određenu nužnost i proizvod stalne borbe reakcionarnih i progresivnih snaga, ali nigde ne krijem svoje duboko nezadovoljstvo sa ovim stanjem i sa radom partijsko-političkih i državnih foruma i funkcionera koji su kao takvi obavezni da deluju tako, da ovakve pojave ne dobiju karakter prividne nužnosti i stabilnosti, nego da budu slučajnost i prolaznost.

Podsetiću pri tome i na čl. 122 francuskog revolucionarnog jakobinskog ustava iz 1793. god. u kome stoji: "Kada se podvrgava ugnjetavanju ma i jedan član društva, čuda se stvarno ugnjetava celokupno društvo."

A ugnjetavanje je i podvrgavanje čoveka dejstvu iskonstruisanih kleveta i optužbi bez bilo kakve mogućnosti da se od njih sašiti i brani.

Nije potrebno naglašavati da je to u flagrantnoj suprotnosti sa proklamovanim principima i praksom demokratskog samoupravljačkog socijalizma, naslednika i nosioca suštine i duha naše samostalne političke linije tokom nacionalnooslobodilačkog i revolucionarnog rata i njegove duboko demokratske prakse nastale i u, za demokratizam neuobičajenim, - ratnim uslovima.

3.VII 1972.god.

Beograd

Pavle Jaksic
/Pavle Jakšić/

Dostavljen:

Predsedniku SFRJ - 14. VII.

Predsedniku CK SKS - M. J. Jakšić

Predsedniku Skupštine SRS - D. J. Jakšić

Predsedniku IV SRS - M. J. Jakšić

SLUŽBENI DOPIS DANICE JAKŠIĆ UPUĆEN POVODOM
ANONIMNE DOSTAVE I KLEVETE VIŠIM INSTANCAMA SK
JULA 1972. GODINE

Prilog broj 67

Na traženje Sekretarijata CK SK Srbije dostavljamo Vam stavove i
zaključke X mesne organizacije SK Opštine Savski Venac povodom Vama upućenog
anonymnog pisma iz naše Organizacije SK, a u vezi izlaganja sekretara CK SKS
trugarice Latinke Perović u ovoj Organizaciji.

U prilogu Vam upućujemo na zahtev našeg člana druga Pavla Jakšića
njegovu strogo poverljivo pismo.

S drugarskim pozdravom,

SEKRETAR X MO SKS

OPŠTINE SAVSKI VENAC,

5.VII 1972.god.

BEOGRAD

/ Danica Jakšić /

Dana 1. i 2. jula 1972. god. održani su sastanci proširenog Sekretarijata naše Osnovne organizacije, na kojima je razmatrano anonimno pismo upućeno iz naše Organizacije koje smo dobili od Sekretarijata CK SKS. Sekretarijat je proučio pismo i doneo svoju ocenu.

3. jula 1972. godine održan je sastanak X osnove organizacije SK kome je prisustvovao 181 član SK. Pročitao je propratni akt CK SKS i anonimno pismo. Nakon toga razvila se svestrana diskusija u kojoj je učestvovalo 14 drugova i drugarica. Pošto je diskusija bila iscrpljena, Organizaciji su pročitani stavovi i ocene Sekretarijata Osnovne organizacije koje je ona u potpunosti prihvatila i donela zaključak da ovlasti Sekretarijat da na bazi diskusije i ocena Sekretarijata sačini odgovor i uputi ga onima kojima je upućeno i anonimno pismo.

Osnovna organizacija je jedinstveno ocenila anonimno pismo kao akt neprijateljski, petokolonski, klevetnički, sračunat na razbijanje jedinstva naše Partije i njenog rukovodstva.

Osnovna organizacija vidi u pismu pokušaj da se podlim intrigama stvori utisak nepoverenja između CK SK Srbije i druga Tita.

Osnovna organizacija dovedo pismo u vezu sa pojavom oružanih bandi u Bosni i zavereničkog rada protiv naše Partije i zemlje.

Osnovna organizacija smatra da pismo, anonimno upućeno, duboko vredja našu Osnovnu organizaciju SK i zbog toga što bismo mi sami znali i umeli da branimo politiku naše Partije i lično druga Tita, kada bi za to bilo potrebe, isto onako kao što smo znali i umeli energično da ustanemo u odbranu stavova i linije naše Partije i druga Tita i od Staljina, i od Djilasa, i od Rankovića, pa i od političkih smutljivaca koji se spremaju da sa "motkama" ostvaruju svoje političke koncepcije i koji su, po sopstvenim rečima, nezadovoljni ne stanjem u našoj Osnovnoj organizaciji, već celokupnim stanjem u našoj zemlji.

Kako se u ovome kukavičkom, nepotpisanome napisu dovodi u sumnju način na koji je izabran sekretar naše Osnovne organizacije i tvrdi da je on došao ne zna se "čijom milošću", izjavljujemo sledeće:

U skladu sa odlukama Opštinske konferencije SK u izbornom periodu pristupilo se održavanju pripremnih sastanaka ogranaka, Mesne konferencije i sekretarijata SK naše teritorije.

Dana 17.XII 1971. g. održan je sastanak MK SK na kojem se, pored ostalog, razgovaralo i o pripremama izbornih sastanaka i izboru novih partijskih rukovodstava. Na tome sastanku dati su od strane komunista MK predlozi za moguće kandidate za buduće rukovodstvo naše MK. Za kandidate za delegate OK predloženi su Marzović Blagoje, Kolundžija Mićo, za sekretara MK Dušan Bašić, za zamenika sekretara Jakšić Danica, a za članove sekretarijata: Ćekić Zdravko, Stević Svetozar, Vratuša Nevenka, Šolić Vukica, Arsikin Vladimir, Mijatović Drago, Zvicer Miliwoje, Bašić Dušan, Joković Žilvoimir i Burčul Martin. MK je u celosti prihvatila ovaj predlog, ukoliko pomenuti drugovi budu izabrani za delegate MK na sastancima svojih ogranaka SK.

Dana 22.II 1972. g. održan je sastanak I ogranka X MK na kome su na desokratski način izabrani delegati za MK, među kojima i drugarica Jakšić Danica.

Dana 6.III 1972. održan je izborni sastanak MK SK. S obzirom da je Bašić Dušan iz porodičnih razloga zasolio da ne bude kandidat za sekretara, kandidaciona komisija je to uvažila i predložila drugaricu Jakšić Danicu za sekretara.

Mesna konferencija SK je na najdemokratskiji način, tajnim glasanjem izabrala sa sto posto (uz 9 nevažećih listića) drugaricu Jakšić Danicu za sekretara MK SK.

Izbor drugarice Jakšić došao je kao prirodan rezultat njene kontinuirane aktivnosti na području naše Osnovne organizacije. Drugarica Jakšić Danica je godinama vredno i predano radila i kao odbornik Skupštine opštine Savski Venac, i kao zamenik sekretara X osnovne organizacije SK, i kao član odbora boračkih organizacija - mesne i opštinske - i kao član odbora SSRS Srbije itd.

Smatramo da je napad na porodicu Jakšić nečasna i prljava stvar. Naša Osnovna organizacija je, doduše, više puta bila u nezavidnoj i nezahvalnoj situaciji da se suprotstavlja i onemogućava vredjanje uglednih ljudi iz Revolucije i SK, među kojima je i član naše Osnovne organizacije drug Pavle Jakšić, heroj iz Revolucije, čije su poznate i priznate vrednosti iz Revolucije i kasnije, kao i sadašnja javna politička i društvena aktivnost na našem terenu veoma cenjeni od strane članstva SK i građana naše teritorije. Da je drug Pavle Jakšić "istaknuti prorankovićevac i staljinista" čujemo prvi put od sastavljača anonimnog pisma. O tome ovoj organizaciji nije ništa poznato. Niko nikada nije sa tim upoznao ovu organizaciju. Naprotiv, aktivnost, ponašanje i prisustvo na našim sastancima druga Pavla Jakšića je uvek bilo onakvo, kakvo se traži od jednog člana SK.

Rukovodstvo naše Osnovne organizacije, i ranije i sadašnje, uvelo je u svoju praksu da poziva rukovodeće ljude iz SK Srbije i Jugoslavije i istaknute

društvene radnike da dodju u našu Organizaciju i govore o raznim aktuelnim pitanjima. I oni su se odazivali pozivu, bez obzira na svoju zauzetost (Ajtić, Bojanić, Perović id.), što je koristilo življem političkom radu na našem terenu.

Dolazak drugarice Latinke Perović, sekretara CK SKS, prema tome, nije predstavljao lično poduzeće našeg sekretara, već je to bilo ostvarivanje od strane Osnovne organizacije usvojenog plana rada na ideološko-političkom obrazovanju članstva

Na našim sastancima prilikom predavanja, razgovora, informacija, komunisti naše organizacije su slobodno, bez ograda, postavljali pitanja, diskutovali, polemizovali, pa čak i oponirali ako se sa nečim nisu slagali, bez obzira na ličnost koja je u pitanju, pa bi to učinili i ovoga puta da je za to bilo potrebe, tim pre što je drugarica Latinke Perović nakon završenog izlaganja javno izrazila spremnost da odgovara na pitanja i primedbe.

Mi smo zadovoljni što je drugarica Latinke Perović, sekretar CK SKS, pokazala uvažavanje našeg auditorijuma, što je došla i govorila nam sa njoj svojstvenom komunističkom skromnošću, sa intelektualnom i marksističkom spremnošću i znanstvom o onim problemima, o kojima je ovih dana održala referat na sednici CK SKS. Izlaganje drugarice Latinke Perović, održano javno, odmereno, predstavljalo je duboko ozbiljnu analizu sadašnjih napora partijskog rukovodstva republike Srbije u borbi, sem ostalog, protiv srpskog nacionalizma, protiv neprijatelja socijalističke Jugoslavije, korupcije itd. Prisutnih 160 članova SK naše Osnovne organizacije pozdravilo je jednodušnim odobravanjem izlaganje drugarice Latinke Perović.

Na sastanku Sekretarijata naše Osnovne organizacije, održanom 22. VI 1972. održano predavanje drugarice Latinke Perović ocenjeno je kao korisno i dobro.

Mi smo zaprepasčeni i oslojedjeni drskošću, podlošću sastavljača gnusnog pamfleta, sračunatog na uznemiravanje i odvlačenje naše pažnje sa problema na kojima mi, komunisti, treba da radimo na dobro naše zajednice.

Naša Osnovna organizacija broji preko 500 članova SK. Na našoj teritoriji živi i radi preko 300 nosilaca "Spomenice 1941", preko 550 članova Saveza boraca. Već i sam sastav Organizacije jasno govori da je ona dovoljno politički zrela da bi dopustila da se sa njom može manipulirati po svojoj volji i da može oceniti svaki pokušaj političkih spekulacija i mahinacija.

Mi kategorički odbijamo i osuđujemo ne samo ono što je u toj prljavoj iskonstruisanoj laži napisano, već energično dižemo svoj glas protiv ovakvog zavereničkog staljinističko-birokratskog metoda nedostojnog naše Partije, njenog ugleda i

njenih napora u borbi za demokratske socijalističke ~~razmjernosti~~ odnose i u našoj Partiji i u celokupnom našem društvu.

Osnovna organizacija smatra da je duh drugarske saradnje i poverenja neophodan uslov za rad u SK i ona želi da svojim pojačanim partijsko-političkim radom i budnošću prema neprijatelju doprinese tome duhu.

Osnovna organizacija traži od CK SK Srbije da se organi unutrašnjih poslova po službenoj dužnosti angažuju i pronadju sastavljače anonimnog pisma.

Za X mesnu organizaciju SKS
Opštine Savski Venac

5.VII 1972.god.

Beograd

SEKRETAR,

/ Danica Jakšić/

PROTEST PAVLA JAKŠIĆA UPUĆEN DIREKTORU
IZDAVAČKOG PREDUZEĆA »VUK KARADŽIĆ« PROTIV
BRISANJA JAKŠIĆEVOG IMENA IZ SPISKA SARADNIKA
»NOVE ENCIKLOPEDIJE« JULA 1977. GODINE

Prilog broj 72

IZDAVAČKOM PREDUZEĆU "VUK KARADŽIĆ"

- Direktor -

B E O G R A D

Cenim Vaš napor da bar pokušavate da objasnite motive brisanja moga imena sa spiska autora "Nove enciklopedije", ali, razume se, ^{ko}i način na koji Vi to činite, svaljujući krivicu na mene.

Ja, kao što i sami kažete, nisam tražio da vi brišete moje ime, nego da pored njega stavite i imena ostalih saradnika, pretpostavljajući da ih stvarno ima, pa to brisanje niste smeli sprovesti bez konsultovanja sa mnom i bez moje saglasnosti.

Zabavno je čitati rasudjivanja o tome u Vašem dopisu.

Činjenice, međjutim, bacaju na to potpuno drugo svetlo.

- Između velikog broja saradnika, naučnih i tehničkih, koje ste najavili u "Politici", vi ste naknadno ispustili samo moje ime. To niste učinili čak ni sa imenima onih autora kod kojih su, po Vašoj izjavi, konstatovane krupne političke greške (a to nije, opet po Vašoj izjavi, pronađeno u mom radu), iako ste zbog tih grešaka morali, uz velike troškove, vršiti korekcije.

To znači da razlog ispuštanja ne leži ni u kvalitetu, ni u kvantitetu rada, to jest nije stručno-naučne, nego neke druge prirode. Vas ne treba ubedjivati da je on iste prirode, kao i razlozi za brisanje odrednice o meni.

- Ako bi se prihvatila Vaša tvrdnja da su navedena samo imena "glavnih redaktora", onda bi, prema onome što ste objavili u "Politici" (a kasnije u Enciklopediji preštapali azbučnim redom), geografija, istorija i književnost imale, možda, i nešto prevelik broj "glavnih redaktora".

- Vojna oblast, kao što svako zna, veoma prostrana i važna, ostala je sada, iz neobjašnjivih razloga, neregistrovana i bez imena makar jednog stručnog saradnika, iako su svoje mesto našle i mitologija, i medalje itd.

- Zna se da sam ja obradio sve odrednice vojno-tehničke prirode koje su u vašoj Enciklopediji podvedene pod "vojne". Kada sam upućivao svoju primedbu u vezi sa autorima, ja sam imao u vidu vojno-političku i vojno-

istorijsku problematiku, koju ste vi, po mom naknadnom saznanju, pri raspodeli rada, uključili u istoriju i ideološko-političku problematiku i dali na obradu nekim institutima.

Po raspodeli vojne problematike po kojoj je Enciklopedija radjena, ja sam zaista jedini vojni saradnik, a time i "sporedni" i "glavni redaktor". Zato ona prvobitna najava odgovara stvarnosti, pa u toj situaciji, koja je Vama stalno morala biti poznata, teško da neko može pasti na pamet da moju primedbu za eventualno proširenje spiska autora, uzme kao razlog za brisanje moga imena, i to onda kada konstatuje da nema drugih saradnika osim mene.

- Ja sam na samom početku rada na vašoj Enciklopediji, pre nešto oko pet godina, na vaš zahtev, uložio tokom nekoliko meseci mnogo intenzivnih napora na obradi, sem vojnih, i velikog broja odrednica iz prirodnih i tehničkih nauka, nabavljajući za to i mnoge specijalističke rečnike (Metalurški itd.). Vi niste našli za shodno ni da platite, ni da to bar sa zahvalnošću registrujete, recimo, stavljanjem moga imena medju ostale saradnike odgovarajućeg profila.

U tom svetlu još je deplasiranija Vaša tvrdnja da je razlog naknadnog brisanja mog imena sa spiska autora, moj navodno mali doprinos.

Nema više smisla igrati se više žmurke. Potrebno je ovde dodati još ponešto, da bi stvar bila zaista jasna, recimo;

Ona "intervenciju vojske" - navodno po ličnom naredjenju Državnog sekretara za narodnu odbranu, generala Ljubičića, koji po mom mišljenju treba da se bavi ^{važnijim} ~~važnijim~~ poslovima od lektorsko-cenzorskih - i ono što su "u ime vojske", kao neke više sile, izražavali o mojim stručnim i moralno-političkim kvalifikacijama vašem preduzeću neki njeni "predstavници".

Pritom nije jasno na osnovu čega se uniformisana vojna lica pojavljuju u ovoj ulozi. Dobro je što to nisu izveli pri oružanoj pratnji.

Nije teško odgonetnuti šta znači primedba "nije njega trebalo angažovati na takvom (to jest naučnom - P.J.) poslu, nego aktivne oficire i generale". To je, očevidno, svojevrsan zahtev da se militarizuju kulturne ustanove, iako nije nastupilo ratno stanje.

"Predstavnicima", pretpostavljam, nije nepoznato da su oni to govorili o čoveku - o meni - kod koga su mnogi njihovi "aktivni generali" polagali generalske ispite, a poneki pokazivali i slab uspeh i potajno prepisivali, sedeći pored mene u Akademiji moja operativno-taktička rešenja. Bilo bi nezgodno da im ovde navodim imena.

Poznato je, na primer, da ni Engels nije bio "aktivni oficir", pa je ipak napisao i objavio originalne vojne radove, i to u doba prusizma.

Pritome bi se, u ovoj eri samoupravljačke demokratije i doktrine opštenarodne odbrane, u kojoj smo "svi mi armija", ne izuzimajući, valjda, ni one koji su u njenom stroju bili na Neretvi i Sutjesci, moglo znati da malo ko i u retkim prilikama može govoriti "u ime vojske", jer u slučaju da se nešto nameće, takav nastup predstavlja pretnju nekome.

Ispravnost i neispravnost pojedinih postavki na naučnom i ideološko-političkom polju opredeljuju se utvrdjenim naučnim merilima i kroz neposrednu razmenu mišljenja svih zainteresovanih, ili kontaktima preko odgovarajućih ministarstava i partijsko-političkih organa, a ne direktnim pretnjama preduzećima i pojedincima "u ime vojske" i njenih šefova. Mi vojsku plaćamo i pripremamo da ona svoje pretnje upućuje neprijateljima naše zemlje, a ne građanima Jugoslavije, pogotovo ne onima koji su 1941. godine u Rudom stvorili njen embrion.

Iako je normalna pojava da svako, pa i vaše preduzeće, oficijelno štiti svoje saradnike, razume se, davanjem prave slike o njihovom radu, urednica Gordana Petrović koja je tako postupala, doživljava mnoge teškoće i zbog toga, i oseća se ugroženom na poslu.

Drugog karaktera je Vaš postupak i izjava u Gradskom komitetu SK koju ste, kako rekoste, dali posle "intervencije" da ste lično Vi već izbacili odrednicu o meni. Iako Vam je prigovoreno zbog toga, Vi i posle toga brišete moje ime iz spiska autora. Kod drugih mi takvu praksu karakterišemo pogrdnim nazivom staljinizam, *infoembicovština*.

Vi sve to prećutkujete, iako je to javna tajna, iako ste Vi, pošto se radilo o službenim radnim odnosima, bili dužni da me odmah obavestavate o svemu što se odnosi na moju ličnost, umesto da ja među poslednjima saznajem

šta mi se radi iza leđa.

Kao što znate, ja sam bio odlučio i saopštio to u vašem predze-
ću da ću preći preko svega, međutim, ovo drugo "brisanje" iz spiska autora,
kao nezakoniti akt, prevršilo je meru.

Posle Vašeg odgovora, koji ne odaje duhom izvinjenja, nego poku-
šava da mene učini smešnim, ne preostaje mi drugo nego da svima upletenim u
ovo pružim priliku da u javnoj raspravi pred sudom obrazlože pomenuta, a možda
i neka druga "razmišljanja" i postupke prema meni.

Jer to je ono što leži u osnovi odluke da bez objašnjenja i
obaveštenja brišete moje ime, i to posle publikovanja u "Politici", i upozore-
nja da nije trebalo brisati ni odrednicu o meni, što svima ljudima daje povod
za svakojake kombinacije i nagadjanja, naročito u ovo KEBS-ovsko vreme burnih
diskusija u našem glavnom gradu o slobodi i pravima čoveka.

Imajući u vidu da ja imam svoje javno ime, uneseno i u neke stra-
ne enciklopedije, koje međunarodna javnost nije zakopala u takvu anonimnost,
u kakvu i Vi protivzakonito želite da me upokojite, razni krugovi nenaklonje-
ni našoj zemlji mogu to zloupotребiti u svoje svrhe, koristeći se onom "u cara
Trojana kozje uši"...

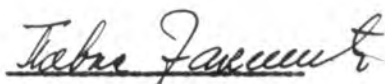
Ja nisam zainteresovan za tajnost, a oni koji rade zakulisno,
očevidno, jesu, pa neka je oni čuvaju.

Ja još jednom unapred skidam sa sebe odgovornost za to. Trebalo
bi, naime, svakome biti jasno da ja ne mogu da čutim kada se krše moja osnovna
građjanska prava, među koja ubrajam i pravo na rad, i na publicitet povezan
sa mojim sadašnjim javnim radom.

4. jul 1977.g.

Beograd

S poštovanjem,

/ Pavle Jakšić /

PROTEST PROTIV DUGOGODIŠNJEG KRŠENJA NJEGOVIH
LJUDSKIH PRAVA, KOJI JE PAVLE JAKŠIĆ UPUTIO
PREDSEDNIŠTVU CK SKJ 4. DECEMBRA 1979. GODINE

Prilog broj 80

PREDSEDNIŠTVU CENTRALNOG KOMITETA SKJ

B E O G R A D

Odavno sam prestao, zbog uzaludnosti tog posla, da dokazujem da ja, svojim aktom prekidanja aktivne službe u Armiji zbog neslaganja sa odbacivanjem vojno-političkog iskustva našeg oslobodilačkog rata, nisam počinio nikakvu političku grešku, a ponajmanje takvu zbog koje bih morao već gotovo dve decenije da živim sa ograničenim građanskim pravima: nije mi dozvoljeno da držim predavanja na Univerzitetu iz fizike, briše mi se autorsko ime iz enciklopedije "Larousse - V. Karadžić", sprečava mi se da prisustvujem jubilejima jedinica kojima sam komandovao u ratu, onemogućeno je da se privede kraju moj izbor za člana Srpske akademije nauka itd., itd.

U poslednje vreme sa više strana došle su do mene, koji živim povučeno baveći se naukom u svom stanu, vesti da je aktivu SKJ dostavljen materijal u kome se ovaj upoznaje sa protivnicima - političkim neprijateljima socijalističke Jugoslavije, među koje je uvrštena i moja ličnost.

O tome da se nešto zakulisno zbiva sa mnom, govori i držanje nekih mojih prijatelja. U izgledu je, po svemu sudeći, još strožija izolacija od ove u kojoj sam živio do sada. Tako to biva! Sa onima na koje se ukaže prstom kao na političke prestupnike, mogu se družiti samo njima srodni, a to se onda uzima kao svoje - vrstan dokaz da oni i jesu ono za šta se optužuju.

Ova tajna osuda bez priziva i bez bilo kakvog kontakta sa mnom predstavlja, očevidno, još jedno kršenje mojih ljudskih, političkih prava i propisa Statuta SKJ, po kojima se ni o jednom članu SKJ ne može kritički javno razgovarati, a još manje se on može osuditi bez njegovog prisustva i prethodne rasprave i utvrđivanja njegove krivice.

Ovako flagrantnu povredu mojih prava, službeno i dalekosežnu, mogu tumačiti samo tako, da mi se na teret opet stavljaju neki teški gresi. Ja to moram

povezati sa ranijim dovodjenjem moga imena u vezu sa nizom "zavera": protiv Hrvatske, protiv Jugoslavije, protiv Predsednika Republike lično, i sa prelaženjem olako preko tih kleveta koje, očividno, dovode u pitanje moj život. X

Ovaj najnoviji napad na moju ličnost ja ne mogu tumačiti drugačije nego kao nagoveštaj sankcija koje zakon predviđa za zaverenički i neprijateljski rad.

Mišljenja sam da je ovakva praksa nespojiva sa jugoslovenskim socijalističkim samoupravljačkim duhom i odlukama Brionskog plenuma i da šteti, pre svega, globalnom ugledu SKJ i socijalističke demokratske Jugoslavije.

Što se mene tiče, ja sam navikao da mi se već godinama, umesto jubilarnih priznanja i odlikovanja, dodeljuju etikete "neprijatelja" i odnosi prema meni u tom duhu.

Dostavljam u prilogu i anonimno pismo koje sam svojevremeno primio, uz razne pretnje, povodom odbrane našeg rata i revolucije u predgovoru Memoarima G.K. Žukova. Iz njega se vidi kako ja "grešim" prema socijalističkoj Jugoslaviji i kako oficijelni postupci prema meni izgledaju u očima stvarnih neprijatelja Jugoslavije. XX

A ovaj poslednji akt u odnosu na mene daje dobar povod za zluradu primedbu o "psu" i "gazdi". Postoje, naravno, dve mogućnosti za izlaz iz te situacije. Ili skidanje sa mene nezaslužene anateme, ili moje vraćanje partijske knjižice. Prirodno je da ja želim prvo, ali to iziskuje opsežna ispitivanja i ocenu rada vojno-političkog vrha pre petnaest do dvadeset godina. Bilo bi to, po mom mišljenju, i od opšteg interesa. Druga alternativa, jedina logična je - vraćanje partijske knjižice. Treba biti dosledan - ili sam ja "neprijatelj" ili neprijatelj, a onda mi u oba slučaja nema mesta u SKJ, ili ja to nisam, već revolucionar i borac za socijalizam, onda se ne može odnositi prema meni kao poslednje dve decenije, jer je to uvredljivo i za SKJ i za mene lično.

S poštovanjem,

Pavle Jakšić

4. decembar 1979. godine

Beograd

x Lična arhiva P-13/4 V. Prilog 6x65 / Pavle Jakšić/
 xx Lična arhiva P-15/2 V. Prilog-74 general-pukovnik u penziji

PISMO »NARODNOJ KNJIZI« POVODOM RECENZIJE MILANA
BASTE IZ 1983. GODINE

Prilog broj 82

IRO "NARODNA KNJIGA"

BEOGRAD

Dostavljam vam ispravljeni primerak svog rukopisa RAZMIŠLJANJA NAD
USPOMENAMA i moje odgovore na prve, usmene i pismene, primedbe recenzenata Gojka
Nikoliša i Milana Baste, koje dosad nisu bile kod vas na uvidu.

Svoje primedbe na "Drugu recenziju" Milana Baste dostavljam samo Va-
ma i one se svode na sledeće:

1. Suština i usmenih i pismenih primedaba recenzenta Milana Baste
svode se na zahtev da se ja odreknem pritičkog posmatranja, posebno kad je u pita-
nju Josip Broz Tito. A kako je Tito dugo bio na čelu KPJ i jugoslovenske države,
taj zahtev znači i odbacivanje kritičkog posmatranja dugog perioda jugoslovenske
istorije.

U cilju da do maksimuma zadovoljim recenzenta, kao predstavnika javnos-
ti - imajući u vidu da od recenzenata kao javnih cenzora, ustanove teško spojive
sa demokratizmom, zavisi sudbina svakog rukopisa - ja sam uneo u predgovor isključi-
vo pozitivnu ocenu jugoslovenskog partijsko-političkog i državnog rukovodstva na
čelu sa Josipom Brozom Titom, datu u drugom tomu moje knjige u rukopisu JUGOSLOVENI
U BORBI ZA SLOBODU I OPSTANAK, iako to dosta odudara od opšteg kursa opredeljenog
mojom ulogom svedoka i kritičkog posmatrača, pretežno onoga što sam lično video i
čuo.

Istovremeno sam otklonio iz rukopiša sve što bi se na bilo koji način
moglo povezati s nekakvom namerom subjektivnog narušavanja bilo čijeg ugleda i zasl-
ga. Međutim, ja nisam u mogućnosti da sprečim da činjenice koje iznosim i dogadjaj
koje razmatram sami po sebi ne utiču na sliku pojedinih ljudi, političkih rukovod-
stava, vojnih štabova i jedinica.

Recenzent Basta nije zadovoljan time. On zahteva ne samo da se ispod
takvog kritičkog reflektora skloni Josip Broz Tito, nego i da rukopis dopunim pogla-
vljima koja obradjuju samo njegove zasluge, počev od V zemaljske konferencije do
stvaranja pokreta nestvrstanosti.

Budući da bi ovo potpuno izmenilo karakter moje već gotove knjige, prevodeći je iz memoarskog žanra u sferu apologetskih biografija, ja to nisam i ne mogu usvojiti. Recenzent Basta, svestan svoje važnosti, je na to i na strah od novog "slučaja" Dedijera i "Golubnjače" reagovao ultimativnim pritiskom otkazivanjem recenzentskih usluga.

Recenzenti, bez kojih se ništa ne može objaviti, očevidno se, ne bez osnova, plaše neosnovanih, iz određenih razloga inspirisanih hajki i nisu spremni da pod pretnjom represalija ulaze u rizik. "A mi smo za slobodu stvaralaštva", tvrdi se uporno.

2) Drugi krupan zahtev svodi se na to da se ja okanim pisanja o "Neretvi Sutjesci" nesaglasno sa legendama - to jest falsifikatima istorije sa određenim političkim ciljem, što ja takodje ne mogu usvojiti zato što su ove i ovakve legende izvitoperile naš oslobodilački rat, pridružile se remeteljima međunacionalnih odnosa i legle u osnovu raznih kultova, nespojivih sa istorijsko-materijalističkim tumačenjem istorije.

Oba ova zahteva su usko povezani i međusobno uslovljeni.

3) Ja ne branim 7. diviziju kojom sam komandovao, kako to kaže Basta, implicirajući time moj sumnjivi subjektivizam, a pri tome ni ne pokušava da pobija nove činjenice koje ja iznosim na javnost. A te činjenice - koje su bili obavezni da publikuju i drugi - očito pokazuju amoralnost legendi punih neistina i nepravdi prema raznim vojnim jedinicama (ne samo 7. diviziji!) i krajevima.

4) Bastina tvrdnja da sam u svom odgovoru nastojao da ga diskvalifikujem - nema osnova. Ja ne osporavam ni njemu, ni bilo kome da se ne slaže sa mojim stavovima, ali pod to pravo se ne može podvesti neargumentovano tvrdjenje da on zna bolje gde sam ja bio u datom momentu i šta sam video i čuo. On je mene prosto prisilio da na kraju reagujem na neke njegove pomalo uvredljive primedbe: "ma nije tako!", "cijela stranica se ne može održati", "to bi bilo suviše naivno rezonovanje!" A radi se o registrovanju onog čemu sam ja lično prisustvovao, a on nije i o čemu on čuje sada prvi put od mene.

I da rezairam.

1. Kod recenzenata osnovno nije naučna, objektivna argumentacija, nego strah od hajke, poput one protiv Dedijera i "Golubnjače".

Poštujem njihovo raspoloženje i pravo da ne snose odgovornost za tuđi rad, ali nije jasno šta da rade autori kad se knjige ne mogu pojaviti bez recenzenata! Ili pisati ono što diktiraju recenzenti ili rukopise staviti u fioke.

2. Nije potreban nikakav dodatni napor, ni istoričara, ni naučnika, ni bilo koga da bih se ja privoleo da napišem knjigu kakvu meni želi nametnuti recenzent Basta. Nema ništa protiv da takvu knjigu napišu drugi, pa i on, ali moj potpis ne može stajati na takvoj knjizi.

S poštovanjem,

20. januar 1983.g.

Beograd

Pavle Jakšić

/ Pavle Jakšić/

UGOVOR O OBJAVLJIVANJU RAZMIŠLJANJA NAD
USPOMENAMA KOJI JE PAVLE JAKŠIĆ POTPISAO SA
»NARODNOM KNJIGOM« MAJA 1983. GODINE

Prilog broj 82/1

ИЗДАВАЧКА РАДНА ОРГАНИЗАЦИЈА

„НАРОДНА КЊИГА“

Бр. 2490

10.5 1983

год.

УГОВОР

БЕОГРАД

ЗА АУТОРЕ ОРИГИНАЛНОГ ТЕКСТА И ПРЕВОДИОЦЕ

9.V.1983.

Закључен _____ године између Издавачке радне организације „Народна књига“ из Београда, Штафанијева 11 (у даљем тексту: Издавач), с једне стране, и

PAVLE JAKŠIĆ

12 Beograda, Prizzerov prolaz br. 1, Savski venac /autor/

(у даљем тексту: Аутор), с друге стране, према којем су се уговорне стране споразумеле о следећем:

Члан 1.

Аутор преноси на издавача за време трајања важности овог уговора искључиво право објављивања на српскохрватском _____ језику, у облику књиге, свог ауторског дела (оригиналног дела, превода) (у даљем тексту: дело), које ће бити објављено под насловом _____
Pavle Jakšić: RAZMIŠLJANJA NAD USPOMENAMA

17

Дело ће имати најмање _____ (речи, стихова, ауторских табака), а не више од _____ (речи, стихова, ауторских табака).

Члан 2.

Аутор изјављује да је једини аутор или носилац права на делу које је предмет овог уговора, да дело раније није објављивано у облику књиге, да је дело оригинално, да није у јавној својини и не повређује ниједну личност или нечије право, и да аутор слободно располаже делом.

Члан 3.

Тираж дела утврђује се на до 10.000 _____ (словима: до десет hiljada) примерака. Овај тираж Издавач може објавити сукцесивно у више издања.

Члан 4.

Издавач се обавезује да прво издање уговореног тиража дела у најмање _____ примерака изда _____ год. _____ најдаље у року од _____ дана прихватања рукописа дела од стране Издавача, сем у случајевима наступљања околности које спадају у вишу силу.

Друго и следећа издања у оквиру уговореног тиража биће објављивана у роковима од највише _____ године од исцрпљења залиха последњег објављеног издања.

Члан 5.

За време трајања важности овог уговора, Издавач може објавити издања преко тиража уговореног под тачком 3. овог уговора, али не преко даљих _____ примерака.

Члан 6.

Аутор ће предати Издавачу пречишћен и дефинитиван рукопис дела у два примерка, чисто откуцан пишаћом машином, са проредом, најкасније до _____ године.

Члан 7.

Уколико Аутор прекорачи рок из чл. 6. овог уговора без претходног споразума са Издавачем, платиће Издавачу на име пенала износ од _____ динара за сваки дан закашњења.

Ако Аутор не преда рукопис Издавачу ни после _____ месеца по истеку рока када је требало да га преда, овај уговор се аутоматски раскида. Аутор је дужан да врати Издавачу евентуално примљену аконтацију на основу овог уговора и да надокнади Издавачу сву штету, како ону због уложених средстава, тако и ону због изостанка објављивања дела.

Члан 8.

Издавач је дужан најкасније у року од _____ дана од дана предаје рукописа дела од стране Аутора, да обавести Аутора да ли је рукопис усвојен онако како га је Аутор дао, да ли га је потребно дорађивати, или се рукопис не прихвата.

Уколико Издавач не обавести Аутора у року из ст. 1. овог члана, сматраће се да је дело прихваћено онако како је предато.

Ако Издавач рукопис не прихвати обештетиће Аутора износом од _____ % од висине уговореног ауторског хонорара на име материјалних трошкова.

Члан 9.

Уколико Аутор оригиналног дела не прихвати захтев Издавача за дорађивањем (прилагођавањем, изменама) свог рукописа, или пристане, а не поступи у оставаљеном року, сходно примедбама Издавача, или измене не задовоље Издавача, овај уговор се раскида. У том случају Аутор је дужан да врати Издавачу износ који је евентуално примио на име ауторског хонорара на основу овог уговора, док је Издавач дужан да врати рукопис дела Аутору.

Члан 10.

Ако Аутор оригиналног дела не жели сам да изврши потребно дорађивање (прилагођавање, измене) свог рукописа може се договорити са Издавачем да овај то учини уместо њега, с тим што су такве измене подложне накнадном одобрењу од стране Аутора.

Трошкови за извршене измене падају на терет Аутора.

Ови трошкови не могу бити већи од половине уговореног хонорара.

Члан 11.

Аутор превода је сагласан да Издавач хоже извршити потребно дорађивање (прилагођавање, измене) текста превода без давања накнадног одобрења.

Члан 12.

Издавач има право да примљени рукопис дела да на обраду лектору и стручном редактору које сам одбере. Са евентуалним исправкама које изврше ова два сарадника на коначној изради текста рукописа, Аутор оригиналног дела мора бити упознат ради давања сагласности на унете исправке. Уколико се Аутор не сложи са исправкама, овај уговор се раскида.

Аутор превода се одрица права на давање сагласности из ст. 1. овог члана.

Уколико измене ауторовог текста износе више од _____ % (колико износи проценат допуштених исправки рукописа које штампарија приима у рад), рукопис се мора прекуцати. Прекуцавање текста рукописа дела пада на терет Аутора.

Члан 13.

Као дагум прихватања рукописа дела у смислу одредбе у чл. 1. ст. 1. овог уговора, сматраће се овај дан када рукопис дела, после дате сагласности о изменама од стране Аутора, буде дефинитивно прихваћен од стране Издавача, о чему ће Аутор бити писмено обавештен.

Члан 14.

На захтев Аутора, Издавач је дужан да Аутору да на увид штампарски коригован текст дела, ради контроле.

Аутор је овлашћен да стави примедбе на овај текст само уколико овај није у сагласности са усвојеним рукописом дела и извршеном лектуром и стручном редакцијом.

Члан 15.

Ако Аутор затражи од Издавача да му, из било којих разлога, врати већ прихваћено дело, овај уговор се раскида, а Аутор је дужан да Издавачу надокнади сву штету која настане не само због уложених средстава, него и штету до које долази због изостанка објављивања дела.

Члан 16.

Ако Издавач одустане од објављивања дела пре него што је Аутор предао рукопис, Издавач је дужан да надокнади Аутору део хонорара сразмеран делу извршеног рада на изради дела, што Аутор треба да документује.

Ако Издавач одустане од објављивања дела након што је Аутор предао рукопис Издавачу, уговор се раскида. У овом случају Издавач је дужан да Аутору врати рукопис дела и да му исплати ауторски хонорар у целости.

Ако издавач не изда дело у уговореном року из тачке 4. овог уговора, сам у случају више силе, Аутор може захтевати да се уговор раскине.

Уколико је у питању прво издање, Издавач је дужан да Аутору врати рукопис дела и да му ауторски хонорар за то издање исплати у целости.

Члан 17.

Ако дође до споразумног раскида овог уговора, уговорне стране ће се договорити о начину регулисања међусобних односа.

Члан 18.

Ауторски хонорар за тираж уговорен тачком 3. овог уговора, издавач ће обрачунавати увек у бруто износу на следећи начин:

9.000.- dinara po autorskom tabaku

За накнадна издања преко тиража утврђеног тачком 3. овог уговора, хонорар се обрачунава на бази од 70% од хонорара предвиђеног ст. 1. овог члана. Износ хонорара који се обрачунава по ауторском табак у или паушално, утврђује се у оном проценту у којем проценту је издат накнадни тираж према тиражу утврђеном тачком 3. овог уговора.

Члан 19.

Хонорар из чл. 18. овог уговора Издавач ће исплатити аутору на следећи начин:

За накнадна издања преко тиража утврђеног тачком 3. овог уговора, хонорар се исплаћује на исти начин као и хонорар за издања у оквиру уговореног основног тиража.

Члан 20.

Обрачун ауторског хонорара у проценту од малопродајне цене публикације вршиће се на основу остварене цене за сваку продату публикацију.

Издавач има право да публикације продаје са попустом: у претплати, поводом културних манифестација — сајмова, месеца књиге и сл., у продаји са посебним рабатуром у великопродаји.

Хонорар од књига продатих у иностранству обрачунава се на основу динарског цене књиге и исплаћује у динарима.

Не обрачунава се ауторски хонорар на књиге које се дају бесплатно на основу законских прописа, за пропаганду и на основу самоуправног општег акта Издавача. Ауторски хонорар ће такође не обрачунава на примерке који се продају у распродаји или се уништавају, односно које откупљује Аутор.

Члан 21.

На писмени захтев Аутора, Издавач је дужан да Аутору омогући увид у своје послове књиге које садрже податке о оствареној продаји књига у којима је објављено дело.

Члан 22.

У циљу вршења пропаганде, Издавач је овлашћен да објави или за другима допусти објављивање или на други погодан начин користи изводе из дела без накнаде.

За ова објављивања Аутору не припада никакав хонорар.

Члан 23.

Рукопис објављеног дела Издавач није обавезан да чува или да га врати Аутору.

Члан 24.

Право је Издавача да дело објави у техничкој обради по свом избору.

Члан 25.

Издавач ће дело објавити о свом трошку и има неограничено право на продају издања у земљи и иностранству све до исцрпљења залиха.

Цене по којима ће се књиге продавати, рабате и друге услове продаје одређује искључиво Издавач.

Члан 26.

Издавач је за време трајања важности овог уговора искључиво овлашћен да у име Аутора уступа право на објављивање, продају или на коришћење дела на други одговарајући начин у погледу објављивања и продаје дела у клубовима читалаца, објављивања дела од стране других издавача, објављивање дела у наставцима у новинама и часописима, објављивања у форми уџбеника, драматизације дела, прераде за филм, снимања на плочама, емисионике преко радија и телевизије.

У свим побројаним случајевима у претходном ставу, Аутор добија 80%, а Издавач 20% чистог прихода.

Члан 27.

Сва права Аутора која овим уговором нису изричито пренета на Издавача, задржава Аутор, с тим што се Аутор обавезује да без писмене сагласности Издавача никоме не уступи право на објављивање дела било у којој форми, обиму или на било којем језику, за време важности овог уговора.

Члан 28.

Ако Издавач за време важења овог уговора, а најраније по истеку три а најдоцније по истеку пет година од дана објављивања одисног издања, намерава да непродате примерке књига у којима је објављено дело, уништи, дужан је претходно да понуди Аутору да их откупи по цени коју би Издавач добио ако би књиге продао као хартију за прераду.

Члан 29.

Издавач ће на захтев Аутора овоме одобрити куповину до _____ примерака књиге сваког издања у којима је одштампано његово дело, са попустом од _____% од малопродајне цене књиге.

10

Члан 30.

Аутору припада _____ бесплатних примерака књиге од сваког издања у којем је објављено његово дело.

Члан 31.

Уколико се судским поступком утврди да околности у погледу дела наведене у тачки 2. овог уговора нису тачне и из тога проистекне штета за Издавача, Аутор прихвата да одштети Издавача у пуном износу штете која због тога настане.

Члан 32.

На основу овог уговора, уколико Аутор остварује трајну сарадњу са Издавачем, Аутору се на његов захтев може обезбедити положај радника у удруженом раду, у односу на ауторско дело, односно да исти учествује у одређеним органима управљања у радној организацији, тј. да бира или буде биран у те органе.

Члан 33.

Овај уговор ступа на снагу даном његовог потписивања и у важности је за све време трајања ауторског права Аутора, односно до исцрпљења тиража наведеног у чл. 3 уговора.

Члан 34.

У случају спора по овом уговору надлежан је одговарајући суд у Београду.

3

Члан 35.

Овај уговор сачињен је у _____ истоветних примерака, од којих један добија Аутор, а остале Издавач. Да су сви сагласне са одредбама овог уговора, уговорне стране потврђују својим потписима.

9.V.1983.

Београд _____ године.

АУТОР

УРЕДНИК

Радислав Јовановић
/Rade Jovanovic/

ЗА ИЗДАВАЧА

ДИРЕКТОР

Бидак
(Бидак)

Место, општина

Улица и број

Број жиро рачуна

Банка

Београд, Савини Београд

Београдска улица 1

60811-620-16-562-51-12183

Београдска

PISMO PAVLA JAKŠIĆA »NARODNOJ KNJIZI« POVODOM
ZAHTEVA DA SE O NJEGOVOM RUKOPISU DODATNO
RASPRAVLJA I POSLE POTPISIVANJA UGOVORA – 15. JUN
1983. GODINE

Prilog broj 83

IRO "NARODNA KNJIGA"

B E O G R A D

Posle uobičajenog postupka pri objavljivanju svake knjige – dve pozitivne recenzije – zaključio sam sa vama ugovor o štampanju mog rukopisa "Razmišljanja nad uspomenama", radjenog i po vašoj želji. Rukopis je bio najavljen u Nacrtu izdavačkog plana i uvršten medju one predvidjene za neposredno upućivanje u štampariju.

Moj rukopis je u medjuvremenu izuzet iz te kategorije i predvidjen za izvanredni tretman – razmatranje na Programskom savetu, posle čega bi se moglo očekivati ponovno "pročitavanje" i "doradjivanje"..

Razlozi za ovakav postupak – promenu odluke – zvanično mi nisu dostupni, ali se nezvanično iznosi da bi štampanjem moje knjige vaš kolektiv "od 700 ljudi mogao ostati bez hleba", da bi "direktor mogao biti proganjan" itd., itd. Verovatno se ima u vidu sudbina IRO "Otokar Keršovani" iz Rijeke i direktora Bakotića koja ih je zadesila objavljivanjem tekstova Dobrice Ćosića.

Budući da bi ovakva sudbina radnog kolektiva i direktora lično morala teško opteretiti moju savest – a ne treba sumnjati u njeno postojanje – molim vas da ~~xx~~ smatrate da ja u novonastaloj situaciji ne insistiram na ispunjenju Ugovora s vaše strane.

15. jun 1983. godine

Beograd

S poštovanjem,

Pavle Jakšić

/Pavle Jakšić/

Beograd Drajzerov prolaz br. 1

PISMO PREDSEDNIKU PREDSEDNIŠTVA SR SRBIJE NIKOLI
LJUBIČIĆU OD 20. JUNA 1983. GODINE

Prilog broj 85

PREDSEDNIKU PREDSEDNIŠTVA SR SRBIJE

drugu NIKOLI LJUBIČIĆU

B E O G R A D

Svojevremeno Vi ste u razgovoru sa mnom osudjivali političke progone tadašnjeg vojno-političkog vrha na čelu sa generalom Gošnjakom, usmerene protiv mene, na bazi svakojakih podmetanja i klevetanja, sem ostalog i da sam protivnik vojno-političke koncepcije opštenarodne odbrane.

Rekli ste povodom toga o tadašnjem Predsedniku Republike i Vrhovnom komandantu oružanih snaga Jugoslavije J.B. Titu: "Na zlo sluti ako on ovo ne zna ili zna a ništa ne preduzima".

Osudili ste, takodje u razgovoru sa mnom, i konkretan postupak tadašnjeg Načelnika Generalštaba Ljube Vučkovića koji je, po Vašim rečima, govorio za mene: "Može on da piše koliko hoće, ali mu rado-vi nikad neće biti objavljeni".

A moji obimni studijski radovi zaista godinama čame po fiokama.

U tim radovima, međjutim, sadržane su osnovne teorijske postavke doktrine opštenarodne odbrane, kao sinteza iskustva našeg Narodno-oslobodilačkog rata i drugih ratova"naoružanog naroda"

Zato meni zvuči maloverovatno dovodjenje baš Vašeg imena u vezu sa zvaničnim pritiskom da se ne publikuju - uz zobičajene zakonske procedure samoupravnog društva - moje nove studije i razmišljanja koje obiluju i apoteozom našeg NOR-a, ali i težnjom ka novim tumačenjima i kritičkim analizama.

Novine proizlaze iz revolucionarnog, dijalektičko-materijalističkog opredeljenja i istorijsko-materijalističkog tumačenja istorije. Po njemu, kao što se zna, tvorci istorije su široke narodne mase

iz kojih izrastaju i rukovodstva a ne pojedine "nepogrešive" ličnosti, uzdignute u vidu kulta na božanski pijedestal demijurga.

Sa Vašom ličnošću, po mojim neoficijelnim ali pouzdanim podacima, dovodi se u vezu i promena odluke Redakcije NIN-a da u svom nedeljniku objavi moj članak "Bitke na Neretvi i Sutjesci u svetsko-isto-rijskoj perspektivi", koji predstavlja samo apoteozu ovih bitaka, bez bilo kakvog kritičkog pristupa. Ovo očevidno pokazuje da nije ni važno šta je napisano, nego ko je napisao...

Moja sumnja u stvarno postojanje ovakvog Vašeg delovanja - čije bi izbijanje u javnost nanelo štetu ugledu ove, i moje, zemlje Jugoslavije, proizlazi iz toga što Vaša sadašnja funkcija najodgovornijeg čoveka u SR Srbiji podrazumeva Vaše celovito angažovanje na krupnim ekonomskim i političkim problemima koji u temelju potresaju zemlju. Tu spada i likvidacija genocida prema Srbima i Crnogorcima na Kosovu koji zadire u bit naših oslobodilačkih i revolucionarnih ciljeva i baca tamne senke na njih.

Ovi problemi su, po mom mišljenju, neuporedivo važniji i prioritetniji i za Vas lično, i za celokupno rukovodstvo od tumačenja i pogleda na "Neretvu" i "Sutjesku" njenih tvoraca, čak i pod neshvatljivom pretpostavkom da je krivotvorenjem omalovažavaju.

Ako mi je već više od dvadeset godina onemogućeno da aktivno učestvujem u savremenosti i time utičem na budućnost našeg naroda i ovog društva, onda bi mi se moglo dozvoliti da bar javno razmišljam o našoj prošlosti.

20. jun 1983. god.

Beograd

S poštovanjem,

Pavle Jakšić

/Pavle Jakšić/

general-pukovnik u penz.

PISMO PREDSEDNIKU PREDSEDNIŠTVA CK SKJ MITJI
RIBIČIČU OD 20. JUNA 1983. GODINE

Prilog broj 85/1

PREDSEDNIKU PREDSEDNIŠTVA CK SKJ

drugu MITJI RIBIČIČU

B E O G R A D

Dostavljam Vam pismo upućeno Predsedniku Predsedništva SR Srbije, drugu Nikoli Ljubičiću. Iz njega možete videti da bi se Vašoj izjavi ("Politika" 1. oktobar 1982, str. 6) da "... i Savez boraca snosi odgovornost za "političke" investicije, za krupne promašaje, zbog zaduživanja, za izgradnju nekih objekata koji nisu bili neophodni, a reč boraca nije se čula" možda moglo ponešto i dodati, kao opravdanje zašto se boračka reč ne čuje i ne sluša.

20. jun 1983.g.

Beograd

S poštovanjem,

Pavle Jakšić

/Pavle Jakšić/

general-pukovnik u penz.

Beograd, 12. juli 1983. god.

GENERAL-PUKOVNIKU

PAVLU JAKŠIĆU

B E O G R A D

Todora Dražera 17c

Povodom Vašeg pisma mogu Vam reći slijedeće:

Nikad do sada niti NIN, niti neka druga redakcija nisu se meni obraćale sa pitanjem, niti su tražili saglasnost šta će štampati, a šta ne. To se odnosi i na Vaš članak. O tome sam prvi put saznao iz Vašeg pisma.

Isto se to odnosi i kad je riječ o izdavačkim kućama. Nisam nikad smatrao da treba u tu oblast da se miješam, a moja funkcija nije me na to primoravala.

Zato neznam da li se Vaši rukopisi i gdje nalaze u fijokama.

Smatram da postoje razradjeni mehanizmi stručnih ljudi koji treba da odlučuju šta odgovara, a šta ne za izdavanje, jer oni posle snose i odgovornost.

S poštovanjem,

Nikola Ljubičić

Никола Љубић

* Било би сувише добро да ову пошту поднели
информационо-правне информације у вези с овим која се
налази и у СДНУ. Н.Ј.

PISMO PAVLA JAKŠIĆA SAVEZNOM SEKRETARU ZA
NARODNU ODBRANU BRANKU MAMULI OD 5. FEBRUARA
1984. GODINE

Prilog broj 98

SAVEZNOM SEKRETARU ZA NARODNU ODBRANU

- ADMIRALU FLOTE DRUGU BRANKU MAMULI -

Po nagovoru nekih prijatelja i direktora izdavačkih preduzeća, ja sam sastavio izvod iz svojih obimnih studijskih i memoarskih rukopisa pretežno o događajima sa kojih je istorijska distanca od četrdeset godina skinula veo tajnosti. Sa IRO "Narodna knjiga" sklopio sam ugovor po kojem se ova organizacija obavezala da štampa moj rukopis do kraja 1983. godine.

Sprovedena je zakone~~m~~ predviđena procedura: pribavljene su pozitivne recenzije, rukopis su parafirali urednik i direktor preduzeća, saglasile su se sve samoupravne strukture preduzeća. Međutim, direktor se na kraju nije usudio da rukopis pošalje u štampu zbog misterioznih "direktiva s višeg mesta".

A tu skoro na jednom skupu na kojem je raspravljano o stvaralaštvu i slobodi u direktivnom materijalu istaknut je programski stav SKJ. "SK je odlučno protiv administrativnog uplitanja u pitanja umetnosti i stvaralaštva. Zabrane su implicitno priznanje društvene i teorijske slabosti, rezultat često nedovoljno promišljenih ideologiziranih odluka. Ovakvi potezi restriktivnog i nekog dogmatskog karaktera izazivaju više štete nego koristi..."

Sada je na pomolu sudski spor i postupak u kojem će se morati razjasniti zaplet oko objavljivanja moje knjige i ukazati na političke i zakonske osnove ovakvog delovanja, što, po svoj prilici, nikome neće biti priyatno.

Po glasovima koji su prošle godine doprli do mene, glavni protivnici objavljivanja mojih rukopisa su general Ljubičić¹ i ime Srbije" i "vojska".

Na (priloženo) protestno pismo upućeno generalu Ljubičiću i tadašnjem Predsedniku Predsedništva CK SKJ Ribičiću, general Ljubičić mi je (po svemu sudeći da bi se zaštitio od eventualne odgovornosti za antisamo-

upravno delovanje) odgovorio da se on ne meša u ovakve poslove, da njemu nije poznato da se moji obimni studijski rukopisi godinama povlače po fiokama izdavačkih preduzeća i SANU i da je to prepušteno "odgovarajućim samoupravnim strukturama". Uzgred napominjem da je on lično naredio za vreme beogradskog zasedanja IEBS-a (1977) da se rastura već ukoričena Enciklopedija u boji V. Karadžić - Larousse, kako bi se iz nje izbacilo moje autorsko ime, o čemu postoji pismena dokumentacija.

"To bi (tj. moja knjiga - P.J.) zahtevalo menjanje već napisane istorije..." "Armija će ići na nož!" - rekao je, po mom obaveštenju, general, predstavnik Armije na jednom važnom skupu, na koji ja - po ratnom rasporedu "nosilac ranjenika" mesne zajednice - nisam pozvan, iako se tu sudilo meni i mom delu. Možda navedene reči i nisu sasvim tačne, ali smisao, po svemu sudeći, jeste, pošto direktor izdavačkog preduzeća, zazirući od "vojske" ne sme ni posle svih zakonom predviđenih samoupravnih procedura da moj rukopis pošalje u štampu, iako ga ugovor na to obavezuje.

Ja stav "vojske" prema mom pisanom delu mogu videti i iz činjenice da je u svečanom broju časopisa "Vojno delo" povodom 40-godišnjice Sutjeske izostavljen moj članak, objavljen 1958. godine.

Nije potrebno posebno naglašavati apsurdnost i ironiju izraženu u tome da se meni, jednom od tvoraca "Neretve" i "Sutjeske", pod vlašću za koju sam se i ja borio, zatvaraju usta i sprečava da kažem šta sam doživeo i šta mislim o ratu u kojem nisam bio statista. U isto vreme nama se "autentično" tumače ratna zbivanja uz zasipanje i nas, učesnika i očevidaca, legendama i mitovima kao izrazom falsifikovanja istorije s odredjenim političkim ciljevima.

Ja ne želim ovim da izrazim samo protest zbog nedemokratskog antisamoupravnog delovanja i povreda mojih boračkih i građanskih prava. Uzaludno sam ja decenijama podsećao i na član 122 francuskog revolucionarnog jakobinskog ustava iz 1793. u kojem stoji: "Kada se podvrgava ugnjetavanju ma i jedan član društva onda se stvarno ugnjetava celokupno društvo..."

Osećam moralnu obavezu da se osvinem na ono "obrazloženje" stava "vojske" koja posle svega onog zla koja su meni nanela njena ranija rukovodstva

ustaje i sada protiv mojih pogleda na rat. A sprečavanje da i moji studijski, što će reći nešablonski i nedogmatski radovi? "Savremeni rat", "Jugoslaveni u borbi za opstanak i slobodu" i dr., budu dostupni onima koji se brinu o odbrani ove naše zemlje, može se svrstati u domen sabotaže... Na tom polju uvek se oseća deficit pameti.

Logično se postavlja pitanje: kakva je to "napisana istorija" koju može da uzdrma i obori samo jedna studijsko-memoarska knjiga? Zar takva kvalifikacija mog, samo delimično naučno zasnovanog rukopisa, ne govori posredno da to možda i nije istorija, to jest da je to "istorija" opterećena isuviše mitovima, kultovima, hvalospjevima i samohvalisanjem, što će istorijska nauka odbaciti pre ili posle. Mitologija godinama smeta ne samo mlađu generaciju, nego i nas učesnike u oslobodilačkom ratu.

Kao što vidite iz priloženog pisma upućenog Ljubičiću i Ribičiću - a o tome govore i moji brojni rukopisi - moja tumačenja zbivanja u društvu prožeta su našim, komunističkim, materijalističkim pogledom na svet koji diktira naučnost i kritičnost ispred čijeg reflektora ništa i niko ne bi smeo biti uklonjen. I dok legende - izraz religioznog idealizma - prikazuju stvarnost kao odblesak i odraz kultova ličnosti, nauka zahteva da se polazi od objektivne stvarnosti, od narodnih masa i njihovog stvaralaštva i da se rukovodeći ličnosti posmatraju sa tog stanovišta. "Demistifikacija bitaka i ličnosti", koja se meni pripisuje u greh (a mogla bi i u zasluge, jer naš rat nije bio prožet mistikom - izrazom primitivizma!), za mene ne znači umanjivanje bilo čijih zasluga i istorijskih vrednosti, već pokušaj da se zasluge i vrednosti objektivno i istinito odmere. Pri tome se zaobilazi činjenica da sam ja u svojim radovima naš oslobodilački rat 1941-45. naučnom obradom uvrstio u dostignuća na polju ratne veštine od svetsko-istorijskog značaja.

Na ovome insistiram zato što to nije samo pitanje naučnog ili mističnog, mitološkog tumačenja minulih događaja, nego i veoma važno, suštinsko pitanje naše sadašnjosti i budućnosti. Ako se rukovodstvo Armije ovako žestoko protivi mom ovakvom tumačenju istorije, to kod mene pobudjuje misao da ono možda i nije na naučnom, nego na legendarno-mističnim pozicijama i u

ideološkom vaspitavanju i pripremanju naših oružanih snaga. A one svoju snagu mogu i treba da crpe ne iz kultova, već iz sopstvenog realno postojećeg naroda koji radja i vaja i boračku masu i rukovodstva. Želeo bih da to nije tako, a na vojnom rukovodstvu je da mi ne daje povoda za ovako ozbiljne sumnje.

Birokratski dogmatizam i političko-ekonomski voluntarizam doveli su našu zemlju u ekonomsko-političku krizu iz koje se sada izvlačimo uz ogromne teškoće svi zajedno: i oni odgovorni za nju i oni neodgovorni, i oni podanički poslušni i oni "neposlušni" koji su po skupu sopstvenu cenu ukazivali na opasnost nerazumnog trošenja narodnog novca, sem ostalog i za raniji neracionalni sistem narodne odbrane.

Ne bi se smelo dozvoliti da posledice sličnih ideološko-političkih i vojnotehničkih slabosti (u vojsci u miru, istina, teže ali ipak uočljivih) ispravlja ratna, kao što se zna, isuviše skupa praksa!

Legende su znatno izvitoperile naš, sam po sebi, veličanstven oslobodilački rat i nanele štetu i njegovim akterima, borcima a i rukovodiocima, zaključno s Vrhovnim komandantom Josipom Brozom Titom.

Krajnje je vreme da mi, učesnici oslobodilačkog rata sami legende odvojimo od slika dobijenih naučnom analizom, prožetom materijalističkim gledanjem na svet, kako nam se ne bi desilo da nam zlonamernici s prijavom vodom kasnije izbace i dete.

Zato se ja i u svoje ime i u ime mlade generacije koja će živeti u 21. veku, veku fantastičnih naučno-tehničkih dostignuća, protivim svim legendama i kultovima, atributima necivilizovanog sveta, pa i onim o "Neretvi" i "Sutjesci", jer one - legende - sugerišu našim sinovima da se ne spremaju za izbegavanje nego za ponavljanje naših promašaja uz nova stradanja naroda do kojih može doći zbog našeg subjektivizma, nesamokritičnosti i samohvalisavosti.

Rat se vodi ne za stradanja i pogibiju nego za postizanje cilja uz minimalne gubitke. A osnovni sadržaj mojih memoarskih razmišljanja je poruka u tom smislu. Zato njihovom pojavljivanju pred javnošću ne stoji na putu nikakva objektivno obrazložena prepreka nego subjektivizam koji sebi dodeljuje

snagu zakonitosti i objektivne nužnosti.

Pri procenjivanju mojih gledanja ne bi se smelo smetnuti s uma da sam ja i u Srbiji (1941), i na Sutjesci (1943), i zbog isticanja iskustava NDR-a, i značaja lokalnih i izolovanih ratova (1950), najpre žestoko napadan i osuđivan, da bi kasnije praksa potvrdila moje "jeresi" koje su ozvaničene pod tuđim imenima, dok je na meni ostala anatema.^x

Što se tiče one pretnje "nožem", o njoj jedva da treba prozboriti koju reč, jer i sam razgovor o njoj predstavlja uvredu za Armiju. Očevidno je da je Armija jača od svakog pojedinca! A ja bih kao jedan od njenih tvoraca mogao očekivati i drugi tretman sem ovoga. Zastrašivanjem ne bi trebalo vršiti pritisak na mene, jer ja na kraju života ne bih smeo biti kukavica, čak i da sam to bio kroz celi život!

Ovo, razume se, ne važi za relevantnog direktora izdavačkog preduzeća, a on se istura preda me kao vrhovna vlast na polju duhovnog stvaralaštva.

Bio bih mnogo zadovoljniji, a i svoje poslednje godine spokojnije bih provodio kada bih "nož" vojske osećao uperen protiv nekih visokih državnih i partijskih rukovodilaca koji svojim izjavama - znači i delovanjem - dovode u pitanje osnovni smisao naše oslobodilačke borbe i koji razaraju temelje našeg socijalističkog jugoslovenstva. Na one koji podstiču na nacionalnu izdaju i kritikuju KPJ, pa i Josipa Broza Tita, zato što je sa delom buržoazije narode Jugoslavije izvukla iz fašističkog tabora i angažovala ih u borbi za progresivne antifašističke ciljeve i njihovu nacionalnu i socijalnu slobodu.

Ovde kritika i napad na J.B. Tita s reakcionarnih, nacionalističkih desnih pozicija nije prepreka za publicitet, kao svaki pa i moj pokušaj objektivne kritičke analize naših društvenih pojava. Može li, međutim, biti teže kritike od tvrdnje da je J.B. Tito u aprilskom ratu 1941. angažovao KPJ na pogrešnoj strani - u odbrani Jugoslavije od fašizma, umesto - kako to sada tvrde neke naše političke "nacionalne" zastave - u njenom razaranju zajedno s ustašama i fašističkim divizijama.

Nama borcima i revolucionarima neki drugi sugerišu naknadno ka-

^x I dok ja decenijama nam lerof, moralnih i političkih leveta i moje su osele i razne okruženje u vrstama su u dela Josipa Tita - pretrpela plagijata i istorijske arhivske građe. A njegova ne bi slovena porodica prima na osnovu toga milijardista oslobodilačke borbe.

pitulantsku filozofiju neprotivljenja onima koji sprovode genocid i otvoreno proklamuju silu kao svoje sredstvo borbe. A ta se kukavička, robovska životna filozofija u mnogo slučajeva pokazala pogubna, kao, recimo, u onom tragičnom slučaju zavedenih građana sreza Vrginmost (1941), nagovorenih da se ne protive ustaškoj strahovladi i posle lansiranja u njihovoj blizini, u Karlovcu, parole "Srbe na vrbe", nego da se u interesu mira i spasa "pokrste", što je dovelo, kao što se zna, do bestijalnog klanja u glinskoj crkvi ogromne mase od 1030 ljudi.

I onda su međusobnom zamenom uzroka i posledica, dobroćudne žrtve optuživane za ugrožavanje nasilnika - kao jagnje vuka.

A čemu nam onda uopšte organi sile - policija i vojska? Predati se u ropstvo možemo i bez njih!

Imena ovih dobro poznatih državnih "filozofa" ne pominjem hotimice da ne bi kasnije, makar i negativno obojena, ^{bila} zabeležena kada ovo bude jednoga dana publikovano.

Moram Vam na kraju reći i to da bi bilo bolje za sve nas kada bi naša "vojska" umesto meni upućivala efikasne pretnje albanskim iredentistima - rasistima koji ne samo da fašističkim metodima kaljaju naše oslobodilačke revolucionarne tekovine, nego i u prisustvu naših garnizona - očevidno ne dovoljno i neefikasno ometani - vrše ratne akte - silovanja žena nacionalističkorasistički obojena, sabotaže, diverzije, genocid nad Srbima i Crnogorcima itd., što nijedan narod s dostojanstvom, a mi smo potomci takvog naroda, ne bi smeo podnositi tokom dužeg vremena.

5. februar 1984. god.

Beograd

Dostavljeno:

- Saveznom sekretaru admiralu

flote Branku Mamuli

- Predsedniku Predsed. SFRJ Miki Špiljaku

- Predsedniku Predsed. CK SKJ Dragoslavu Markoviću

S poštovanjem,

Pavle Jakšić

/Pavle Jakšić/

general-pukovnik u penz.

PREDSEDNIKU PREDSEDNIŠTVA SFRJ

drugu MIKI ŠPILJAKU

BEOGRAD

Dostavljam Vam na uvid pismo koje sam uputio Saveznom sekretaru za narodnu odbranu drugu Branku Mamuli, admiralu flote.

S poštovanjem,

5. februar 1984. god.

Beograd

Pavle Jakšić

/Pavle Jakšić/

general-pukovnik u penz.

PREDSEDNIKU PREDSEDNIŠTVA CK SKJ

drugu DRAGOSLAVU MARKOVIĆU

BEOGRAD

Dostavljam Vam na uvid pismo koje sam uputio Saveznom sekretaru za narodnu odbranu drugu Branku Mamuli, admiralu flote.

S poštovanjem,

5. februar 1984. god.

Beograd

Pavle Jakšić

/Pavle Jakšić/

general-pukovnik u penz.

ODGOVOR SAVEZNOG SEKRETARA BRANKA MAMULE
PAVLU JAKŠIĆU OD 22. FEBRUARA 1984. GODINE

СФР ЈУГОСЛАВИЈА SFR JUGOSLAVIJA

САВЕЗНИ СЕКРЕТАР ЗА НАРОДНУ ОДБРАНУ
SAVEZNI SEKRETAR ZA NARODNU OBRANU
СОЈУЗЕН СЕКРЕТАР ЗА НАРОДНА ОДБРАНА
ZVEZNI SEKRETAR ZA NARODNO OBRAMBO

Prilog broj 99

Beograd, 22.02.1984.

PAVLU JAKŠIĆU, general-pukovniku u penziji

B e o g r a d

Ulica Teodora Drajzera broj 1

Primio sam Vaše pismo od 4. februara 1984. godine i s pažnjom sam ga pročitao. Ako je stvarni razlog i neposredan povod Vašeg obraćanja meni to što nije štampan Vaš rukopis o kojem govorite, onda je sasvim izvjesno Vaše pismo upućeno na krivu adresu.

Meni lično, kao ni vojnim i partijskim organima u JNA do sada nitko nije uputio Vaš rukopis studijsko-memoarskih zapisa o događajima za koje je, kako Vi kažete, istorijska distanca skinula veo tajnosti. Ako bi nam Vaš rukopis bio dostavljen da damo svoj sud o njemu mi bismo postupili na isti način kako to radimo u takvim slučajevima.

O "glasovima" i "obavještenjima" koji su, kako kažete, dopirali do Vas prošle godine o navodnom stavu "vojske" prema pomenutom Vašem rukopisu, ja odista nemam što da kažem osim da mi nismo mogli zauzimati stav o nečemu što nam nije upućeno da zauzmemo stav. O takvim stvarima, o glasinama koje se lansiraju i šire bez ikakvog osnova i provjeravanja, u principu ne želim da razgovaram i da ih komentiram.

Međutim, moram da kažem da pogrešno zaključujete i sudite o stavu "vojske" prema Vašem pisanom djelu, ako to svoje stanovište zasnovate isključivo na činjenici da naš opštevojni teorijski časopis "VOJNO DELO" nije uvrstilo Vaš članak u tematski broj svojih izdanja koji je bio u cjelosti posvećen bitkama na Neretvi i Sutjesci. Vama je dobro poznato da uređivačku politiku naših armijskih glasila koncipiraju i vode društveni i stručni organi - izdavački savjeti, uređivački odbori i redakcije, kako se to inače i u društvu radi i odgovorne su za svoj rad, rezultate kao i eventualne posljedice.

U vojnim glasilima mogu suradjivati i objavljivati svoje radove svi građani naše zemlje koji žele i hoće da suradjuju s nama na konstruktivnoj osnovi. Ne bi se, međutim, moglo reći da je Vaše pismo intonirano u tom duhu.

Bez namjere da polemiziram s nekim Vašim stavovima iskazanim u pismu, želim da stavim jasno do znanja i Vama i svakom drugom koji ispoljava sumnjič enje, tko nas optužuje pa i direktno napada Armiju, dovodeći u pitanje vojno-naučnu i marksističku zasnovanost naših programa i sistema stručnog osposobljavanja i ideološko-političkog vaspitavanja pripadnika Armije i priprema Oružanih snaga u cjelini i nas koji u ovom času zauzimamo odgovarajuće rukovodeće položaje u njima, da takve optužbe i napade energično odbijamo. U tom smislu Vašu neosnovanu, proizvoljnu i neodgovornu tvrdnju "ono (rukovodstvo Armije) možda i nije na naučnim nego na legendarno-mitskim pozicijama i u ideološkom vaspitavanju i pripremama naših oružanih snaga", ne možemo shvatiti drukčije nego kao izraz neobavještenosti i zablude, ili, možda loše

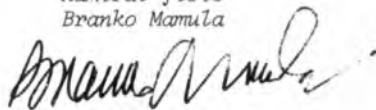
namjere. Naš odnos prema događajima u prošlosti i naše shvatanje o ulozi ličnosti u historiji nije niti dogmatsko niti religiozno-idealističko, kako nam Vi pripisujete, već je čvrsto zasnovano na marksističkim historijsko-materijalističkim pogledima na svijet. A to je nešto sasvim drugo od idolatrije i mitologije, koje nam insinuirate i imputirate. Lekcije u tom pogledu nijesu nam potrebne, pogotovo ako neko sebe nekritički proglašava najkompetentnijim da objektivno sudi o historijskim događajima i historijskim ličnostima. Ne čini li Vam se, da je takvo Vaše stanovište protivrječno sa Vašom osnovnom tezom o mitovima i mitologiji?

Odbacujemo i sugestije koje nam se upućuju u pogledu ponašanja Armije i njezinog angažiranja u rješavanju društveno-političkih i ekonomskih problema i teškoća s kojima se suočava naše društvo, na način koji ne bi bio primjeren njezinom dubokom narodnom i revolucionarnom karakteru i u skladu s njezinim ustavnim položajem i ovlaštenjima. Kao i uvijek do sada naša Armija se ponaša i ponašati će se ubuduće saglasno Ustavom SFRJ utvrdjenih njezinih funkcija, sadataka i odgovornosti i u duhu Programa, kongresnih odluka i demokratski utvrdjene politike SKJ, koji su izraz historijskih interesa radničke klase, radnih ljudi i građana i svih naših naroda i narodnosti. To nikako ne znači distanciranje od krupnih aktuelnih društvenih i ekonomskih problema, u čijem se rješavanju svi moramo maksimalno angažirati, već to znači opredjeljenje za normalni put rješavanja problema i teškoća u okvirima ustavnih društvenih institucija, kako je jedino politički oportuno i moguće u našem društvu.

Što se tiče izvjesnih aluzija koje se odnose na navodno prisvajanje i ozvaničavanje pod tuđim imenom nekih Vaših ideja iz domena Konceptije općenarodne odbrane, mogu da kažem da među pripadnicima Armije vlada jednostavno i nepodijeljeno mišljenje i duboko uvjerenje, da su tvorci te Konceptije u koju je ugrađeno stvaralaštvo širokih narodnih masa - KPJ, odnosno SKJ na čelu sa Josipom Brozom Titom. Naravno, to ne znači da mnogobrojni pojedinci svojim stvaralačkim radom, pa i Vi među njima, nisu dali svoj doprinos njezinoj teorijskoj razradi i primjeni u praksi izgradnje naših oružanih snaga i ratne vještine u NOR-u i u poslijeratnom periodu. Ali, to nikome ne daje za pravo da pripisuje sebi zasluge koje mu ne pripadaju.

S poštovanjem,

Admiral flote
Branko Mamula

DRUGO PISMO PAVLA JAKŠIĆA SAVEZNOM SEKRETARU ZA
NO BRANKU MAMULI OD 10. MARTA 1984. GODINE

Prilog broj 100

SAVEZNOM SEKRETARU ZA NARODNU ODBRANU

AMIRALU FLOTE BRANKU MAMULI

Norado se upuštajući u ovu prepisku, prisiljen sam da Vas odgovorim na sledeće,

U mojem pismu Vama nigde ne piše da ste Vi lično, ili SSNO, dali mišljenje o mom rukopisu RAZMIŠLJANJA NAD USPOMENAMA, nego da je to u ime vojske na jednom važnom skupu zvanično učinio ovlašćeni general.

Podaci koji potiču od državnih i partijskih funkcionera o zbivanjima na sastancima najviših državnih foruma ne bi se mogli okarakterisati kao "glasina". Ja niti sam živio niti sada živim u atmosferi glasina, a ocena nedeljnih rukopisa predviđenih i pripremljenih (a onemogućavanih) za štampu ne bi trebalo da bude ni vojna, ni državna tajna.

Lastrašivanje ljudi autoritetom "vojske" povodom neslaganja na polju naučne i političke delatnosti jeste problem na koji se može skrenuti pažnja i Saveznom sekretaru za narodnu odbranu. Ja sam ovo učinio skoro godinu dana kasnije, tek tada kada su se ispoljili efekti takvog delovanja u odnosu na (ne)štampanje mojih rukopisa.

Na Vaš prigovor zbog nezgodnog tona koji navodno onemogućava konstruktivnu saradnju sa "Vojnim delom", moram Vas upoznati s nekim činjenicama.

Redakcija "Vojnog dela" nije ispunila obaveze iz ugovora potpisanog sa mnom 1962. da štampa odabrani deo mojih rukopisa O SAVREMENOM RATU, nego mi je rukopis vratila bez obrazloženja. Ona mi je nekako u isto vreme vratila i usvojen i za štampu priredjen članak "O transformaciji vidova ratovanja". Nije se ni osvrnula na moju pismenu ponudu od 20. septembra 1981. da ispunim svoje ugovorne obaveze iz 1962. time što bi objavila drugo izdanje, u međuvremenu publikovanog, rasprodatog i pozitivno ocenjenog dela mog rukopisa O SAVREMENOM RATU.

I ovo i mnogo štočega drugog proizišlo je iz optužbe i ocene

vojno-političkog vrha (1962) meni izrečene pred Nastavnom upravom Generalštaba da ja "izražavam stavove suprotne osnovama politike zemlje; da sam protivnik koncepcije opštenarodne odbrane (tada u pripremi tek) i da sam čovek koji nema moralnog prava da govori".

Bila je to zvanična reakcija na:

- moje protivljenje personalnoj politici "podmladjivanja", to jest masovnog udaljavanja boraca iz Armije; trošenje finansijskih sredstava na izgradnju stalne fortifikacije i na pripremanje "Panonakog mora" za potapanje sovjetskih armija, spremnih da se vazдушnim putem prebace u naše gradove; masovnom preseljavanju industrije sa istoka na jugozapad itd., s jedne strane

- izlaganje ideja o "sveopštem, narodnom, specifičnom manevarskom ratu" na "ispresecanim", "isprepletenim" frontovima, s druge strane (Vojno delo, br. 10 - 11, 12, 1956.g.).

Te ideje su razradjene u mojoj studiji O SAVREMENOM RATU, napisanoj 1956 - 1958, čiji je izvod, uz političke probleme, objavljen mnogo kasnije, dok integralni rukopis pozitivno recenziran godinama leži u Srpskoj akademiji nauka kojoj je kafkijanski došapnuto da bi moj izbor za člana Akademije predstavljao "šok" za javnost.

U toj studiji pored originalnih, naučno zasnovanih tumačenja partizanskog rata - rata naoružanog naroda - posebna pažnja je posvećena mojim novim vojnim kategorijama koje sam ja definisao i nazvao "uzajamna transformacija vidova ratovanja", "uzlazne" i "silazne" transformacije u partizanskom ratu "višeg tipa".

Najavljena je bila - tada tek u naučnom pivoju - "neutronska bomba", LASER-i i "orbitalno oružje" i pismeno formulisana - još početkom 1951. službeno iznesena moja teza o mogućnosti i značaju lokalnih i izolovanih ratova (P. Jakšić, O savremenom ratu, Istorijska zbirka SANU, br. 14218. Skraćena verzija str. 591 (569); Savremeni rat, t. II, str. 58, 59, 91, V. Karadžić, Bgd; Razmišljanja nad usponama (rukopis), t. II, str. 30).

"Neutronka", LASER-i i "orbitalno" vasiono oružje su kasnije

veoma uzбудili svet. Danas, posle gotovo četrdesetogodišnje prakse u kojoj su gubici u izolovanim ratovima dostigli one iz drugog svetskog rata, očevično je da je to novi vid ratovanja velikih sila, samostalan i kao stepenica prema eventualnom svetskom sukobu, od kojeg mnogome zavise vojne pripreme svake pojedine zemlje.

Vrhovni komandant Josip Broz Tito je tek 1967. povodom izraelko-egipatskog rata izjavio da je bila pogrešna zvanična teza o isključivo svetskom i nemogućnosti izolovanih ratova.

"... Svojim tezama o sveopštem ratu bez stabilnih frontova podrivaš temelje nacionalnog samopouzdanja..." "Mi ćemo braniti svaku stopu zemlje".

"... Demoraliziraš oficirski kadar i narod iznošenjem strašnih mogućnosti novog raketno-nuklearnog, biološkog i laserskog oružja."

"... Revidiraš čak i Lenjinove poglede na svetske ratove."

Ovakvu žestoku autoritativnu kritiku sručio je na mene tadašnji vojno-politički vrh.

Neposredni povod za animozan stav prema meni bila je, kako će se to kasnije pokazati, kritička primedba u članku o bitkama na Neretvi i Sutjesci objavljenom 1958, primljena i ocenjena kao povreda u praksi nametane dogme o nepodleganju kritici Vrhovnog komandanta Josipa Broza Tita, ne samo lično, nego ni bitaka, političkih poteza i organizacija kojima je on bio na čelu. Usledila je harizmatička direktiva "može on da piše koliko hoće, ali mi ratovi nikada neće biti objavljeni" (izjavio je tadašnji Načelnik Generalštaba Ljubo Vučković), što je opredelilo moju sudbinu na publicističkom polju već više od dve decenije, a ima, na žalost, izgleda da me prati do kraja života.

To je onaj famozni članak koji su, povodom 40-godišnjice Sutjeske (1963) izostavili redakcija i savet "Vojnog dela" a koji, po Vama, jedini "koncipiraju uređivačku politiku armijskih glasila". Iz toga ja izvlačim mnogostruke zaključke o pogledima ne samo na istoriju.

Sve se ovo zbivalo u ono vreme kada je vojna personalna služba -

u kojoj je veoma važnu ulogu igrao kasnije otkriveni nacional-šovinista i separatista Franjo Tuđman - "podaladjivala" Armiju, što se svodilo na odstranjivanje iz nje - pod raznim izgovorima, pa i slanjem nevinih na Goli otok (43) - mladog partizanskog oficirskog kadra između tridesete i četrdesete godine starosti.

Ja sam, kao što i ovde tvrdim, svoje brojne originalne vojno-političke ideje - koje očevidno ulaze u temelje koncepcije opštenarodne odbrane - izneo avangardistički 1950 - 58, to jest pre no što su se pojavili zvanični začetci te koncepcije oficijelno razradjivane 1961 - 62. godine.

Zbog tih ideja kao "jeresi" zvanično sam optužen od strane rukovodstva Armije i prisiljen da bez obaveštavanja javnosti napustim službu u Oružanim snagama (1962), što nije doživio nijedan od Vaših "mnogobrojnih pojedinaca" i što Vašim proizvoljnim tvrdnjama da ja pretendujem na naučni plagijat daje nezgodan prizvuk!

Činjenice koje iznosim - za koje posedujem dokumentaciju - ozbiljno uzdrmavaju tezu o kontinuitetu vojno-političkih gledanja od NOR-a do koncepcije opštenarodne odbrane.

Očevidno je da su u SKJ i u Vrhovnoj komandi oružanih snaga, kao u velikim kolektivima, postojale krupne razlike u gledanjima na vojno-političku doktrinu i antagonističke grupe generala - jedne za a druge protiv koncepcije opštenarodne odbrane - što je uslovalo da je Vrhovna komanda znatno kasnila (sve do 1962) u razradi i usvajanju nove nacionalne vojne doktrine.

To znači da je tokom čitave decenije postojala nesaglasnost između političkog kursa nacionalne nezavisnosti i zvanične vojne doktrine - tehnokratskih pogleda na rat očima velikih sila koji su zamaćivali perspektivu, odbacujući s prezirom rat "naoružanog naroda" kao "seljačku stihiju". Oni koji su cenili istorijsko iskustvo NOR-a nastojali su da se otkloni ova protivrečnost. Prirodno je da sam se ja-tada komandant skoro polovine vojske Jugoslavije - vrlo aktivno angažovao na tom poslu i u praktičnom radu i na teorijskom, publicističkom polju.

Čemu pokušaji da se to skriva paravanom vojne tajne i tezom o

"kontinuitetu" na vojno-političkom planu od NOR-a do koncepcije opštenarodne odbrane, kada se mora pretpostaviti da je ideološko-političko pregrupisavanje u jugoslovenskom društvu posle 1948, po osnovu dilema: vazalnost - "ograničeni suverenitet" ili nacionalna nezavisnost, moralo imati svoj duboki odraz i u Amaiji? Zar u tom okršaju nije bilo i mrtvih generalskih glava?

U sklopu tih vojno-političkih sukoba i izvitoperavanja činjenica radi uzdizanja jednih a potiskivanja drugih ljudi, meni ne samo da nije priznat moj stvaralački rad - a u prirodi je čoveka da on bude zainteresovan za to - nego mi je naknačno, kao čoveku koji navodno "nema moralnog prava da govori" - podmetnuto da sam ja, u stvari, protiv sopstvenih ideja (kasnije ozvaničenih) koje sam javno zastupao i za čiju sam odbranu ogromno žrtvovao u životu.

Na toj lažnoj tezi već više od dve decenije mi se administrativno sprečava naučni publicitet.

Istrajavanje na jednom izrečenju, makar i nepravednim pogrešnim sudovima o ljudima je, na žalost, redovna posleratna praksa koja nanosi štetu Savezu komunista i jugoslovenskom društvu.

Dopustiću sebi da podsetim da je ratni predsednik britanske vlade Winston Čerčil, progoneći vazduhoplovnog maršala Daudinga zbog njegovih novih originalnih i u praksi uspešnih taktičkih pogleda na upotrebu lovačke avijacije u odbrani Velike Britanije (1940), ispravio, braneći se uz put, bar donekle svoju pogrešku, time što je maršalu odao priznanje u svojim Memoarima (V. Čerčil, Drugi svetski rat, Prosveta, Bgd., t. II, str. 300).

Pobijajući moje tobožnje svojatanje autorstva na koncepciju opštenarodne odbrane Vi ste, po mom mišljenju, uzgred izneli i dve nove korektivne ocene.

U prvi plan u vezi s vojno-političkom doktrinom ističete SEJ na čelu s J.B. Titom, a ne jedino J.B. Tita, kako je to uobičajeno posle dodeljivanja titule "prvog doktora vojnih nauka".

Uz put kažete da ja nisam protivnik koncepcije opštenarodne odbrane - što je meni (1962) saopštio generalški tribunal (Krečić, Hamović,

Orešćanin, Jovanić), nego da sam i ja "jedan od mnogobrojnih pojedinaca".

Na Vaše insinuacije da želim meritorno i nadmeno da sudim i svojatam ono što mi ne pripada, upućujem Vas (preko priloga) na moj jasno i javno izražen stav u vezi s tim u "Karlovačkom tjedniku" od 17. prosinca 1981.g.

"... Nije teško shvatiti da su moja vojno-politička gledanja utkana u kasnije usvojenu koncepciju općenarodne odbrane, što ne znači da se na osnovu toga može svojatati neko autorstvo. Koncepcija ONO predstavlja sintetizirano iskustvo - djelo cjelokupnog boračkog i rukovodećeg sastava NOV Jugoslavije. Moj doprinos sastojao se možda samo u tome što sam uložio zamašan napor na naučnoj i teorijskoj obradi NOR-a, što sam ga uvrstio u vojnotehnička i vojno-politička dostignuća svetsko-historijskog značaja i što sam, hrvajući se lično sa svakojakim ne malim teškoćama, dokazivao da su tekovine NOR-a a ne vojne doktrine velikih sila osnova naše vojno-političke doktrine, sastavni dio demokratskog, samoupravnog socijalističkog sistema, politike nacionalne nezavisnosti i nesvrstanosti."

Kao što vidite, pouke koje ste mi uputili, zaista mi nisu bile potrebne.

Nisam očekivao niti očekujem da Vi - koji na svojim radnim mjestima u relevantnom vremenu niste mogli imati uvid u zbivanja u vojno-političkom vrhu, pa niste bez izučavanja istorijske gradje u mogućnosti da o tome sudite - merite sača na terazijama moj doprinos u ratu i posle njega. Ono što ja zahtevam to je da se velom tajnosti ne prikrivaju neistinitosti i nezakonitosti.

Sa mnom se o svemu može razgovarati rečnikom argumenata i činjenica, a ne frazeološkim dociranjem s pozicija vlasti i sile.

Ja težim javnom a ne tajnom sudjenju mojim idejama i gledanjima i realizovanju svog prava na javnu reč koju ću ja braniti naučnim dokazima. Eto to su moje namere i ne vidim mesta za Vaše sumnje u neke moje "loše namere".

U Vašem pismu nisam našao odgovor na mnoga pokrenuta krupna društveno-politička pitanja. Pozivati se na Ustav mogu i ja u zaštiti svojih

prava.

Nisam ni ja mislio da Armija treba oružano da se meša u unutrašnje poslove nigde, pa i na Kosovu, nego da uspešnije autoritetom i pogodnim sredstvima ograničava delovanje nacional-šovinista i kontrarevolucionara. Teorija opštenarodne odbrane predviđa kompleksna politička, ekonomska hladnoratovska ("specijalna") i oružana dejstva.

I Vi poistovećujete kritičke primečbe s napadom na Armiju i sa "lekcijama" koje Vam, kako kažete, nisu potrebne. Meni to nije strano, odavno sam naviknut na to uz pretnju "imaš u vidu da je na čelu Armije drug Tito".

Ipak ću Vam ponoviti da rezultate antisubverzivnog delovanja Armije protiv albanskih fašističkih iredentista - cenim kao slabe. A to je naš opšti nacionalni i revolucionarni problem i o njemu razmišljamo u duhu one: "Svi smo mi armija".

Vi moje protivljenje kažnjavanju u suštini zbog "avangardizma" a avangardizam je sinonim za stvaralački, naučni rad - proizvoljno kvalifikujete kao težnju da nametnem nekakav kult svoje ličnosti, što se s obzirom na ono što sam napisao, može oceniti samo kao malicioznost.

Želim da prepisku s Vama sa svoje strane završim, bez obzira na to šta će biti o meni rečeno, napisano ili mi učinjeno.

10. mart 1984. g.

Beograd

S poštovanjem,

Pavle Jakšić
/ Pavle Jakšić /

general-pukovnik u pens.

PREDSEDNIKU PREDSEDNIŠTVA SFRJ

drugu MIKI ŠPILJAKU

B E O G R A D

Dostavljam Vam na uvid odgovor na pismo Saveznog sekretara za
narodnu odbranu admirala flote Branka Mamule.

10. mart 1984. g.

Beograd

S poštovanjem,

Pavle Jakšić
/Pavle Jakšić/

general-pukovnik u penz.

PREDSEDNIKU PREDSEDNIŠTVA CK SKJ

drugu DRAGOSLAVU MARKOVIĆU

B E O G R A D

Dostavljam Vam na uvid odgovor na pismo Saveznog sekretara za
narodnu odbranu admirala flote Branka Mamule.

10. mart 1984. g.

Beograd

S poštovanjem,

Pavle Jakšić
/Pavle Jakšić/

general-pukovnik u penz.

PISMO PAVLA JAKŠIĆA DIREKTORU »NARODNE KNJIGE«
VIDAKU PERIĆU POVODOM DALJEG BLOKIRANJA RUKOPISA
JAKŠIĆEVIH MEMOARA – 5. SEPTEMBAR 1984. GODINE

Prilog broj 91

DIREKTORU IRO "N A R O D N A K N J I G A"

drugu Vidaku Periću

B E O G R A D

Primio sam Vaše pismo od 13.7. 1984. godine.

Bilo bi prirodno, druže direktore, kad već želite da odgovornost za nastalu situaciju prebacite na mene, navedete bar neki osnov sa kojeg bih ja, kao autor, mogao samovoljno nametati Vama recenzente – ili da istaknete razloge koji bi me mogli navesti da ja svoje rukopise šaljem na ocenu ustanovama i ljudima na vlasti čije su mi ideološko-političke pozicije poznate i za koje znam da nisu spremni (iako ih na to obavezuje moral, pa i zakon) da skinu s mog imena embargo koji je na njega stavio vojnopolitički vrh na čelu s J.B. Titom još 1958.g.

Vi nevezšto izbegavate odgovor na suštinsko pitanje: kako je, naime, došlo do toga da Vi, kao direktor, Vaš urednik Vasilije Kalezić i ja, kao autori, parafiramo svaku stranicu mog rukopisa, tekst proglasimo spremnim za štampu, pa da se onda – posle najave knjige u Izdavačkom planu za 1984.g. i u štampi – iz neobjašnjivih razloga sve vrati na početak... na traženje novih recenzenata i tajanstvenih "mišljenja" i "odobrenja".

Ne vidim potrebu da naknadno uplićete i Milana Bastu koji se odrekao svog recenzentskog prava zato što ja nisam usvojio njegove (a ne želim da usvojim i bilo čije druge) zahteve da ne diram u legende i da svojim memoarskim razmišljanjima dodajem panegirična poglavlja o J.B. Titu. Ja sam, međutim, zbog ravnoteže subjektivnog i objektivnog vidjenja svom memoarskom gradivu dodao još nekoliko poglavlja iz moje neobjavljene – pozitivno ocenjene – studije "Jugosloveni u borbi za opstanak i slobodu" ("Istorijska odluka i direktive"; "Partizansko-četnička koalicija i njen raspad"; "Koncentrični udar Nemaca na Užičku republiku"; "Subjektivni faktor u oslobodilačkom ratu 1941-45").

Vaša tvrdnja da je bilo ^{pre Vas} ~~Kovčić~~ moj rukopis RAZMIŠLJANJA NAD USPOMENAMA, prvi put prekucan avgusta 1982. g., a Vama lično uručen prvih dana septembra 1982.g. – ne odgovara istini.

Vaša spremnost, da ne kažem oduševljenje, da knjigu odmah date u štampu, polako je jenjavala, pa sam Vas ja upoznao s mojim pismima najvišim državnim i vojnim rukovodiocima, kako bih Vam pružio priliku da uvidite o čemu se radi i orijentirate se. Vi, međutim, niste prihvatili moju usmenu i pismenu (15. jun 1983.g.) ponudu da odustanete od objavljivanja mog rukopisa. Moj predlog niste usvojili nego ste insistirali na novim recenzijama, pravdajući to željom da rukopis štampate, dok sam ja to odbijao nazirući u tome nameru da se naknadnim negativnim recenzijama nadje pokriće za zakulisku autoritativnu zabranu objavljivanja mog rukopisa. Zato Vi nemate nikakvog osnova da dovodite u sumnju moj odnos prema datoj reči.

Vi ste, naime, suprotno mom izričitom protivljenju da se pored dvojice angažuju novi recenzenti - jer problem nije na nivou recenzenata - odlučili da za svoju unutarnju potrebu, kako rekoste, angažujete još jednog recenzenta, s tim da to mene ne obavezuje ni u pogledu čitanja recenzije, ni reagovanja na nju. Angažovali ste, kako sam kasnije saznao, Vladu Strugara, "izuzetno časnog i poštenog čoveka", kako Vi to sada meni naglašavate (kao da to drugi nisu!).

I Strugar je, pored Nikoliša i Živkovića (a kasnije i Djuretića) izričito naglasio da je za štampanje rukopisa, ali je sem korisnih primedaba nepotrebno, ponekad i maliciozno meditirao nad mojim tekstom, da bi iz neobjasnjivih razloga prešao na uvredljivu analizu mog moralnog integriteta. Osnov za sumnju u moj moralni lik on vidi u mom sadašnjem mestu stanovanja, navodno neverodostojnom prikazivanju događaja, udvaranju Koči Popoviću. Strugar ne želi da vidi da se ja izlažem svakojakim opasnostima diranjem u deficiirani kult J.B. Tita, što mi on i stavlja u greh: "A Tita č- imati ko da brani!" - pretili mi on. Strugar nije želeo da vidi ni moje pozitivno isticanje politički osuđenih rukovodilaca Žujovića, Rankovića i Arsa Jovanovića.

Strugar na kraju insistira da moj rukopis ode na ocenu u SR Hrvatsku (a zašto ne i BiH, Crnu Goru ili Sloveniju?!), kao da SR Srbija - u kojoj živim¹ ja, Srbin i Strugar - Crnogorac - nije nacionalno i politički dovoljno samosvesna, da ne može procenjivati bez tutora ni ne tako važne stvari!

A u SR Hrvatskoj moj rukopis, kako se to naknadno obelodanjuje, čeka ocena u duhu koj~~e~~ je već izb~~i~~o u javnost, sem ostalog i u "Beloj knjizi".

Strugar, sumnjajući - saglasno brojnim zvaničnim klevetama ispletenim oko moje ličnosti, u kojima su tuđe greške protiv kojih sam se borio prebačeno na mene - u istinitost mojih navoda nesaglasnih s legendom-istorijom, predlaže da se rukopis šalje na čitanje (bolje reći - proveru!) i Antoniju Isakoviću i Dimitriju Vojvodiću. On očito misli da bi moj moralni lik mogao da podnese i to da se ja izlažen opasnostima da me bivši borci pod mojom komandom s razlogom nagrdjuju i uteruju u laž. Isaković - koji često u društvu prepričava moj istup (1942) pred mitraljeze Žandarmerijske stanice u Livnu - slučajno je pročitao moj rukopis. A ako sve to pobliže zanima Strugara, on ^{se} lako može obratiti i Isakoviću i Vojvodiću i svima pred koje ja iznošim dosad nepoznate pojedinosti rata, koji će se i javiti, ako budu imali razloga.

Strugara smeta i moje pričanje o Sutjesci... "On vodi, on radi sve sam... on je najpametniji... on je najhrabriji" i sl. U svom izrugivanju samo što ne kaže: otkud takve priče kad je napisano i u filmovima prikazano da je na Neretvi i Sutjesci sve sam radio drug Tito. Ja nisam pravio poredjenja nego sam nastojao da ispričam istinito šta sam radio i doživljavao lično, što i drugi treba da učine, pa će se tek tada moći upoređivati.

Tako se, uprkos u zborniku "Sutjeska" objavljenim 1958.g. tvrdnjama Radovana Vukanovića i mojim da je VŠ i Tito odlučio i naredio nekoliko puta (3.⁷ i 9. juna 1943.g.) da se ranjenici u dolini Pive napuste, protura ~~se~~ tez da je Tito navodno izjavio da on "ni kao čovek, ni kao sekretar KP, ni kao vrhovni komandant nije mogao narediti da se ranjenici ostave"...

Po nekima je ovakvo falsifikovanje istorije i prebacivanje istorijske odgovornosti na nedužne - moralno, a odbrana od teških posledica ovakvog, poštenih ljudi nedostojnog delovanja - povod za ismevanje zbog neskromnosti i samohvalisanja.

Moje vidjenje Sutjeske objavljeno je 1958. u ediciji "Sutjeska I", str. 99 - 136. Svedoka, očevidaca rukovodilaca i boraca 7. divizije i ranjenika ima još mnogo živih! Niko se dosad nije javio da pobija moju - zaista ekstravaganatnu priču - o vođenju ešelona 7. divizije i pokretnih ranjenika preko

Sutjeske 8 - 10. juna 1943.g.

Strugar - istoričar, umesto da ponešto i nauči, koristi priliku za lično vredjanje.

Indikativno je i to da Strugar, koji je kao recenzent službeno radio za Vaše preduzeće, neuobičajeno insistira na tome da meni bude dostavljeno njegovo mišljenje, što ste Vi i usvojili uprkos našem dogovoru. Strugarevu recenziju sam razmatrao neslužbeno i, što mi je praksa, prihvatio sve što je po mom mišljenju opravdano. Ali ne mislite, valjda, da sam zadovoljan seciranjem mog moralnog identiteta sa pozicija istorije-legende na kojima stoje i neki koji se smatraju istoričarima.

Zato i ja sada insistiram da Strugaru stavite na uvid samo ovaj deo mojih primedaba na njegove "oštre kritike", kako Vi to kažete, s tim da ja zadržavam za sebe zaključke koje sam iz svega izvukao.

Vi stalno tražite neko novo vreme: "do juna da se konsultujete" (s kim?), "do septembra da se obezbedi kvorum Izdavačkog saveta" itd., namećući meni nove obaveze. Poznata je to praksa izdavača kada izbegava štampanje nekog dela.

Vrhunac i presedan kojim ste uz odbranu legendi otkrili i svoj stav, predstavlja Vaš najnoviji predlog da moj rukopis ide još i na ocenu specijalnoj ustanovi za čuvanje imena i dela J.B. Tita, stvorenoj, valjda, za suzbijanje umetničkog kiča, manipulacija i špekulacija s Titovim imenom, a ne za cenzorsko arbitriranje u nauci i umetnosti.

Sledeći Vaš korak mogao bi biti angažovanje medjurepubličkih odbora ili raspisivanje narodnog referenduma povodom (ne)štampanja mojih rukopisa!!!

Uzalud me plašite time što kažete da ustajem protiv shvatanja "celog sveta" i da ću uznemiriti porodice žrtava, navodno umirene mitološkim interpretacijama. Ima i moćnijih mitologija od one o "najhumanijoj bici u istoriji" - budistička, hrišćanska, islamska, pa se njima ipak suprotstavljaju komunisti. Nauka i mitologija nikada nisu bile saglasne!

Dosta smešno deluje kada se i Vi lično upuštate u vojnu teoriju i proglašavate generala Nikoliša - lekara za najkompetentniju ličnost ne za lečenje ranjenika, ne go za pogleda na vođenje savremenog partizanskog rata, koj

moraju obuhvatiti i postupak s ranjenicima. Lekari i komandanti nikada rat nisu videli istim očima. Ali, eto, o našem oslobodilačkom ratu objavili su dosta bučno svoje mišljenje lekari, glumci, bolničarke, šifranti... Samo komandanti koji su vodili vojsku na bojnim poljima moraju da čute i slušaju mitološka raspredanja kao navodnu i storiju u kojima se sva dostignuća pripisju harizmatiskom kultu, a nedostaci i promašaji nemoralno svaljuju na njihova pleća ... i narod avetinjaški plaši - samoupravno-demokratski - u ime Revolucije.

Tako se već i do sada pokazalo da sami promašaji u ratu, recimo na Neretvi i Sutjesci, nisu sami po sebi doneli ni približno onoliko štete, koliko gradjenje na promašajima legendarnih kultova.

Potvrdilo se još jednom da se meni uskraćuju boračka i gradjanska prava zbog naučno-kri ličkog posmatranja zbivanja u duštvu, posmatranja sračunatih ne na detronizovanje Revolucije, nego na izbegavanje ponavljanja grešaka i tragedija. U mojim spisima nalazi se i rasprava pod naslovom Naučna kritičnost a ne nihilistička destrukcija.

Pošto nemam naneru da stupam u beznadežni rat sa vladajućim shvatanjima nezakonito oslonjenim na silu, ovlastio sam Autorsku agenciju da utvrdi zašto se i kako povredjuje u mom slučaju samoupravna procedura i da posreduje u mojim autorskim poslovima, s tim da od Vas zahteva (jer Vi i ne pominjete potpisivanje novog ugovora) mirno ili sudske regulisanje medjusobnih obaveza iz Ugovora kojem je istekao rok krajem 1983. godine.

Ne vidim razlog za Vaše nezadovoljstvo s ovakvim mojim postupkom. Jer ja na knjizi po Vašoj porudžbini i zahtevima recenzenata radim od jeseni 1981. Rukopis sam septembra 1982. godine uredno prekucan predao Vama lično. Ugovor smo potpisali maja 1983 (a ne 1984. kako Vi to navodite u pismu!). Nastupa, dakle, četvrta godina mog angažovanja, pa se ne može govoriti o nekom mom nestupljenju.

Iako to nanosi štetu Vašem ličnom ugledu Vi, kao što se vidi, uporno istrajavate na pokušaju da prikrijete zakulisno antisamoupravno, pa i nezakonito delovanje u vezi s (ne)štampanjem mog rukopisa. A neki merodavni akteri se u medjuvremenu i sami autoritativno oglašavaju, pa se moram i ja osvrnuti

na njihove ideološkopolitičke "direktive". Tako, na primer, Jure Bilić se u svojim programskim razmatranjima ("Danas", br. 129, 7.VIII 1984) anonimno upušta u napad na moja originalna, a i po Vama, ekskluzivna tumačenja "Neretve" i "Sutjeske", dok im istovremeno sprečava izlazak u javnost. Bilić zato što objektivne činjenice povredjuju mitologiju i harizmatičke kultove koje on izjednačava s Revolucijom, kritičke analize davnih ratnih zbivanja kvalifikuje kao protivljenje tekućoj politici SKJ i želju da se kompromituju Partija i vodji revolucije (kao da oni nisu ljudi koji su radili i grešili i čije delovanje ne podleže istorijskoj kritici!). Istovremeno i sam Bilić usvaja moju teo partizanskim ranjenicima, ključnu za moje tumačenje bitaka na Neretvi i Sutjesci, kad kaže "možda zaista nije trebalo toliko ranjenika ići s glavninom vojske", što je suprotno, druže direktore, i Vašim zakasnelim meditacijama o tom problemu u pismu upućenom meni.

Dakle, ista ocena "ranjeničke taktike" u partizanskom ratu pod mojim imenom je neprijateljski rad protiv SKJ, a pod Bilićevim - odbrana politike SKJ i Revolucije.

Osnova ovakvih antagonističkih protivrečnosti i nepomirljivih sukoba leži u mom (i ne samo mom) nestavljanju znaka jednakosti između deificiranih kultova vodja Revolucije i Revolucije, s jedne strane i insistiranje brojnih ljudi na vlasti na toj jednačini kao biti savremene jugoslovenske političke prakse, s druge strane. To skretanje s revolucionarno-materijalističkih pozicija u vode mitološko-verskog mističizma, voluntarizma i samovolje, ishodište je, po mojoj oceni, mnogih teškoća koje preživljava, neka mi bude dozvoljeno da kažem, i moja zemlja, socijalistička Jugoslavija. Nametanje mitološko-kultovske slike našeg, u svakom pogledu velikog oslobodilačkog rata, kao naučno-istorijske, olakšava rad onima koji negiraju i same njegove osnove i smisao i koji nastoje da s prljavom vodom izbace na istorijsko djubrište i novorodjenče - socijalističku samoupravnu Jugoslaviju.

Zato je i obaveza pre svih, nas, učesnika NOR-a i autentičnih svedoka da odvojimo mitologiju od nauke, kultove od realnih ljudi. Ja sam u tom pogledu odužio svoj moralni dug, a na drugima je kako će se to koristiti

Uzgred da napomenem da Bilićeva maliciozna aluzija na dvoiličnost Vuka Karadžića prema despotu Milošu Obrenoviću (kao da se bez teških ličnih posledica može biti iskren prema despotu!) nema osnova u vezi s napadom na moja shvatanja i poglede na "Heretvu" i "Sutjesku". Svoju ocenu "Heretve" i "Sutjeske" dao sam davne 1953. godine za života "vodje" Revolucije ("Sutjeska", t. I, str. 101, 102).

Animoznost prema meni, izazvana time a i osudom mojih "jeretičkih" samostalnih novih gledanja na vođenje savremenog rata izvedenih (1950 - 58) iz kritičke analize NOR-a (uključenih 60-ih i 70-ih godina u koncepciju opšte-narodne odbrane i osnove za doktorate vojnih nauka!), prisilila me je da 1962. godine napustim službu u Oružanim snagama i izložim se brojnim represalijama.

Sve će to, po Biliću, razrešiti i oceniti istoričari koji bi njegovim izjavama mogli biti mobilisani za napad na moju autentičnu neobjavlvenu knjigu. Njih, koji su uzeli podosta novca iz društvene kase za pisanje mitološke istorije ("Faraonske", kako to kaže Vladimir Dedijer), neće biti teško aktivirati. Podloga će im biti možda i "dokumenta" u koja će, u borbi protiv autentičnih svedoka, uvrstiti, valjda, i ona "dokumenta" koja ja kao komandant u vrtlogu dimmičnog rata nisam ni napisao.

Smanjivi su to i opasni neki vetrovi koji se uzvirlavaju.

5. septembar 1984. godine

Beograd

S poštovanjem,

Pavle Jakšić

/Pavle Jakšić/

general-pukovnik u penziji

Prilog broj 104

SEKRETARU I OO SK MK SK " 4. JUL"

BEOGRAD

Vraćam Vam partijsku knjižicu i time se brišem iz spiska članova SKJ.

Razlozi za odluku da napustim političku organizaciju u kojoj sam proveo više od četiri decenije izloženi su, sem ostalog, i u mom dopisu Predsedništvu CK SKJ od 4. decembra 1979. godine.

18. septembar 1984.god.

Beograd

S poštovanjem,

Pavle Jakšić
/ Pavle Jakšić /

Knjižica primio
sav. sekretar
OO SK "4. jul"
Zilko Mubirić

IZJAVA KOJU JE PAVLE JAKŠIĆ DAO SARADNIKU »NIN-ovog
KNJIŽEVNOG GLASNIKA« MILORADU VUČELIĆU 22. DECEM-
BRA 1984. GODINE, A KOJA NIJE OBJAVLJENA U TOM LISTU

Prilog broj 93

Javnosti nije poznato da se Vaš rukopis RAZMIŠLJANJA NAD USPOMENA-
MA, najavljen u Izdavačkom planu IRO "Narodna knjiga" za 1983, nije pojavio
u knjižarskim izlozima, a da se fotokopiran naširoko čita. Šta biste Vi mogli
reći o tome?

Pravi, temeljit i dokumentovan odgovor na Vaše pitanje sadržan je,
evo, u ova dva toma nastavka mojih memoarskih "razmišljanja" koje niko nije
čitao... a po svoj prilici i neće skoro čitati.

Ishodišta ovakve sudbine ovog i mojih drugih neobjavljenih rukopisa
su dvojake prirode:

- moj lični ~~✓~~ društveno-politički status i sam sadržaj rukopisa.

Reći ću Vam, sintetički sažeto, nešto o tome, iako će to u vreme
kada se naglašeno insistira na tezi da je kod nas zagarantovana sloboda misli
i javnog izražavanja, zvučati pomalo asinhrono.

... "Može on da piše koliko hoće, ali mu radovi nikada neće biti
štampani", odsečno mi ¹⁹⁵⁸ jévnegde 1958. godine, posle objavljivanja nekih činjenica
i kritičkih primedaba na "Neretvu" i "Sutjesku", inkompatibilnih sa proro-
čansko-harizmatiskim mitološkim tumačenjima ovih bitaka, tumačenjima koja će
se pojaviti kasnije u "istoriografiji" i filmskim i TV super-spektaklima.

Zbog oštrog protivljenja:

- pripremanju za eventualni budući rat slično buržoasko-monarhističkoj
Jugoslaviji (stalna fortifikacija, kordonski raspored vojske; preseljavanje
industrijskih objekata iz severoistočnih pograničnih oblasti i namenjivanja
ovima sudbine "Panonskog mora"; odbrana planinskog primorskog strategijskog
mostobrana uz gerilska dejstva u pozadini fronta);

- masovnom udaljavanju iz oružanih snaga pod vidom "podmladjivanja"
boračkog, mladog partizanskog kadra; ^{pojave} ~~vdrića~~ i maltretiranja vojnika; sumnjiče-
nju oficirskog kadra i olakom slanju na Goli otok; "prisluškivanju", o čemu sam
svoj stav izneo Vrhovnom komandantu u opširnom referatu 1. jula 1956. godine.

Zbog zauzimanja stava:

- da se oružane snage socijalističke Jugoslavije, kako u ideološko-
političkom smislu - karakter vojske, njen duh i unutarnji odnosi, tako i u
vojnotehničkom: organizacija i strategijski i operativno-tačtički principi -

moraju razvijati na osnovama NOR-a i drugih opštenarodnih ratova;

- razrade ovih stavova u obimnim teorijskim radovima u vremenu 1950/58, uz uvođenje u vojnu terminologiju i novih, originalnih vojnih termina i uz najavu ^{ručnog nuklearnog oružja} "neutronske bombe", LASER-a i "orbitalnog oružja", tada tek u naučnim povojima i uz tvrdnju da će za raketno-nuklearno-lasersku vojnu eru biti karakteristični "izolovani", "lokalni" ratovi;

— Na to sam ^{šam} dobio ocenu tadašnjeg vojno-političkog vrha da svojim tezama o sveopštem ratu bez stabilnih frontova podriavam temelje nacionalnog samopouzdanja... "Mi ćemo braniti svaku stopu zemlje", rečeno je, iako se računalo s realnom mogućnošću da operativno-vazdušni desanti protivnika već prvog dana rata pokriju glavne gradove Jugoslavije. Rečeno mi je, dalje, da "demo-rališem oficirski kadar i narod iznošenjem strašnih mogućnosti novog raketno-nuklearnog, laserskog i biološkog zemaljskog i orbitalno-vasionskog oružja." U međuvremenu su gotovo svi ljudi saznali za ovo, a ne samo oficiri koji, inače, ne bi smeli i ne smeju zatvarati oči pred realno postojećim opasnostima. "Revidirao čak i Lenjinove poglede na svetske ratove" itd., itd. Rečeno mi je čak da sam protivnik osnova politike zemlje,

(1956)
Posle ovakvih teških optužbi ja sam ^{šam} vod Organizacionog sekretara CK SKJ Aleksandra Rankovića zatražio dozvolu da napustim službu u oružanim snagama, što mi nije usvojeno sve do 1962. godine.

U međuvremenu je tek oko 1960. zvanično razradjena i usvojena nova vojno-politička doktrina - koncepcija opštenarodne odbrane, (na bazi iskustava ^{stvaralaštva njenih boraca i rukovodilaca} NOR-a), u koju su kao takvu morale biti utkane i mnoge postavke teorijski obrađene u mojim radovima (proglašene ranije za "jeresi").

Vrhovni komandant Josip Broz Tito je tek 1967. povodom egipatsko-izraelskog rata izjavio da je bila pogrešna teza o isključivo svetskim ratovima, teza koja je, prirodno, uticala na mnoge praktične odbrambene mere zemlje. Praksa od nekoliko decenija, tokom kojih je u lokalnim i izolovanim ratovima poginulo nekoliko desetina miliona ljudi, približno koliko i u drugom svetskom ^{savremena stvarnost} ratu, pokazala je da je to ^{šam} opasnost za male i srednje zemlje i vid obračuna velikih sila svetskih razmera.

Prilikom isticanja ^{razradu i} zasluga za ^{koncepcije o.n.o} teorijsko formulisanje i dodeljivanje

doktorata vojnih nauka za te zasluge sedamdesetih godina, moje ime ne samo da nigde nije spominjano, nego sam ja i dalje ostao na spisku "jeretika" i podri-
vača temelja sistema odbrane zemlje sa svim posledicama koje iz toga prozlaze,
uključujući, recimo, i to da mi je poslednji ratni raspored "nosilac ranjenika
u Mesnoj zajednici", da je proširena proizvoljna, tendenciozna ocena vojnog
tribunala (Hamović, Kreačić, Oreščanin i Jovanić) da sam ja "protivnik koncep-
cije opštenarodne odbrane" i čovek koji "nema moralnog prava da govori".

A Vinston Čerčil, koji je vazduhoplovnog maršala Daudinga proganjao
zbog njegovih novih ideja "presretanja lovačkom avijacijom" u odbrani Velike
Britanije 1940. a kasnije ih primenjivao kao ^{svoje} vrlo uspešne, bar je svome maršalu
odao ^{naknadno} kasnije skromno priznanje na str. 300. 2. toma svojih Memoara.

Tako je stvoren za našu političku praksu teško rešiv problem: čovek
jednom po bilo kojem osnovu potisnut s javne scene kod nas se na nju više ne
vraća, utoliko teže ako je on bio u pravu. Naravno da on automatski ne može
štampati ^u svoje radove naučne, jer bi se tako mogao dovesti u pitanje njegov
jednom zasvagda odredjen negativni status. Nastojanje mnogih da zbivanja u
bliskoj prošlosti ^{- posebno ona u vojsci -} ostanu prekrivena mističnim velom tajnosti, opštepoznata je
stvar.

Svi moji pokušaji da se moj slučaj "razmotri i objektivno oceni u
partijsko-političkom vrhu ostali su bez bilo kakve reakcije. Uzalud sam ~~se~~
pominjao, izmedju ostalog, i čl. 122 francuskog revolucionarnog jakobinskog
ustava iz 1793. u kojem stoji: "Kada se podvrgava ugnjetavanju ma i jedan
član društva, onda se stvarno ugnjetava celokupno društvo"!

Sada je očevidno bitno različita društvena klima od one ratne kada
su ocene ljudi menjane u ^{po pitanju faktičkog kursa} duhu novih saznanja. Tako sam i ja dva puta bio pred
streljanjem (za stavu Srbiji, decembra 1941. i za menjanje naredjenja Vrhovnog
štaba 9. juna 1943. na Sutjesci), da bih kasnije, kada se uvidelo da sam bio
u pravu, bio izvanredno nagrađivan ^{unapredjenjem od Komandanta}
^{batalljona u Komandanta divizije}
Godinama sam se ja - u senci onoga "može on da piše..." natezao s
recenzentima "Vojnog Dela" i SANU, čije su "primedbe" bile više prožete jezui-
tizmom i despotiskim pandurstvom, nego naučnim rezonima - mužnim i usvojenim u

civilizovanom svetu na pragu XXI veka, veka treće naučnotehničke revolucije.

Uverivši se u uzaludnost probijanja embarga, odavno sam odustao od pokušaja da publikujem nekoliko hiljada stranica svojih studijskih i memoraskih spisa - konačno pozitivno ocenjenih. "Savremeni rat" (oko 2000 stranica) deponovan^{je} u Arhiv SANU, a "Jugosloveni u borbi za opstanak i slobodu" (oko 1000 stranica) leži u mojoj ličnoj arhivi.

Polazeći od toga da tvorci pomenutog embarga i optužbi za vojno-političke "jeresi" misu više na političkoj sceni, ja sam na insistiranje^{svake okoline} direktora IRO "Narodna knjiga", Vidaka Perića, načinio 1981. izvod iz svojih memoarskih zapisa, u prvoj knjizi pretežno iz vremena NOR-a, oko 400 stranica. Rukopis sam predao direktoru u jesen 1982. godine.

Opređeljujući se za memoarski karakter projektovane knjige, očevidno nisam sebi postavio cilj da dajem celovite slike događaja i ljudi, niti da definišem savremenosti opšteprihvatljive stavove i sudove koje, kao što se zna, stvara istoriografija i to ona zvanično inspirisana. Namera mi je bila da skromno doprinesem saznavanju istine o nama kao ljudima i društvu, uz nastojanje da - izlažući svoje lične sudove, a ponegde i svoje originalne teorijske poglede na opštenarodne partizanske ratove - verno i korektno obelodanim deo onoga što je nastalo i trajno se zadržalo u mojoj svesti, ponegde u korist ugleda a ponegde u korist štete, tuđe i sopstvene. Kad se ima u vidu da je naš oslobodilački rat 1941 - 45. veličanstven onakav kakav je stvarno bio, bez bilo kakvog ulepšavanja, onda moje prikazivanje i opisivanje predstavlja, po mom mišljenju, potreban i koristan prilog istoriji koja će se pisati sa veće istorijske distance.

Dva recenzenta, dr Gojko Nikoliš i dr Dušan Živković, a kasnije i dr Veselin Djuretić, dali su pozitivne recenzije, dok je Milan Basta otkazao svoje recenzentske usluge "Narodnoj knjizi" zato što ja nisam usvojio njegov zahtev da se kritički ne dotičem legendi o "najhumanijoj bici u istoriji", bici za ranjenike i onih bitaka i bojeva kojima je neposredno rukovodio Vrhovni komandant Josip Broz Tito, nego da što više svoju knjigu memoarskog žanra proširim panegiričnim poglavljima o celokupnoj Titovoj delatnosti na političkom

i vojnom planu, što može biti samo predmet njegove biografije.

Urednik dr Vasilije Kalezić rekao je, na primer, da je stekao utisak da je tekst pisan s poštenim namerama, istinito i da je to jedna od "najpartizanskih" knjiga.

Rukopis je prošao kroz samoupravnu proceduru. Njegovu svaku stranicu parafirali su direktor, urednik i ja kao autor. U proleće 1983. sklopljen je pismeni ugovor, posle čega je trebalo da otpočne štampanje.

A onda se pojavilo ono poznato, zagonetno otezanje izdavača kad želi da izbegne štampanje nekog dela. Na strahovanja direktora Perića da bi radna organizacija i on lično mogli imati neprijatnosti zbog štampanja mog rukopisa - kako se to desilo nekima baš u to vreme - ja sam 15. juna 1983. pismeno izjavio da ne želim da budem uzročnik tuđih nevolja i da u novonastaloj situaciji zakulisnih izvan-samoupravnih intervencija, čije je prisustvo sasvim očito, IRO "Narodnu knjigu" razrešavam svih obaveza definisanih pismenim ugovorom.

O rdjavim vetrovima - sem glasova iz "raznih" krugova - govorilo mi je ne samo izostavljanje u svečanoj ediciji povodom 40-to godišnjice Sutjeske onog mog famoznog članka iz 1958 (posle kojeg je usledilo ono "može on da piše ...), nego i odbacivanje u NIN-u usvojenog članka "Bitke na Neretvi i Sutjeski u svetsko-istorijskoj perspektivi" u kojem, kao jubilarom, nije bilo kritike nego samo izvanredno naučno veličanje.

Iz meni nepoznatih, ali naslućujućih ~~razloga~~ razloga direktor Perić nije prihvatio moju ponudu za povlačenje rukopisa nego je, suprotno mojoj volji pokrenuo ispočetka izdavački postupak: novi recenzenti, ponovo na izdavački savet itd., itd. Time je nesamoupravni, ^{nezakoniti, samevoljan} zakulisni mehanizam doveo rukovodstvo IRO "Narodna knjiga" u nezgodan položaj i izazvao moje nezadovoljstvo koje je prirodno kada se imaju u vidu ranija slična delovanja usmerena na kršenje moga prava na javnu reč, ^{recenzentsko-cenzorskom} ~~duhovnom inkvizicijom.~~

Stvar je kasnije svedena na zahtev da moj rukopis ide na ocenu u SR Hrvatsku (A zašto ne i u BiH, Crnu Goru, Sloveniju), to jest da se, ^{valjda,} podvrgne - koji je ^{istovremeno istorijska nestručna "podela"} ~~proceduri dogovora~~ ^{doneo Bogdan} republika i pokrajina opterećenoj liberum veto, te da se - kao predsedan - uputi ustanovi "za čuvanje imena i dela druga Tita", ustanovi

DODATAK UZ IZJAVU OD 22. DECEMBRA 1984, NAPISAN APRILA
1988. GODINE. IZJAVA I DODATAK PREDATI SU ZA OBJAVLJIVANJE
»NOVOSTIMA 8« ALI IH OVAJ LIST NIJE OBJAVIO

Prilog broj 93/1

Situacija podseća na onu u Trojanskom ratu, kada su Apolonovog sveštenika Laokona - posle njegovog saveta Trojancima da u svoj grad ne uvlače sumnjivog grčkog "trojanskog konja" - zadavile, iz mora izmилele, zmije... Mnogima od nas boraca, koji su u hodu po mukama otimali iz ruku fašističkih zavojevača - surovih okupatora, stopu po stopu svoje zemlje - Jugoslavije - i obnavljali je kao zajednicu ravnopravnih naroda, socijalističko-komunističkog društvenoekonomskeg poretka - zapečatili su, kao što se i u mom slučaju vidi - usta oni koji su na vlast došli na talasima "socijalističkog nacionalizma" i harizmatiskog kultizma. Mi, socijalistički Jugoslaveni, ne možemo da branimo svoje istorijsko delo ocrnjeno od nacionalista i šovinista svakojakim zlom podnebnim nam u vidu kukavičjeg jajeta.

U isto vreme već se podobro iza brda pojavio fašistički revanšizam, čiji protagonisti nastoje da izmene ideološko-politički karakter drugog svetskog rata i odgovornost za njega i koji kroje balkanski prostor po svojim shvatanjima: kroz masovno oživljavaju fašistički monstrum NDH-iziju, fašističkim terorom i subverzijama stvaraju genocidnu "Veliku Albaniju", kroz usta klerikalaca iz bivše slovenačke "bele garde" planiraju balkansko-podunavsku, habzburšku Federaciju, blateći izdašno ovu našu jugoslovensku, socijalističku.

O svemu tome govori se, piše, pa i radi na tome manje-više otvoreno. Neki od "uvaženih" profesora koje je Bizmark okarakterisao izrekom: "Vierzig Professoren - Waterland verloren" ("četrdeset profesora - otadžbina izgubljena"), pred očima nas, živih tvoraca socijalističke Jugoslavije, seciraju i rasprodaju naše delo i huškaju na nova krvoprolića u ovoj zemlji dovoljno krvlju natopljenoj, bez sankcija Ustavom i zakonima predviđenih za takvo delovanje.

A mi - ratni generali - moramo da ćutimo pred kvislinzima i neakvim "borcima" ničim u ratu obeleženim.

Na um mi pri tom dolazi nepoznati čovek, Krajišnik koji se neposredno po ulasku Nemaca u Banjaluku, aprila 1941, u kafani "Bosna", prepunoj nemačkih oficira, vojnika i kvislingovaca, popeo na sto i pozvao, mnogo pre 4. jula na ustanak rečima: "Jebaćemo mi njima majku svejedno na kraju!"

Trebalo bi da mi imaju u vidu razbijači Jugoslavije da im nemačke divizije sigurno neće doći u pomoć i da se države ni ne stvaraju, ni ne rasturaju profesorskim i literarnim proglasima, nego preko mušica pušaka i mitraljeza.

april 1988
Bogorad

Trabre Jax umt

PISMO GLAVNOG UREDNIKA NIN-a MIRKA ĐEKIĆA OD 19.
JANUARA 1985, KOJIM SE PAVLE JAKŠIĆ OBAVEŠTAVA DA
NJEGOVA IZJAVA NEĆE BITI OBJAVLJENA U »NIN-ovom
KNJIŽEVNOM GLASNIKU«

Prilog broj 94

Poštovani družo Jakšiću,

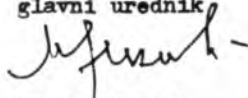
Nevoljno Vam javljam vest koja neće biti prijatna ni
Vama ni meni: u narednom broju našeg književnog "Glasnika" neće
biti razgovora s Vama.

Iako je ideja o dosijeu "Savremena jugoslovenska memo-
arska literatura" moja, iako smo planirali da se u tom dugom
zbiru tekstova nadje po nešto i o zapisima što neobjavljeni leže
kod izdavača, tek sam se pred kraj rada susreo s činjenicom da će
biti neminovno da sam donesem suprotnu odluku i da "Glasnik" kre-
ne na kioske bez tog teksta.

Našao sam se u okolnostima teškog izbora. Učinio sam
onako kako sam mislio da je najcelishodnije.

S izvinjenjem i poštovanjem,

Beograd, 19. januar 1985.

glavni urednik

Mirko Djekić

PISMO DIREKTORA NIRO »MLADOST« BRATISLAVA
GRUBAČIĆA UPUĆENO PAVLU JAKŠIĆU 15. MAJA 1985.
GODINE

Prilog broj 92

mladost

mladost ★ list saveza socijalističke omladine jugoslavije

novinsko-izdavačka radna organizacija

11000 — beograd, maršala tita 2, poštanski fak 252
direktor i glavni i odgovorni urednik: 687-554
redakcija lista »mladost«: 687-035, 686-042
redakcija časopisa »ideje« i izdavačka služba: 687-875
služba prodaje knjiga i lista: 686-420
sekretarijat: 687-445, računovodstvo: 687-673
telex: 12743 yu »mladost«, žiro račun: 60801-603-15297

ideje ★ časopis saveza socijalističke omladine jugoslavije

DRUG

PAVLE JAKŠIĆ

beograd, 15.05. 1985

broj: 46

naš znak:

vaš znak:

Poštovani druže Jakšiću,

Programski savet NIRO "Mladost" uvrstio je Vaš rukopis "Razmišljanje nad sećenjima" u Izdavački plan za 1985/86 godinu, na svojoj zadnjoj sednici.

Savet je takodje ovlastio direktora NIRO "Mladost", urednika izdavačke delatnosti i člana saveta Milorada Vučelića da u zajedničkom razgovoru sa Vama sugerišu izvesne korekcije u tekstu. Kako je Vučelić na putu, predlažem da se sastanemo krajem ovog meseca, o čemu ćemo se dogovoriti telefonom.

Ovo pismo Vam upućujem radi oficijelnosti informacije u vezi sudbine Vašeg rukopisa, kojom se mi, i ne samo mi, bavimo već duže vremena.

Srdačni pozdrav,

Za NIRO "Mladost"

/Bratislav Grubačić/

ODGOVORI PAVLA JAKŠIĆA NA NEKA PITANJA U ANKETI POLITIČKE UPRAVE JNA IZ MAJA 1985. GODINE

Prilog broj 105

10. IMA POJEDINAČNIH SLUČAJEVA DA SE STAREŠINE JNA PO PENZIONISANJU NE POVEZUJU SA OSNOVNOM ORGANIZACIJOM SKJ ILI VRAĆAJU PARTIJSKE KNJIŽICE. ZBOG ČEGA, PO VAŠEM MIŠLJENJU, POJEDINE PENZIONISANE STAREŠINE TO ČINE:

Za druge ne znam. Pošto ste postavili to pitanje, odgovoriću nešto o sebi, mada nerado.

Partijsku knjižicu vratio sam 1984. ne iz ličnih razloga, ne ni zato što sam promenio političku boju i postao antikomunista (u koje se svrstavaju olako i dosledni antistaljinisti), već zato što je, po mom mišljenju, uprkos proklamovanja novog modela socijalizma i samoupravno-demokratskog kursa kao negacije staljinizma, došlo do diskontinuiteta na našoj autohtonoj revolucionarnoj komunističkoj liniji.

Ja sam skoro pre pola veka stupio u KPJ jedinstvenu, za predstojeće istorijske zadatke oružane borbe adekvatno organizovanu političku partiju. Ona je svojom borbom stvorila socijalističku Jugoslaviju, zajednicu ravnopravnih naroda, koji su se uz dosta uspešno lečenje teških posledica bratoubilaštva, angažovali na izgradnji socijalističko-komunističkog društva. Današnji SKJ u koji se transformisala KPJ, predstavlja, po mom mišljenju, "federaciju" "socijalističkim" nacionalizmom, međusobnim antagonizmom i liberum vetoom opterećenih nacionalnih partija. U toj, istina zvanično nepriznatoj "federaciji" cvetaju nenaučna mitološko-harizmatika tumačenja društvenih pojava, suprotna materijalističkom pogledu na svet i citatomanija, koja nikog ne obavezuje, što dovodi do ogromnog raskoraka zvaničnih reči i dela. Politički i ekonomski voluntarizam i neracionalno trošenje narodnog novca doveli su našu zemlju u stanje opasnih nacionalnih i konfesionalnih antagonizama i zavisnosti od inostranog finansijskog kapitala.

Antisrpski i anticrnogorski genocid na Kosovu i grcanje u dugovima o tome, na žalost, suviše rečito govore.

Ne mogu da priznam za svoje rukovodioce one ljude koji sve to česta mirno i pasivno posmatraju, a neki posredno i neposredno, prikriveno i neprikriveno čak i podržavaju, a opravdamu kritiku "opoziciju" suzbijaju na taj način što zloupotrebom vlasti "vodje" revolucije i nosioce

vlasti identifikuju s revolucijom, Jugoslavijom i socijalizmom.

Za kritički stav prema ovakvim i sličnim krupnim ideološkim i političkim greškama i za izlaganje u svojim teorijskim spisima naučnih gledanja - čvrsto se držeći linije jugoslovenstva i samoupravnog socijalizma - i meni je dodeljen status protivnika društvenog poretka. Učinjeno je to, sem ostalog, i u raspisu razaslatom 1979. širom zemlje. Niko se u datoj atmosferi ne oseća obaveznim da skida ovakve mrlje sa društvenog organizma i Oružanih snaga, iz čijeg su vrha i potekle optužbe za moje navodne "jeresi" (sada ozvaničene kao dostignuća!). Moj zaista oštar protest protiv onoga što podriva tekovine naše nacionalnooslobodilačke i revolucionarne borbe, protiv etiketiranja zbog sopstvenog mišljenja i kršenja građanskih prava na javnu reč, karakteriše se kao prepotencija i arogancija.

Pa eto, da ne bih prividno podržavao ono sa čim se ne slažem i svojim "jeresima" kršio partijsku disciplinu i remetio monolitnost partijskih redova, ja sam vratio svoju partijsku knjižicu.

Konkretnije i potpunije o ovome govori se i u pismima: Predsedništvu CK SKJ od 4.12.1979; Saveznom sekretaru za narodnu odbranu od 5.2. i 10.3.1984; u neobjavljenom intervjuu "Književnom glasniku" NIN-a od 22.12.1984. i dr.

Smatram da u nastalim odnosima nema potrebe da mi više upućujete bilo kakve pozive, pogotovo što su se oni sveli isključivo na one nevažne, svečarske. Mislim da sam dovoljno uznemiravan i da je i političke i vojno rukovodstvo, na štetu opšte stvari, suviše pažnje posvetilo mojoj ličnosti kroz diskriminaciju i tajnu prislistru, pa nije potrebno da se dalje opterećuje bilo kakvim obavezama prema meni, uključujući tu i pogrebni ceremonijal predviđen za Narodnog heroja.

29. maj 1985.

*S poručniku
Pavle Jaksic
General-pukovnik u/p.*

16. KAKO JE REŠENO VAŠE STAMBENO PITANJE?

U mom stanu, dosta velikom ali gradjenom za jednu porodicu, sada, silom prilika, žive tri porodice od dva, tri i četiri člana - ukupno devet.

Godinama prokišnjava krov, tako da se u stanu voda hvata u lavore. Prilikom obimnih radova na toplifikaciji dedinjskog vojnog kompleksa kasarni i strukova u neposrednoj blizini vojne zgrade u kojoj stanujem, nije udovoljeno mojoj molbi da se priključim na taj jeftiniji sistem grejanja, čak ni pod uslovom da sam platim troškove priključenja (kako sam, uostalom, sam platio i uredjaj za grejanje na ^{3 faze} naftu).

24. NA KOJI NAČIN SE VI ANGAŽUJETE U NEGOVANJU I RAZVIJANJU TRADICIJA
NARODNOSLOBODILAČKOG RATA?

Sve mi je to onemogućeno na sličan način kako je to izvedeno i prilikom održavanja naučnih vojnih simpozijuma o godišnjici Dana pobeđe, na koje nisam pozivan.

PROTESTNO PISMO PAVLA JAKŠIĆA »POLITICI« OD
2. NOVEMBRA 1985. GODINE

Prilog broj 102/2

REDAKCIJI IRO "POLITIKA"

BEOGRAD

Meseca mart - april 1983. napisao sam povodom 40-godišnjice "Sutjeske" za NIN članak "Bitke na Neretvi i Sutjesci u svetsko-istorijskoj perspektivi".

Članak je bio^u svojen i pripremljen za štampanje u prvom brojevina meseca maja, da bi mi onda neočekivano bio vraćen bez objašnjenja.

Moj pismeni protest upućen tadašnjem Predsedniku Predsedništva SR Srbije Nikoli Ljubičiću, koga sam lično činio odgovornim za nezakonit postupak prema meni, on je odgovorio pismom od 12. jula 1983. u kojem tvrdi da "nikad nije smatrao da treba u tu oblast da se miješa".

Osnovna ideja^{- tema} pomenutog članka - koji sa ostalim neobjavljenim rukopisima leži u mojoj ličnoj arhivi - pokazuje i dokazuje da su pobede NOVJ nad četničkom "vojskom u otadžbini", kao "prethodnicom" angloameričkog desanta, na Neretvi^{Prema Džoni} i Sutjesci bitno doprinele tome da Ruzvelt i Čerčil meseca maja na Vašingtonskoj konferenciji (12-25. maja 1943.g.) odustanu od svoje ranije odluke donesene na konferenciji u Kazablanki (14-24. januara 1943.g.) da angloameričku vojsku iakreaju na jadranskom priobalju i da je ta promena očevidno uticala na promenu britanskog stava prema partizanima i četnicima, na granice interesa njih sfera velikih sila u Evropi...^{- tema}

Koliko je meni poznato ova ideja^{- tema}, po kojoj su pomenute bitke NOR-a - ideološko-politički i vojnotehnički, nacionalnooslobodilački i revolucionarno isprepletenog u vremenu i prostoru - odigrale krupnu ulogu u evropskim i svetskim razmerama, bila je tada nova i prvi put formulisana.

Osnovnu ideju ovog mog neobjavljenog članka lansirao ^{u duhu Kolumbovog jeyeh} li su kao svoju neki "istoričari", tajni ocenjivači mojih rukopisa kojima oni ne dozvoljavaju da ugledaju svet.

U "Politici" subota 2. novembar 1985. najavljen je feljton neimenovanog autora "Kontrarevolucija u Jugoslaviji 1941 - 45" uz podnaslov "Četnički vojni poraz za Neretvi i Drini 1943. i promene britanske politike".

Kako je u ovom podnaslovu sadržana osnovna ideja ili deo ideje mog članka koji je bio u vašoj kući, osećam obavezu da vas upozorim na sledeće:

- ne osporavam nikome pravo da piše o svakoj problematici, pa i o Neretvi i Sutjesci, s tim da izražava svoje vlastite sudove i ocene, ili da navodi imena autora ideja, ocena i zaključaka o kojima se govori;

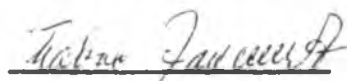
- s moralnog i autorskog stanovišta neće biti zgodno ako se u najavljenom poglavlju feljtona bitke na Neretvi, Drini i Sutjesci budu povezivale sa odlukama o angloameričkom desantu, interesnim sferama i britanskoj četničko-partizanskoj politici, kako sam ja to učinio skoro pre tri godine;

- uostalom, zašto ne bi mogao biti pod najavljenim naslovom sada objavljen moj članak napisan ranije za vašu kuću?

2. novembar 1985.

Beograd

S poštovanjem,

/ Pavle Jakšić/

TREĆE PISMO KOJE JE PAVLE JAKŠIĆ UPUTIO SAVEZNOM
SEKRETARU ZA NO, BRANKU MAMULI 26. MARTA 1987.
GODINE

Prilog broj 103

SAVEZNOM SEKRETARU ZA NARODNU ODBRANU

ADMIRALU FLOTE BRANKU MAMULI

U svojim pismima Vama lično, 5. februara i 10. marta 1984, povodom zabrane štampanja mojih rukopisa i Političkoj upravi JNA, 29. maja 1985, povodom njene ankete, ja sam, mislim, dovoljno jasno i bez politikantskog uviđanja izrazio neke svoje "prihvatljive" i "neprihvatljive" političke poglede i stavove. Oni su, u šta se svako može uveriti, naučne, ideološko-političke a ne subverzivne prirode i u njima niko ne može pronaći ni "levo" ni "desno" antijugoslovenstvo ni antikomunizam, ali može antistaljinizam.

U svom odgovoru Vi ste mi pripisali "rdjave namere" i neke druge, s činjenicama nesaglasne, negativne osobine, ali ne i političko neprijateljstvo prema zemlji - Jugoslaviji koja se uporno izjednačuje sa sistemom vlasti.

Razvoj događaja na Kosovu i najnoviji politički sukobi sa omladinom Slovenije, nominalno oko "štafete", a u suštini oko kultizma, govore da je umesto subjektivističkog etiketiranja i optužbi za "neprihvatljivost" i "kompromitovanje" vodja Revolucije" - kao svojevremeno (1962) za poglede na "opštenarodni rat", na "moć nuklearnog oružja" i "izolovane i lokalne ratove" - trebalo, možda, ozbiljnije i dobronamernije pristupiti mojim i starim i novim "jeresima".

Ne krijem svoje ogorčenje izazvano:

- dugogodišnjim podmetanjem i klevetanjem kroz zvanične kanale opterećene staljinističkim psihopatološkim nepoverenjem u ljude, u njihovu kolektivnu i pojedinačnu mudrost i strahom od "neprijatelja socijalizma" i s njim povezanim tajnim sumnjičenjem, što je rezultat pogleda da razvitak u pravcu stalnog povećanja broja neprijatelja i "neprijatelja" - posebno u sopstvenim redovima - nije dokaz slabog rukovodjenja, već, kako izlazi, sredstvo da se istaknu zasluge rukovodstva u spasavanju naroda od njemu nevidljive opasnosti;

- kršenjem mojih građanskih i boračkih prava da objavim svoje obimne naučne i memoarske spise i tako uz put, bar donekle, posredno objasnim neka svoja stradanja, uslovljena, sem ostalog, i stvaralačkim izučavanjem vojno-

političke teorije i zvaničnim proizvoljnim transformisanjem i tudjeg kolektivnog i ličnog rada u autorstvo dugogodišnjeg šefa jugoslovenske države - autorstvo koje je sada postalo predmet javnih diskusija u štampi i ostavinski sudskih sporova između izdavačkih preduzeća i njegove familije..

A mnogi nosioci vlasti, koja po birokratsko-etatističkoj logici automatski donosi i pamet, i znanje, i ugled, i pokriće za nezakonito delovanje, objavljuju svoje knjige i poglede uz veliku pompu, kao navodno univerzalno važeće i opšteprihvatljive, bez priziva.

Ja sam zato u pomenutim pismima izrazio svoju odluku da prekinem razgovor gluvog i nemog, razrešio "zahvalno otečestvo" i Armiju bilo kakvih obaveza prema meni - zaključno sa onim plotunom koji je propisom obavezna da ispali nad posmrtnim ostacima Narodnog heroja i zahtevao da me kao nepostojećeg ostavi na miru, podrazumevajući tu i moju porodicu, nad kojom se vije moja "senka", iako je cela komunistička.

Živeo sam u uverenju da će to biti moj "častan" oproštaj od Armije s kojom sam, sem ostalog, vezan i time što sam 26. juna 1941 svojim rukama saznao na planini Goč prvi partizanski vojni logor i što Armija kao svoj rođendan slavi 22. decembar - dan kada je Kraljevački bataljon pod mojom komandom izvojevao prvu pobjedu, dan ranije formirane Prve proleterke brigade, i komandant italijanskog odreda predao u selu Gaočići kod Rudog meni (!!) svoj pištolj u znak priznanja okupatorskog poraza i naše značajne pobjede...

Meni je, kao što se zna, voluntaristički, nezakonito onemogućeno da kažem bilo šta javno - pismeno ili usmeno - sem što sam potpisao jedan apel Saveznoj skupštini povodom Kosova koji nije, po običaju, ocenjen kao "neprijateljski". To znači da sam ja, istina prisilno, stvarno politički neaktivan.

S obzirom na to da je tajno prodiranje u ljudsku psihu "dešifrovanjem" misli veoma skupo i komplikovano, a "prisluškivanje" u spavaćoj sobi osuđeno na Brionskom plenumu (1966) i zakonom zabranjeno, postavlja se pitanje gde su izvori javnog uvida u moja ideološka i politička uverenja i razmišljanja? Ja pri tome polazim od postavki svakog iole kulturnog i demokratskog društva,

da naučna, filozofska i ideološko-politička mišljenja i uverenja sama po sebi nepretvorena u subverzivnu delatnost protiv socijalističke Jugoslavije nisu i ne mogu biti objekat neposrednog javnog delovanja ni službi bezbednosti, ni vojnih ni organa gonjenja, nego predmet otvorene političke borbe, uz ravnopravno slobodno izražavanje mišljenja.

Uprkos tome do mene su sa Korduna doprla prepričavanja učesnika skorašnjeg skupa rezervnih oficira Hrvatske - propraćena ne baš pohvalama jugoslovenskom rukovodstvu - da me je komandant Zagrebačke (?) vojne oblasti^x javno poimenično apostrofirao kao politički aktivnog "desničara", što znači čoveka buržoaske crne reakcije, protivnika socijalističko-komunističkog poretka, bez, kako je to sad uobičajeno, navodjenja mojih, bilo ideoloških pogleda koje imam i ne krijem, bilo političkih opredeljenja, bilo kakvih praktičnih postupaka usmerenih protiv federativne, socijalističke, samoupravne i nesvrstane Jugoslavije.

U skladu je to sa "internim informacijama" i onim ranijim tajnim spisom "neprijatelja", dostavljenim (1979) do svih opštinskih komiteta... koji j svojevremeno osuđen i na Savetu federacije, ali su tragovi tog "tragičnog" dokumenta, kako je nezvanično okarakterisan, sačuvani za drugu priliku pronalaženja i proizvodnje "neprijatelja socijalizma i naroda".

"Glasine" - reći ćete, možda, opet! A to znači optužbu da narod bez ikakvog povoda intrigira protiv rukovodstva.

Eto zašto sam prisiljen da odstupim od svoje odluke da ćutim, ma šta mi se "prišivalo" - a ćutao sam godinama - i da Vama kao čoveku odgovornom za sva javna istupanja u ime Armije postavim nekoliko pitanja, iako imam u vidu da sa "opozicijom" i "neprijateljima" "nema dijaloga".

1. Da li je komandant zagrebačke Vojne oblasti zaista sebi dozvolio da mene javno svrsta među "desničare"?

2. Da li je to - ako nije "glasina" - zvaničan stav armijskog rukovodstva ili lično buncanje očevidno politički neobrazovanog i protivzakonito nastrojenog nosioca generalskih epoleta koji, verovatno, misli da je glodanje

^x Gen. Martin Špegeć (P.f.)

mojih oklevetanih kostiju podesno sredstvo za sticanje karijere. A mogao bi i morao znati da zakoni Jugoslavije - koji će, nadam se, jednom stupiti u dejstvo - predviđaju kazne za mračno, javno političko etiketiranje s ciljem povredjivanja nečije ličnosti i rušenja njenog ugleda?

3. Zar Armija nema ni prečeg ni pametnijeg nego da - umesto ispravljanja nasledjenih pogrešaka i nepravdi učinjenih ljudima u njeno ime - pretvara sada dugogodišnji tajni "rat" protiv mene - i to zbog mojih "preuranjenih" slobodoumnih pogleda, kasnije ozvaničenih - u javno "raskrinkavanje" koje i njoj može naneti samo štetu, bilo da sam ja stvarni desničar ili navedjeni "desničar"?

Errare humanum est, sed diabolicum perservare! (Ljudski je pogrešiti, a satanski istrajati u pogrešci!)

I dok se prvi deo ove mudre izreke odnosi na predjašnja rukovodstva Armije, drugi se, očevidno, tiče sadašnjeg!

A svako mora očekivati da će ga - uprkos zaklanjanju za veo tajnosti pre ili kasnije pored priznanja za uspehe sustići i odgovornost za pogreške!

4. Da li, druže Savezni sekretaru za narodnu odbranu, postoji mogućnost da mene Armija već jednom ostavi na miru, dok konkretno i pouzdano ne ustanovi da sam ja neprijatelj koji radi protiv socijalističke, federativne, samoupravne, nesvrstane Jugoslavije? Može li ona da prestane da izvlači o meni podatke iz onog tajnog dosjea, u kojem sam godinama i decenijama obradjivan kao aktivni "zaverenik" protiv šefa jugoslovenske države - Josipa Broza-Tita i iz ustaškog arsenala, po kojem sam ja u proleće 1945. "likvidirao cvet hrvatske inteligencije"?^X Kao što se zna te prijavu i po moj život opasne klevete staljinskog tipa raznih žbirova iz Titove okoline, koji su na tome gradili svoje karijere, a Titu kao čoveku (kako to polako izlazi na javnost!) priredili mnogo gorkih časova, terajući ga da na Brione putuje "zaobilaznim putem" - nisu činjenicama nikad potvrđjene i ne mogu se, valjda, sada odnositi na nepostojećeg čoveka.

Pri tome ja nisam krio, niti sada krijem svoje naučno-filozofske poglede i uverenje - moj navodni neoprostivi "greh" - da konkretne ličnosti,

^X Lična arhiva. Zabeleske str. 1936. "Politika" 1. II. 1965. (P. 7.)

nosioći vlasti, kult ličnosti, revolucija, socijalizam, komunizam, Armija i otadžbina Jugoslavija - nisu jedno isto, i da se mišljenja i sudovi o jednoj kategoriji automatski ne mogu protezati na ostale.

Nemam ništa protiv toga da se prilikom javne obrade mog "desničarskog" "opozicionarstva" i ovo istakne, ili da mi se dozvoli da to sam učinim u svoju odbranu - posredno ili neposredno.

Primerbe ideološke prirode - ne ulazeći u vojnotehničke - koje sam Vam uputio u poverljivoj formi 1984. godine, posebno one vezane za harizmatički kultizam, Vi ste odbili kao sumnjive i Vama "nepotrebne", izraz moje navodne arogantnosti i prepotentnosti. A sada, kada sukob sa slovenačkom omladinom - koji u datoj kriznoj situaciji može doneti katastrofalne posledice - jasno govori da moje Vama izražene primerbe i bojazni nisu bile plod "rdjavih", nego patriotskih i revolucionarnih namera, Armija prelazi u napad na mene kao "desničara" od koga, razume se, treba "spasavati" narod.

Takvim metodom i tehnikom izvrtanja i falsifikovanja, Džugašvili je na onaj svet poslao kao "neprijatelje naroda" među onim milionima nevino pobijenih i publicistu Ksenofontova i filozofa Stena - kako se sada doznaje, stvarne autore navodno Staljinovih dela "Osnovi lenjinizma" i Dijalektički materijalizam".

Svaki ovakav razgovor, očevidno, pobudjuje mišljenje da nisu izvučeni nužni zaključci i iskustva iz onog sektaškog razbijačkog rada i terorističkog nasilja nad nevinim ljudima za vreme "levog skretanja" u Crnoj Gori i Hercegovini (1942), hebrangovskog delovanja na Kordunu (1944), u "Dahauskom procesu", na Golom otoku pedesetih godina, koji, uprkos zabranama, neodoljivo izbijaju u javnost i ogorčavaju mladu generaciju. A ona sve to svaljuje na savest svih nama borcima - revolucionarima, kako onim stvarno grešnim, tako i nedužnim, pa i onima koji su se aktivno suprotstavljali samovolji i nasilju i kao takvi stradali. To je, po mom mišljenju, važan uzrok opasnog omladinskog bunta.

Interesantno je da se komentari pomenutog generalovog pogromaškog istupa kreću u pravcu pribojavanja da bi neko i u ovoj eri opštih tendencija

ka demokratizaciji i smanjenju opresije, poštovanju zakonitosti i dostojanstva čoveka i u socijalističkom društvu, mogao pokušati da povampiri ovu nemilu prošlost, što narod pripisuje u veliki minus sredini u kojoj se ispoljava.

Pomenuti komandant, očevidno, polazi od pogrešne pretpostavke, naime, da će se uvek, kao u slučaju slovenačkog "dahaua" zaustaviti na političkoj rehabilitaciji pobijenih nevinih ljudi, bez zasluženih sankcija prema onima koji direktno podmeću, kleveću i nevine osudjuju, suprotno zakonima i Ustavu, što predstavlja veoma opasno razbijačko i subverzivno delovanje.

On - ali ne samo on - očevidno ne oseća obavezu Armije da svim sredstvima čuva ugled i sprečava nezasluzeno blaćenje njenih tvoraca, jer to blaćenje potkopava same njene temelje!

Kakva je to vojska čiji su neki tvorci "zločinci" koji su "likvidirali nacionalne inteligencije" i koji, navodno, ustaju sada protiv vlastitog dela kojem su posvetili svoj život? - opravdano se pitaju ljudi.

Uzalud sam ja, izgleda, godine proveo u žiži informbirovske ratne opasnosti u ulozi komandanta Beogradske vojne oblasti, gde sam neprekidno očekivao da će me noću probuditi bajonet iz Staljinovog operativnog vazdušnog desanta, stalno spremnog da se spusti na Beograd - na "fašiste".

Staljinizmu korene nismo iščupali!

Ne želeći da sada u uslovima ideološko-političke, ekonomske i moralne krize koja potresa zemlju u temeljima i sam doprinosim uznemirenostima, uzdržaću se od mogućnosti, a možda i obaveze, da komandantu Zagrebačke vojne oblasti pružim priliku da u štampi i na sudu - organima koji se, kao što se vidi, teško obuzdavaju opresijom - činjenicama potkrepi svoje teške političke optužbe.

Ostavljam to za drugu priliku!

26. mart 1987.g.

Beograd

S poštovanjem,

Pavle Jakšić

/Pavle Jakšić/

general-pukovnik u penziji
Narodni heroj Jugoslavije

PONUĐA KOJU JE PAVLE JAKŠIĆ DOBIO 1987. GODINE DA
OBJAVI SVOJE MEMOARE U INOSTRANSTVU

Prilog broj 103/2

MICHAEL SHASKEVICH
9056 SOUTH PLEASANT AVENUE
CHICAGO, ILLINOIS 60620
Tel. (312) 238-7785

15 studeni 1987

Postovani gospodine Djenerale,

U " Iskri " listu jugoslovenskih iseljenika koji izlazi u Nemačkoj, je tiskan prepis pisma koji ste Vi uputili g. admiralu Mamuli. Posto je "Iskra" poznata kao ozbiljan list koji se ne bavi krivotvorinama, pretpostavljam da je pismo zaista Vase.

U pismu izlazete teskoce koje imate sa danasnjim birokratima koji imaju vlast u Jugoslaviji. To potpuno razumem, jer je vecina nas iseljenika zbog njih i napustila zemlju.

U pismu izgleda da je za nas iseljenike ima nejasnosti. U prosincu 1941 godine se u Rudu nesto desilo sto se u skolskim povijetima ne spominje. Takodje mi ne znamo ko je bio komandant zagrebacke vojne oblasti koji Vas je napao.

Vasa zapazanja o stanju duhova u Sloveniji su veoma tacna. Slovenci u Americi govore vrlo stalozeno i bez mrznje o potrebi potpunog preuredjenja Jugoslavije.

Ako zelite da tiskate nesto, a u zemlji za to nemate mogucnosti, ja bih bio rad da vam pomognem da se Vase stvari objave u zagranicnom tisku. Pored " Iskre ", koja izlazi u Minhenu, u Londonu izlazi " Nasa Rec ", zatim u Kanadi " Glas Kanadskih Srba ". Postoji i broj manjih listova kao i listovi koje vode Hrvati i Slovenci. U koliko zelite podrobnija obavestenja o tim listovima, molim Vas da budete slobodni da mi se obratite.

S postovanjem, Vas

Michael Shaskevich

PISMO KOJE JE PAVLE JAKŠIĆ POSLAO PREDSEDNIKU
PREDSEDNIŠTVA SR SRBIJE PETRU GRAČANINU 12.
JANUARA 1988. TRAŽEĆI DA MU SE OMOGUĆI DA
U BEOGRADU KUPI PORODIČNU GROBNICU

Prilog broj 105

PREDSEDNIKU PREDSEDNIŠTVA SR SRBIJE
DRUGU GENERALU PETRU GRAČANINU

B E O G R A D

Neprijatno mi je što Vas u vreme, kada se rešavaju problemi sudbonosni za Srbiju i socijalističku Jugoslaviju, uznemiravam s nekim svojim ličnim problemima. Na to me prisiljava i nedavni napad na mene kao "desničara" komandanta Zagrebačke vojne oblasti generala Špegelja koji, po svemu sudeći, dobro osluškuje klerofašističke revanšiste, po kojima sam ja maja 1945. "likvidirao cvet hrvatske inteligencije".

Nije ovde ni vreme ni mesto da se razjašnjava da li je objektivno opravdano gaženje po mom ljudskom i političkom dostojanstvu koje traje decenijama. Na to pitanje će se odgovoriti kada se istorijski-objektivno utvrdi ko je doveo socijalističku Jugoslaviju pred provaliju, a ko se po cenu teških stradanja tome suprotstavljao.

Imajući u vidu da meni - kao jednom od "opozicionara", "disidenata", "zaverenika" - sleduje na sahrani uvredljivi ceremonijal, poput onog datog Đujoviću i Rankoviću, ja sam nastojao preko Uprave groblja da kupim porodičnu grobnicu i tako omogućim svojoj porodici da me sahrani u tišini i tako izbegne uznemirenja proizvoljnim saopštenjima i govorima koje bi čitao neko iz Mesne zajednice.

Moja nastojanja ostala su bez rezultata. Odbijan sam pod izgovorom da se grobnice ne mogu prenositi u vlasništvo, iako su to drugi činili meni naočigled. Istina, oni nisu "zaverenici"!

Rečeno mi je i to da beogradske opštine i Republika raspolažu svojim kontingentom grobnica i da bi mi one mogle rešiti problem.

Usmeno obraćanje Vašem prethodniku, Ivanu Stamboliću, udostojeno je prezrivo ignorisanjem.

Sada i pismeno stavljam problem pred Vas lično i rukovodstvo SR Srbije, polazeći od sledećeg:

1) Ostavljam po strani činjenice da sam 26. juna 1941. sagradio svojim rukama na pl. Goč prvi partizanski vojni logor; da JNA slavi ne dan for-

miranja Prve proleterske brigade, 21. decembar, nego 22. decembar, dan kada je Kraljevački bataljon pod mojom komandom izvojevao, u Gaočiću kod Ruda, prvu pobedu ove, dan ranije formirane brigade.

2) Ističem nekakvo moralno pravo na kupovinu 5 - 6 m² beogradske zemlje na osnovu sledećeg: što sam četiri godine (1950-54) proveo u ulozi komandanta Beogradske vojne oblasti na Banjici, očekujući neposredno udar Staljinovog operativnog vazdušnog desanta, pripremljenog za masakr, razume se, pre svega komandanta "fašiste";

- što sam se suprotstavljao delu antiinformbirovskog ratnog plana - civilno-ekonomske mobilizacije - koji je predviđao uspostavljanje "Panonskog mora", tj. uvođenje Srbije u rat koji bi doveo do nestanka Srbije pod talasima vojvodjansko-pomoravskog mora i njenog brisanja sa geografske karte, kako je to zaplanirano i na IV kongresu KPJ u Drezdenu 1928, kada u nizu "sovjetskih balkanskih republika" koje ^{je} ^{le} treba uspostaviti na razvalinama Jugoslavije nigde nena ni Srba ni Srbije;

- što sam na svoju ruku, uz ogroman rizik, obustavio 31. decembra 1950. preko tadašnjeg Predsednika IV SR Srbije Jovana Veselinova, na slučaju sabotičkog "Severa", zahuktalu evakuaciju privrednih objekata iz Vojvodine i Srbije, (ali ne i iz takodje ugroženih oblasti Hrvatske, Slovenije i Makedonije!), evakuacij^u koja je Srbiju oslobodila industrije naoružanja i vazduhoplovne industrije, bez bilo kakve nadoknade.

Nije teško pretpostaviti kako mi je to upisano crnim slovima koja su podosta doprinela mom "disidentstvu", "zavereništvu" i "desničarstvu".

Eto zašto smatram da bi mi SR Srbija, koju sam svojom "samovoljom" i "nedisciplonom" spasio pravog pustošenja, uslovljenog ne samo elementarnim nepoznavanjem savremenog rata - mogla prodati 5-6 m² beogradske zemlje.

Molim Vas da ne pokušavate da me ubedjujete da će mene sahraniti Armija po protokolu za narodne heroje itd., itd. Zbog uvreda koje mi je ona decenijama nanesila razrešio sam je obaveze da ispaljuje počasni plotun za

mnom.

Na Vama je da mi obezbedite ono što ja s pravom tražim. A ako to nećete, možete to izraziti i ignorisanjem kao i Vaš prethodnik.

12. januar 1988. god.

Beograd

S poštovanjem,

Pavle Jakšić
/Pavle Jakšić/

general-pukovnik u penz.

Beograd, Drajzerov prolaz 1

tel. 668 - 722

Омогућено ми је да кучам изодницу
по троткалним цевима -

и. ф.

PROTESTNO PISMO PAVLA JAKŠIĆA NAČELNIKU VOJNOG MUZEJA OD 2. MARTA 1988. GODINE

Prilog broj 105/1

NAČELNIKU VOJNO-ISTORIJSKOG MUZEJA

K A L E M E G D A N

Povod za ovaj moj korak je: tekuće kompromitovanje naše zemlje, prikovane u svetu uz sramni stub varalice; uporno zvanično ćutanje o pokvarenjacima i šarlatanima, po TV vezanim i za Vaš Muzej, učesnicima falsifikovanja istorije, važne osobine naše faraonsko-harizmatске historiografije i muzeologije; članak književnika Antonija Isakovića "Anegdota br. 1" u "Književnim novinama" br. 749/750 od 1 - 15. marta 1988. godine.

U Isakovićevom članku pomenuti pištolj "bereta" predstavlja važan simbol Prve proleterske brigade i uspomenu na njenu prvu pobjedu 22. decembra 1941. godine - faktički Dan Jugoslovenske armije, pobjede koja i posle četrdeset pet godina privlači pažnju i književnika. Pištolj, dodeljen meni lično u znak priznanja za vođenje ove borbe u selu Gaočići, ja sam davno poklonio, bez bilo kakve naknade, Vojnom muzeju uz usmeni zantev da bude vidno izložen.

Muzej nije ispunio moj zahtev nego je ovaj, očevidno dragocen i važan simbol najslavnije jedinice NOR-a, stavio negde, kako mi je rečeno, u podrum, dok su se u izložbenom prostoru našli beznačajni predmeti ljudi koji nisu često čuli ni topovsku paljbu - recimo, opasač Vladimira Bakarića, koji bi bolje možda pristao nekom političkom, ali nikako ne vojnom ratnom muzeju.

Na moj lični protest u Muzeju pre nekoliko godina i zahtev da mi se pištolj vrati, Načelnik Muzeja je u mom prisustvu naredio jednom majoru da donese moju darodavnicu i uz izvinjenje naredio da se pištolj izloži, zbog čega sam odustao od svojih zahteva.

Sadašnje stanje opisao je Isaković u "Književnim novinama".

Očevidno je da status moga pištolja u Muzeju ne zavisi od njegove istorijske vrednosti, ni stava Uprave, nego od nečeg o čemu ovde neću da govorim.

Tako su se, mislim, stekli uslovi: da Vojni muzej iz odredjenih, ne nedokučivih razloga, ne želi ili ne može da izloži važan ratni trofej s mojim imenom s jedne strane; da ni ja ne želim da se moje ime nalazi pored imena ljudi, po mom mišljenju nedostojnih istorijskih počasti - "trojanskih konja", s druge strane.

Zato ovim stavljam van snage svoj darodavni akt i zahtevam da mi, u roku od 15 dana, povratite pištolj "beretu" s mojim inicijalima na njemu, kao dokazom da je meni dodeljen u vlasništvo, kako bi mu bilo obezbeđeno dostojnije mesto od podrumskog.

Postojanje "radionice" "faraonskih istoričara" koji su, prenebregavajući mogućnosti savremene nauke, "obradjivali" Kurta Valdhajma, obelodanjeno je preko TV pred celim svetom. Samo nije rečeno ono što je upućenima dobro poznato, da ti "istoričari" tako "obradjuju" i "Rudo" (21-22. decembar - Dan Armije), "Neretvu" i "Sutjesku" i zatvaraju usta nama, učesnicima NOR-a, kojima su neprijatelji Socijalističke Jugoslavije, predavali od 1941. do 1945. svoje zavojevačko oružje u znak poraza.

Na osnovu onoga što je izašlo u javnost nije bez osnova sumnja da bi ti "istoričari" i "naslednici", privatizujući ratnu arhivu, mogli, umesto svojih inicijala na slavnim pištolju, urezati, recimo, inicijale F.H. (Fadilj Hodža) ili H.P. (Hamdija Pozderac).

Budući da ne želim uznemiravanje već ionako uznemirene javnosti, nadam se da ćete, uvažavajući ovo što sam ovde napisao, udovoljiti mom zahtevu, pa ćemo tako ~~kinuti~~kinuti taj problem s dnevnog reda.

U protivnom, biću prisilejn da preko advokata tražim zadovoljenje svojih prava sudskim putem.

U tom slučaju, ovo pismo ću dostaviti Predsedniku Raselovog suda Vladimiru Dedijeru i redakcijama raznih listova. Stranim redakcijama to i nije potrebno, jer one kao, recimo, "Špiگل", naučnim metodima otkrivaju i prikazuju naše šarlatanstvo i pokvarenost.

2. mart 1988.

Beograd

S poštovanjem,

Pavle Jakšić
/Pavle Jakšić/

Narodni heroj Jugoslavije
general-pukovnik u penziji

ul. Drajzerov prolaz br. 1; tel. 668-722

*Пам'ятав сам, на мовоу Харовника Мизја и
сделаво да те годума сјабакајте мнџо, омаоноу у Мизји.
те 7*

TEKST TELEGRAMA BROJ 8195 OD 28. FEBRUARA 1989. KOJI
JE PAVLE JAKŠIĆ UPUTIO POLITIČKOM I VOJNOM VRHU
SFRJ I POLITIČKOM VRHU SR SRBIJE POVODOM DOGAĐAJA
NA KOSOVU I METOHIJI

Prilog broj 106

PREDSEDNIŠTVU SFRJ

PREDSEDNIŠTVU SR SRBIJE

PREDSEDNIŠTVU CK SKJ

GENERALŠTABU JNA

PREDSEDNIŠTVU CK SK SRBIJE

Uz podršku koju vam upućujem, želim da vas podsetim na ustavnu i moralnu obavezu da odbranite ono što smo vam mi, borci oslobodilačkog rata ostavili u nasledstvo - socijalističku Jugoslaviju. Ne smete dozvoliti da naše potomstvo ponavlja onu sintagmu srpskih vojnika, učesnika ratova 1912-18 - "Care Lazo, milu li vam majku, siti pjani izgubiste carstvo, mi ga sada gladni osvajamo".

28. februar 1989.

telegram broj 8195

PAVLE JAKŠIĆ -
Pavle Jakšić
general-pukovnik u penziji
narodni heroj Jugoslavije

PREDLOG VLADIMIRA DEDIJERA ZA OBJAVLJIVANJE
MEMOARA PAVLA JAKŠIĆA UPUĆEN IZDAVAČKOM
PREDUZEĆU »RAD« 24. APRILA 1989. GODINE

Poštovanim drugovima

DRAGANU LAKIĆEVIĆU, glavnom uredniku

LJUBOMIRU KLJAKIĆU, uredniku

IRO »Rad«, M. Pijade 12, Beograd

Bgd. 26. 04. 1989.

Već više desetina godina pratim rad general-pukovnika Pavla Jakšića na vojnoteoretskim, filozofskim i istorijskim problemima i pitanjima. Drug Jakšić je moj ratni drug iz 1941. godine. On je bio komandant Kraljevačkog partizanskog odreda, a ja komesar Kragujevačkog. Dobro sam upoznat sa činjenicom da je drug Pavle Jakšić jedan od naših najobrazovanijih ljudi još pre nego što je postao vojnik, a kasnije je stekao i najviše vojno obrazovanje.

U svome životu za vreme rata i posle rata general-pukovnik Pavle Jakšić bio je učesnik nekih od najsudbonosnijih događaja u našoj ratnoj i poratnoj istoriji.

Ali ono što ga najviše krasi jesu snažni izvori naše velike partizanske primenjene etike iz prvih dana revolucije. S tim čvrstim ubeđenjem Pavle Jakšić je branio pravdu i pravicu posle rata, govoreći istinu i najvećim moćnicima u ovoj zemlji.

Znajući izdavačko preduzeće »Rad« kao neobično poštenu kuću koja se ne bavi sitnim cenzurisanjima i trčkanjem kod ovog ili onog birokrate da bi se stekao neki poenčić, uveren sam da će »Rad« imati čast da objavi uspomene i razmišljanja general-pukovnika Pavla Jakšića.

Znajući vašu objektivnost i poštovanje stava svakog autora, kao i stav da objavite tačno ono što je neki autor napisao, uveren sam da ćete se tako dostojanstveno ponašati i prema general-pukovniku Pavlu Jakšiću. Uveren sam da ćete to učiniti jer ste taj naučni princip poštovali i prema drugim autorima koje sam vam ja preporučio: knjiga o Kopiniću, sećanja Gojka Polovine, knjiga dr Milana Bulajića i sećanja Ljubodraga Đurića.

U ovim teškim vremenima velike moralne krize kod nas kada su mnogi rukovodeći ljudi iz naše revolucije izdali svoje principe, od osobitog je značaja da se objave knjige ponosnih, hrabrih i postojanih ljudi kakav je Pavle Jakšić bio u ratu i posle rata, kako bi mlađe generacije bile upoznate sa ovom vrstom pravih narodnih heroja. Ovo tim pre što Pavle Jakšić nije pao u baruštinu antikomunizma i antijugoslovenstva kao što su to mnogi stari borci učinili, već se danas zalaže svim silama za integritet i slobodu Jugoslavije i dalji razvitak jugoslovenskog socijalizma. Pavle Jakšić je Srbin iz Hrvatske i boreći se za bratstvo i jedinstvo on ni jednog trenutka nije zaboravio niti trgovao s pravima svoga naroda.

Bila mi je velika čast da napišem recenziju za knjigu sećanja general-pukovnika Pavla Jakšića, koju toplo preporučujem za objavljivanje.

Akademik Vladimir Dedijer

RECENZIJA O RUKOPISU PAVLA JAKŠIĆA RAZMIŠLJANJA NAD USPOMENAMA

Razmišljanja Pavla Jakšića predstavljaju delo izuzetne vrednosti i dalekosežnog značaja. Autor je general-pukovnik u penziji, narodni heroj Jugoslavije, jedan od najboljih ratnih komandanata partizanske vojske, pomoćnik saveznog ministra Narodne odbrane, komandant Prve beogradske armijske oblasti – dakle, ličnost koja je igrala jednu od ključnih uloga u Narodnooslobodilačkom ratu i u posleratnom razvitku armije sve do 1962. godine kad je penzionisan u svojoj 48. godini. U pitanju je čovek koji u sebi nosi ogromno i neposredno znanje o velikim, burnim, herojskim zbivanjima koja su dovela do oslobođenja zemlje, do temeljnog preokreta njenog društvenog uređenja, ali isto tako već u prvim posleratnim godinama i do pojave onih snaga, institucija i strukture ponašanja vodećih ličnosti koje su nagovestile opasne stranputice i koje su najzad dovele zemlju u katastrofalnu krizu u kojoj se danas nalazi. Izuzetno oštrim okom autor je uočavao i beležio sve što se oko njega zbivalo; pri tom je bio u izuzetno povoljnom položaju da se nalazi između vrhovnog vodstva i naoružanog partizanskog naroda, tako da je mogao da neposredno posmatra i doživljava i jedno i drugo. Ali autor je ne samo pažljivi posmatrač i precizni hroničar. Čovek velike kulture i briljantnih intelektualnih sposobnosti, on je i analitičar i kritičar. On sam, već na početku, upozorava da njegov tekst ne krije u sebi prvenstveno »nove i tajnovite činjenice« (mada ima ne malo i toga) već da su to pre svega »razmišljanja i analize minulih događaja«.

Rukopis Pavla Jakšića ima predgovor (28 strana), knjigu I (840 strana) i knjigu II (673 strane).

Prvih 150 strana knjige I imaju za predmet predratnu situaciju i opis autorovog zavičaja: Krajine, Gline, Petrove gore, analizu pojave frankovluka i ustaštva, sliku predratnih komunista, situaciju nastalu ekspanzijom fašizma, biografsku skicu školovanja u Bjelovarskoj i Glinskoj gimnaziji, na Beogradskom univerzitetu, u Francuskoj, sopstvena razmišljanja o suštini života i sveta, o ideologiji i politici, o pripremama za borbu.

Zatim sledi 700 strana dug opis ispunjen refleksijama o Narodnooslobodilačkom ratu: od formiranja Kraljevačkog partizanskog odreda do Užičke republike i njenog gubitka; od prodora u Sandžak i Istočnu Bosnu i od Fočanske republike do oslobođenja Bosanske krajine, Korduna, Like i Banije. Sledе analitička poglavlja: o vojnopolitičkoj situaciji na jugoslovenskom ratištu u prvoj polovini 1943. godine, o »subjektivističkoj identifikaciji ustaštva i četništva«, o »uzlaznim i silaznim vojno-tehničkim transformacijama«. Opisi sudbonosnih bitaka IV i V ofanzive (operacije *Vajs 1 i 2* i *Vajs 3 – Švarc*) praćeni su kritičkim razmišljanjima o legendama i kultovima kao osnovi življenja i posebno o legendi »najhumanije bitke«, »bitke za ranjenike«, legendi »obmanjivanja Nemaca«, »o povredama duha i suštine partizanskog vida ratovanja«, o »harizmatiskom falsifikovanju istorije«. Autor opisuje svoja prva saslušavanja zbog »nediscipline« i »svoje glavosti«, prva varničenja antijugoslovenstva i »socijalističkog nacionalizma«, prva suprotstavljanja liniji

NOP-a i »začetke birokratsko-skorijevečke raskalašnosti«. Približavajući se opisu poslednje godine ratovanja paleta se širi: tu su sad glave o »politici koja komuniste od 1937. godine tera u četnike 1944. godine«, o »opasnom suprotstavljanju zahtevima CK KPH«, o »slovenačkom samooslobođenju kao osnovi secesionizma«, »o karakteru ratova Srbije 1912–18 i srbofobiji zasnovanoj na njegovom krivotvorenju«. Opisi poslednjih operacija rata praćeni su zapažanjima o začecima harizmatičke mitologije, o trvenju sa saveznicima, o prvim utiscima iz Belog dvora. Knjiga I se završava analizom »vojnoistorijskog značaja jugoslovenskog nacionalnooslobodilačkog i revolucionarnog rata 1941–1945. godine«.

Knjiga II počinje opisom napora obnove i prelaza s ratnog na mirnodopski kolosek, ali isto tako i prvog »socijalističko-feudalnog lova«; »političkih diferencijacija pod fudbalskim znamenjem«, samovolje vlasti i ljutnje odozgo što se produžava »partizanija« iako smo postali država i »prava profesionalna vojska«.

Sledi vreme sukoba sa Staljinom, ali i sukoba oko koncepcije opštenarodne odbrane, odbacivanja iskustva Narodnooslobodilačkog rata i »prozapadnog vazalstva«. Autor analizira moralno-političku atmosferu u vojnom rukovodstvu, pojavu »staljinizma u sopstvenim redovima«, obustavljanje borbe protiv klerikalizma, zavođenje »carskog protokola«. Autorovi kritički spisi su dočekani s rastućom odbojnošću, predlozi se odbijaju ili ne uzimaju u obzir. Saopštava mu se da je »izgubio poverenje«. Dolazi do »misterioznog penzionisanja« i rastanka s armijom. »Priatelji se klone«, šire se »klevetnička podmetanja«, živi se u atmosferi uhođenja i »zavera«. U poslednjih desetak glava knjige II autor objavljuje svoja razmišljanja »o korenima jugoslovenstva«, o naučno-tehničkim saznanjima i savremenim demokratskim preobražajima nasuprot »neznanju, konzervativizmu i harizmatičkom kultizmu«, »o tajnom, zvaničnom proizvodjenju neprijatelja«, »o oktroisanoj kontra revoluciji«, »o dostignućima i promašajima SKJ«, o nekim opštim uslovima jugoslovenske socijalističke izgradnje, o uzrocima i posledicama sukoba IB-a i KPJ, najzad, »o titoizaciji i detitoizaciji«.

Vrednost rada Pavla Jakšića je, pre svega, u ogromnom bogatstvu značajnih, često jedinstvenih informacija o presudnim godinama naše novije istorije koje je mogao zabeležiti samo neko ko se nalazio u centrima zbivanja ali i, naročito, neko ko je imao hrabrosti i ličnog integriteta da *vidi* ono što je bilo pred njim i da *savesno zabeleži* to što je video – bez autocenzure od koje toliko pate naši hroničari, a naročito naši zvanični istoričari. Svaka stranica ove knjige učvršćuje čitaoca u uverenju da pred sobom ima autora izuzetnog integriteta i ličnog poštenja koji je, iznad svega, hteo da saopšti istinu onako kako je on vidi i razume.

Druge bitna vrednost knjige je njen *kritički metod*. Svi njegovi opisi događaja i analize pojava prožeti su doslednim kritičkim stavom autora. On je kritičan prema svim vidovima birokratizma i zloćudnog nacionalizma, prema svim težnjama ka restauraciji starog, egoističkog i autoritarnog društva, prema svim nepravdama koje se čine pojedincima i narodima, prema materijalnim privilegijama i sve učestalijim pojavama pljačke, malverzacija, korupcije. U ratu on je bio veoma kritičan prema odstupanjima od strategije partizanskog ratovanja i frontalnim operacijama koje su vodile velikim neopravdanim gubicima. Kao analitičar istorije on je naročito kritičan prema metodi zvanične historiografije koja istoriju naroda svodi na istoriju komunističke partije, a istoriju Narodnooslobodilačkog rata na odluke i akcije Vrhovnog štaba i harizmatičkih vođa. Istinski heroj, istinski subjekt istorije je, po autoru, ukupan narod. Pobedu u Narodnooslobodilačkom ratu

izvojevale su pobunjene patriotske i revolucionarne mase, a ne genijalni vojskovođe i njihov vrhovni komandant.

Temelji ove kritičnosti su dvojaki. S jedne strane, to je *naučni duh*. Autor je valjano verziran ne samo u istorijskoj nauci već i u prirodnim naukama, naročito u fizici i matematici. Njemu je stran svaki voluntarizam, mitologija, divinizacija, kult ličnosti. Kao što sam kaže u predgovoru: »Sadržaj mog života činila je strasna odanost neprekidnom, upornom i raznovrsnom umnom, naučnom radu.« Drugi temelj autorovog kritičkog duha je njegova dosledna demokratsko-socijalistička pozicija. Kolikogod on uviđao neophodnost revolucije radi rušenja starog sveta, on je uveren da se novo društvo može izgraditi samo demokratskim metodama i institucijama. Njegov teorijski i etički ideal je naučno i tehnički visokorazvijen svet ali svet integrisan, besklasan, demokratski, svet bez eksploatacije i dominacije.

U ime tog sveta je on izuzetno oštro kritičan prema tendencijama koje su u vrhovima našeg društva sve više preovlađivale – tendencijama ka sjaju, luksuzu, narcizmu, automitomaniji, ka negovanju podaničke poslušnosti i inkvizitorskom stavu prema svakoj kritici.

Rezultat ovakve kritičnosti je određena *demistifikacija* istorije narodno-oslobodilačke borbe, i to je treća velika vrednost ove knjige. Autor uspeva da sačuva vrlo objektivan i nepristrasan stav prema ratu u kome je i sam odigrao tako značajnu ulogu. Podvig koji je izvela Narodnooslobodilačka vojska je toliko velik da mu nije potrebna nikakva idealizacija, narcistička samohvalisavost i mitomanije.

Sve slabosti i nedostaci iščezavaju iz zvanične slike rata, a njih je u stvari bilo. Bilo je krupnih grešaka, neodlučnosti, čestog menjanja odluka, neblagovremenosti njihovog donošenja, separatističkih težnji. Najčešće se grešilo onda kad su preceanjivane sopstvene snage i kad se prerano i neopravdano s partizanske strategije prelazilo na frontovsku. Samo jedna divizija, VII banijska je tako izgubila 4.000 boraca. Po Jakšićevom mišljenju rukovođenje je veoma podbacilo u odbrani Užičke republike kad je motorizovanim nemačkim jedinicama suprotstavljeno nekoliko slabo naoružanih partizanskih odreda i jedan radnički bataljon koji je ceo izginuo na Kadinjači. Autor se posebno zadržao na legendama o bitkama na Neretvi i Sutjesci. To su bili veličanstveni podvizi razbijanja obruča držanog od strane armije kao što je bila nemačka. Ali podvizi su postignuti zahvaljujući brojnim bezimenim herojima i nasuprot krupnim greškama rukovodstva koje su kasnije pretvorene u legende. Tipičan primer je legenda o rušenju poslednjeg mosta preko Neretve u cilju »zavaravanja neprijatelja«. U stvari, rušenje je naredeno u vezi s odlukom da Operativna grupa krene ka severozapadu i da se obezbedi od napada četnika s leđa. Plan je bio pogrešan, ali je operacija prelaska preko Neretve ipak uspeła zahvaljujući heroizmu boraca.

Prava naučna, objektivna istorija NOB koja tek treba da bude napisana neće moći da zaobiđe dragoceni izvor obaveštenja i ideja u ovom monumentalnom delu Pavla Jakšića, bez obzira na svu naučnu kritičnost koju bi i ono moglo zasluživati.

Predlažem zato da se rukopis Pavla Jakšića bez odlaganja štampa u obliku u kome se sad nalazi, u kome već duže vreme čeka na svoje objavljivanje.

Beograd
31. avgust 1989.

Akademik Mihailo Marković

POGOVOR

I

»Jer nema *ništa* tajno što neće biti javno, ni skriveno što se neće doznati i na vidjelo izaći« – kaže biblijski prorok (Jevandjelje po Luki 8,17). Da je ovaj aksiom drevne mudrosti zasnovan na verodostojnom istorijskom iskustvu potvrđuje se i danas. Službena slika sveta u čije je uspostavljanje uložena ogromna energija ideologa u službi vladajuće oligarhije i režima, nije izdržala pritisak činjenica koje je pokušala da sakrije. Iza starih kulisa partijne – znači pristrasne, tendenciozne i, sledstveno, falsifikovane – slike sveta i njegove istorije izranjaju činjenice koje ove kulise više ne mogu sakriti.

Tako se, osim drevnog biblijskog proročanstva i mnoštva drugih iskaza kojima je univerzalnost tog iskustva potvrđivana kroz istoriju, danas potvrđuje i saznanje da *ničija sveća ne gori večno*. To potvrđuju i ove dve knjige Pavla Jakšića. Pojava *Nad uspomenu* nedvosmisleno pokazuje (i dokazuje) da su oni koji su pre nekoliko decenija »velikodušno« poručili Pavlu Jakšiću da može pisati koliko god hoće, ali da ništa od toga neće biti objavljeno, zabranjujući donedavno radove tog čoveka gde god su mogli i gde god su stigli – bili samouvereni bez stvarnog pokrića. Pokazalo se, naime, da nije moguće ignorisati univerzalni princip istorije definisan u saznanju da *ničija sveća ne gori večno*.

Štivo koje je, koliko juče, bilo valjan razlog za preduzimanje često veoma komplikovanih i svakako zakulisno konspirativnih akcija usmerenih na njegovo cenzurisanje i zabranu, evo se sada nalazi pred čitaocima spremno na kritički sud javnosti.

II

Pavle Jakšić je rođen 2. decembra 1913. godine u selu Blatuša na međi Korduna i Banije, u nekadašnjoj Vojnoj krajini. Osnovnu školu i gimnaziju završio je u Glini i Bjelovaru. Na Katedru za fiziku i primenjenu matematiku Filozofskog fakulteta u Beogradu upisao se 1933. godine. Diplomirao je sa ocenom deset 1937. Kao student dobio je Svetosavsku nagradu za naučni rad »Metod koincidencije u fizici«. Narednu godinu Jakšić je proveo u Školi rezervnih artiljerijskih oficira u Sarajevu završivši je, takođe, sa odličnim uspehom. U Kalinoviku je završio i vojni topografski kurs posle čega je dobio čin rezervnog potporučnika Jugoslovenske vojske.

Godine 1938/1939. studirao je na Elektro-smeru Tehničkog fakulteta Univerziteta u Beogradu. U jesen 1939. Pavle Jakšić je postao profesor fizike i matema-

tike u gimnaziji u Kraljevu. Tada je upisao i studije na tek otvorenoj Visokoj komercijalnoj školi, preteći današnjeg Ekonomskog fakulteta. Dobivši stipendiju francuske vlade Jakšić je iz Kraljeva otišao u Pariz na studije u Ecole superieure d'optique (Visoka škola za optiku). Tamo je i diplomirao stekavši, prvi u Jugoslaviji, zvanje inženjera optike. Profesor Šarl Fabri, direktor Instituta za optiku u Parizu ponudio je inženjeru Jakšiću mesto u toj uglednoj naučnoj ustanovi s tim da, u slučaju prodora trupa Trećeg Rajha prema Parizu, nastavi svoj rad u oblasti optike u Africi ili Velikoj Britaniji. Jakšić je tada radio na doktorskoj disertaciji iz oblasti kosmičkog zračenja. Međutim, Fabrijev predlog je odbio. Doživевši vojni slom i okupaciju Francuske, posle niza neprilika i peripetija, Pavle Jakšić se vratio u Jugoslaviju, u Kraljevo. Tokom boravka u Parizu sarađivao je sa Komitetom za repatrijaciju jugoslovenskih španskih boraca kojem je ustupio i svoju dozvolu boravka na korišćenje. Vraćajući se u Jugoslaviju uoči samog rata Pavle Jakšić je sa sobom poneo brojnu komunističku literaturu i ilegalni letak KP Francuske uperen protiv okupacije. Ove spise doneo je u Kraljevo.

Kao rezervni oficir Jugoslovenske vojske Pavle Jakšić je učestvovao u aprilskom ratu 1941. Posle sloma i kapitulacije, vratio se u Kraljevo. Da bi izbegao nemačko hapšenje, na dan 24. juna 1941. sa grupom svojih đaka iz kraljevačke gimnazije i grupom radnika iz Kraljeva, Pavle Jakšić se povukao i sklonio na planinu Goč. Dva dana kasnije od ove grupe Kraljevčana formiran je Kraljevački partizanski odred »Jovo Kursula«. Borci su Pavla Jakšića izabrali za svog komandanta. Tih dana postao je i član KPJ. Kraljevački partizanski odred i njegov komandant Pavle Jakšić učestvovali su u velikom napadu na okupirano Kraljevo oktobra 1941. Tokom nemačkog napada na Užice i slobodnu teritoriju Jakšić je bio komandant sektora kraljevačkog fronta. Tada se Pavle Jakšić prvi put sukobio sa zastupnicima strategije frontalnog rata sa Nemcima, ali i sa zastupnicima koncepcije pretežno »ilegalnih« borbi po gradovima, zastupajući dosledno partizanski način ratovanja sa osloncem na sela. Zastupajući takav stav Jakšić se izložio odgovornosti pred Vrhovnim štabom pa je, umalo, izgubio glavu. Tek godinu dana kasnije krajem 1942. godine, kada se u borbama pokazalo da je bio u pravu, Josip Broz Tito je kao vrhovni komandant utvrdio da on (Jakšić) »zna da ceni situaciju« čime je Jakšić, faktički, bio »pomilovan« za »greh« neposlušnosti s kraja 1941.

U Rudom, 21. decembra 1941. Pavle Jakšić je postao komandant Kraljevačkog bataljona Prve proleterske brigade. Već sutradan, 22. decembra u selu Gaočići, Kraljevački bataljon Prve proleterske imao je borbu sa jakim italijanskim snagama. Ova borba je bila i prva borba Prve proleterske, a kasnije je datum tog sukoba sa Italijanima uzet za dan JNA. Sa Kraljevačkim bataljonom Pavle Jakšić, kao komandant, učestvovao je u borbama sa okupatorskim i kvislinškim formacijama u Bosni, Crnoj Gori, Hercegovini, u borbama na pruži Sarajevo–Mostar, kod Prozora, Bugojna, Kupresa, Livna, Grahova...

Dokazavši se u borbama i pošto je bio »amnestiran« izjavom vrhovnog komandanta da »zna da ceni situaciju«, Pavle Jakšić je novembra 1942. sa mesta komandanta bataljona postavljen na položaj komandanta 7. udarne banijske divizije koja se proslavila i iskrvarila u borbama na Neretvi i Sutjesci. Uspešnim izvođenjem manevarske odbrane na dubini od 400 kilometara od Siska preko Bihaća do Prozora i prvom dugotrajnom pozicionom odbranom ranjenika i Vrhovnog štaba na položajima između Gornjeg Vakufa i Prozora 7. banijska divizija se

zlatnim slovima upisala u istoriju rata na ovim prostorima. Nesumnjive zasluge pripadaju njenom komandantu Pavlu Jakšiću. A da te zasluge nisu male možda najbolje govori činjenica da je »nemilost« koja je zadesila Pavla Jakšića od kraja pedesetih godina istovremeno zadesila i jedinicu kojom je komandovao na Neretvi i Sutjesci. Upadljivo je izbegavanje pominjanja 7. banijske divizije u potonjim »istoriografskim« radovima: brišući Jakšića iz istorije zlosrećni ideolozi su morali da brišu i jedinicu kojom je on komandovao. Zbog zasluga 7. banijske divizije i njenog komandanta na početku velike nemačko-italijanske najezde na jugoslovenske partizane januara 1943. godine Pavle Jakšić je imenovan za izvanrednog opunomoćenog komandanta umesto komandi Glavnog štaba Hrvatske i Prvog hrvatskog korpusa koje su suspendovane na osnovu ocene Vrhovnog štaba da su odgovorne za neusphe u borbama na području Like i Korduna.

Na dužnosti komandanta 11. korpusa NOVJ Jakšić se nalazio od kraja 1943. do maja 1944. godine, kada je bio postavljen za načelnika Glavnog štaba Hrvatske.

Od marta do juna 1945. godine Pavle Jakšić je bio na dužnosti načelnika Štaba IV armije koja je, kao što je poznato, u munjevitom prodoru, oslobodila Liku, Hrvatsko primorje, Istru, Slovenačko primorje i sam Trst. Operacije IV armije planirao je načelnik njenog Štaba Pavle Jakšić. Ličko-primorska i Tršćanska operacija bile su isplanirane i sprovedene po principima tada najmodernije vojne strategije i taktike i po normama sovjetskih vojnih operacija u završnim borbama (šaulajska operacija i druge). Jakšić je ova iskustva izučavao kao načelnik štaba u GŠH i uspešno ih je primenio saobrazno nivou organizacije, opremljenosti i iskustva IV armije. O kakvom vojnostrateškom uspehu je reč kada se pominju operacije IV armije u poslednjim mesecima rata, najbolje govori činjenica da su njeni borci uspeali da od šest korpusa Trećeg Rajha na našem ratištu unište i zarobe čak dva (15. i 97. nemački korpus). Oslobodivši Istru, Slovenačko primorje i Trst do 2. maja 1945 – primera radi, jedinice JA ušle su u Zagreb koga su trupe ustaškog režima već napustile, 8. maja 1945 – IV armija je stvorila uslove da njene posebne jedinice dolinom Soče dođu u Korušku, u pozadinu nemačke balkanske grupacije, te da se ta ogromna koncentracija neprijateljskih snaga udruženim savezničkim i jugoslovenskim naporima i angažovanjem zarobi i sprovede u jugoslovensko zarobljeništvo. Tom prilikom zarobljen je i veliki broj nemačkih komandanata, među kojima i Aleksander fon Ler.

Jula 1945. general Pavle Jakšić je postavljen za komandanta pozadine JA, a 1946. za prvog pomoćnika ministra Narodne odbrane Jugoslavije, maršala Josipa Broza Tita. Na toj dužnosti je ostao do 1947. godine kada je postavljen za komandanta artiljerije JA. Godine 1950. general Pavle Jakšić je završio sa odličnim uspehom Opštevojni fakultet i Kurs operatike tadašnje najviše vojne škole kod nas.

Od 1950. do 1956. Jakšić je obavljao dužnost komandanta Beogradske vojne oblasti. Bilo je to vreme očekivanog i verovatnog napada zemalja Varšavskog ugovora i SSSR-a na Jugoslaviju. Beogradska vojna oblast predstavljala je prvu liniju fronta u tom očekivanom sukobu. To je, ujedno, bio i razlog da se na prostoru Beogradske vojne oblasti nalazila koncentrisana gotovo polovina vojnih efektivna kojima je tada Jugoslavija raspolagala. Prema nekim novijim svedočenjima ljudi koji su tada pripadali generalitetu Varšavskog ugovora i učestvovali u pripremanju ratnih planova za napad na Jugoslaviju, samo je izbijanje rata i svetske krize u Koreji sprečilo realizaciju tih planova 1952. godine. Tek je

normalizacija odnosa između Jugoslavije i SSSR-a 1956. otklonila ovu latentnu opasnost.

Posle smirivanja vojnopoliitičke krize izazvane Rezolucijom Informbiroa general Jakšić je od 1956. do 1962. godine obavljao dužnost pomoćnika načelnika Generalštaba JNA. Godine 1956. Jakšić je, preko Moše Pijade i Aleksandra Rankovića, uputio pismo Josipu Brozu Titu kao Vrhovnom komandantu u kome ga obaveštava o svom stavu prema zabrinjavajućoj praksi koja je iznutra zahvatila JNA, kao i o neslaganjima koja u vojnom vrhu postoje oko strateških pitanja koncepcije odbrane zemlje. Godine 1962. i sa četrdeset devet godina Pavle Jakšić je penzionisan. Proglašen za narodnog heroja 1951. proslavljeni ratni partizanski komandant, nosilac mnogobrojnih vojnih domaćih i stranih odlikovanja, republički i savezni narodni poslanik, i jedan od najobrazovanijih – ako ne i najobrazovaniji – generala u JNA, Pavle Jakšić je bio prinuđen da napusti vojnu službu u naponu snage.

III

Godine 1962. Jakšić je učestvovao u osnivanju Instituta za fiziku. Tada se, ponovo, vratio nauci angažujući se na istraživanju problema lasera. Sledeće 1963. godine bio je izabran za višeg predavača na Elektrotehničkom fakultetu u Beogradu, ali je njegova naučna i univerzitetska karijera bila onemogućena. Vojno-politički vrh sprečio je Jakšića da se vrati u javnost kao fizičar i univerzitetski profesor. Iz istih razloga Jakšiću će kasnije biti onemogućen ulazak u SANU, a njegovi radovi će se stalno nalaziti pod cenzorskom paskom.

Od 1963. Pavle Jakšić živi kao penzioner u Beogradu, bavi se pisanjem, naukom i prevodenjem daleko od očiju javnosti. To, međutim, ne znači da je bio ostavljen na miru. Naprotiv. Sa ugledom jednog od najopasnijih »opozicionara« i »zaverenika« Jakšić je godinama bio pomno nadziran i onemogućavan. O ovim svojim iskustvima on piše u knjigama koje su pred čitaocem.

Pa ipak, bibliografija njegovih objavljenih i neobjavljenih radova ima zavidan broj jedinica. Pišući naučne radove pre rata, objavljujući tokom rata u predasima između borbi, Pavle Jakšić se između 1946. i 1962. intenzivno bavio vojno-stručnom i vojnopoliitičkom publicistikom objavljujući svoje članke i studije u »Narodnoj Armiji«, »Frontu«, »Sedmom julu«, »Vojno-istorijskom glasniku«, »Borbi«, »Vojnom glasniku«, »Crvenoj zvezdi«, »Krilima Armije«, »Ibarskim novostima«, »Slobodnoj Dalmaciji«, NIN-u, »Vojno-političkom glasniku«, »Vjesniku«, »Aktuelnim pitanjima socijalizma«, »Vjesniku u srijedu«, »Komunistu«, »Sportu i svetu«, »Novom listu«... Sistematski onemogućavan posle 1962. da objavljuje Jakšić je, ipak, pisao i prevodio. Njegova bibliografija iz tog perioda karakteristična je po tome što sadrži ubedljivo veći broj neobjavljenih radova.

Ovde će se pomenuti samo neki od Jakšićevih radova i to oni koji imaju karakter naučnih vojnostručnih i vojnoistorijskih studija:

»Sedma divizija u IV i V neprijateljskoj ofanzivi« (1951), »Razvoj ustanka i borbe oko Kraljeva 1941« (1950), »O borbama u zapadnoj Srbiji 1941. god. i o I neprijateljskoj ofanzivi« (1951), »L'armee Yougoslave dans la guerre pour la liberation de l'Europe« (1953), »Značaj sporazuma o prijateljstvu i saradnji Jugoslavije, Grčke i Turske« (1953), »O planiranju i rukovođenju vojnim dejstvima«

(1954), »Les relations franco-yougoslaves a travers les siecles« (1956), »Razmišljanja o našem oslobodilačkom ratu 1941–1945« (1956), »O vojnom delu Lenjina« (1958), »Uloga društvene kontrole u sistemu naše društveno-ekonomske politike« (1962), »Le methode des coïncidences chez Bošković« (1959), »O uzajamnoj transformaciji frontalnog i partizanskog ratovanja« (1970), »Teorija rata i sudbina mira« (1988)...

Do sada, Pavle Jakšić je objavio i sledeće knjige:

Oslobodilački pohod na Trst četvrte Jugoslovenske armije, sa grupom saradnika, »Vojno delo«, Beograd 1952.

Svet i oružje, »Sedma sila«, Beograd 1962.

Engelsovo vojno-naučno delo, SANU, Beograd 1963.

Savremeni rat I–II, »Vuk Karadžić«, Beograd 1969.

Osim izvesnog broja neobjavljenih naučnih vojnostručnih studija koje su bile žrtve cenzorskih makaza, rukopisi dve Jakšićeve knjige čekaju na objavljivanje:

O savremenom ratu (2.500 stranica rukopisa), Beograd 1958, deponovano u Arhivu SANU pod brojem 14218.

Jugosloveni u borbi za opstanak i slobodu (1.000 stranica rukopisa), Beograd 1979.

Sa suprugom Danicom kao koautorom Pavle Jakšić je preveo više knjiga:

N. D. Pasečnik: *Elementarna elektrotehnika*, »Naučna knjiga«, Beograd 1968.

Friš–Timorjeva: *Kurs fizike. Optika i nuklearna fizika*, »Zavod za izdavanje udžbenika«, Beograd 1970.

Fizika u Opštoj enciklopediji Larousse, »Vuk Karadžić«, Beograd 1972.

J. Sedov: *Zanimljiva elektronika*, »Nolit«, Beograd 1976.

Vlasov–Trifonov: *Zanimljiva hemija*, »Nolit«, Beograd 1976.

Svet oko godine 1938. Hitler ugrožava Evropu, »Vuk Karadžić«, Beograd 1979.

Autor je predgovora za *Izabrana dela Mao Ce Tunga* (»Vojno delo«, Beograd 1969) i *Memoare maršala G. K. Žukova* (»Prosveta«, Beograd 1969).

IV

Pavle Jakšić je doživeo »sudbinu« tako karakterističnu za sve one koji nisu ni hteli ni mogli da pristanu na »pravila ponašanja« novoustoličene i posle pobeде u ratu osokoljene birokratske vladajuće strukture. Jakšićevi etički postulati formirani unutar istorijskog i moralnog nasleđa Banije i nekadašnje Vojne krajine uopšte, nisu mogli a da ga ne dovedu u oštar sukob sa posuvraćenim »etičkim« načelima vrha vojnopolitičke vlasti u zemlji. Uključujući u to i sukob sa Josipom Brozom Titom i najznačajnijim pripadnicima vrha vojne hijerarhije – od ministra odbrane Ivana Gošnjaka pa nadalje – a posebno sa vrhovima svemoćnih službi bezbednosti. Već polovinom pedesetih godina slavni ratni komandant, a tada komandant Beogradske vojne oblasti, postao je predmet zlokobnog »šapata« koji ga je preteći pratio emitovan iz centara vojnopolitičke i policijske vlasti. Zato je i logično da je Pavla Jakšića od 1962. godine kada je službeno i definitivno izašao iz

JNA, pa kroz naredne decenije, pratio zlokoban i preteći glas da je najopasniji »opozicioni general« i »zaverenik«.

Nema sumnje da je tom »ugledu« koji je Jakšić uživao kod vojnopolitičkog establišmenta značajno doprinela njegova »svoje glavost« i nedopustiva samostalnost zapažena i osuđivana još tokom rata. To je logično ima li se u vidu i to da je kao partizanski komandant Jakšić učestvovao u nekim od najsudbonosnijih događaja narodnooslobodilačkog rata a, takođe, sticajem neponovljivih istorijskih prilika, bio svedok i tako važnih procesa kao što je pokušaj »preimenovanja« NDH na kome se zdušno radilo 1944. i iz rukovodstva CK KPHrvatske u Topuskom, svakako ne bez znanja savezničkih vojnih misija koje su se tamo nalazile pa, sledstveno, ne bez znanja centara globalne svetske moći. Kao načelnik Glavnog štaba Hrvatske general Jakšić je bio svedok pregovora koji su vođeni sa predstavnicima HSS-a, ali i »liberalne« struje u vrhovima vlasti u samom Zagrebu, a u vezi tada aktuelnih projekata za stvaranje tzv. Podunavske federacije u kojoj je svoje mesto imala i Hrvatska. Pod imenom Ivan Jurić u tim akcijama je učestvovao i Andrija Hebrang tokom jula i avgusta 1944. godine. Prema jednoj službenoj nemačkoj belešci iz tog vremena sam Glez fon Horstenau, opunomoćeni general Trećeg Rajha u NDH, pominjao je Hebranga kao nekoga ko je uključen u njegove »planove u pogledu reorganizacije hrvatske (ustaške) vlade«. Teško je verovati da je ova Hebrangova aktivnost mogla biti autonomna. Naprotiv. Za nju su morali znati ne samo u Moskvi – posredstvom Hebrangove veze, posredstvom Sovjetske vojne misije ili posredstvom Ivana Steve Krajačića – nego i u Londonu čije interese je u ovoj stvari zastupao Randolph Čerčil, sin Vinstona Čerčila. O ovim aktivnostima nisu mogli biti neinformisani ni drugi akteri tadašnje vojnopolitičke i obaveštajne scene (uključujući tu i Vatikan) koji su imali svoje ljude detaširane na tom prostoru.

Ima izvesne zlokobne simbolike u činjenici da je Oto fon Habsburški, naslednik krune Habsburga, koji je tokom II svetskog rata animirao Vašington i London za pristanak na projekt Podunavske federacije sa centralnom ulogom Mađarske (ali i važnom ulogom Hrvatske), bio godine 1989. i 1990. u Budimpešti i Zagrebu javno pozdravljen kao legitimni i legalni vladar zemalja čiji su glavni gradovi bili njegovi domaćini.

Pavle Jakšić je, dakle, bio u tom osinjaku. Pravi smisao onoga što je video i čuo tada mu nije mogao biti sasvim jasan ali je to, sa izvesne vremenske distance, svakako postao. Već ovo bi bio dovoljan razlog da se jedan tako važan – i uz to »svoje glav« – svedok podvrgne svakovrsnom onemogućavanju i proganjanju.

Naravno, ovo nije jedini razlog zbog koga se na Jakšića sručila »nemilost« vlasti. O zbiru događaja koji su kao svoj konačni saldo imali to da se Pavle Jakšić tako dugo nalazio na »crnoj listi« protivnika režima, sam Jakšić opširno piše u svojim memoarima.

Šta je zajedničko svim tim događajima?

Po mom mišljenju njima je zajedničko to što se u svima može razaznati model funkcionisanja svakog, a posebno totalitarnog režima prema pojedincima koji načela slobode, istine i dostojanstva stavljaju iznad svih drugih načela. Svaka vlast, naima, želi da društvo i pojedince u njemu podvrgne svojoj volji bez ostatka. Priznajući to pravo vlasti veliki broj pripadnika zajednice identifikuje se sa njenom agresijom, priznajući joj apsolutni legalitet i legitimitet. Neki se, verujući da će tako jeftinije proći, dovijaju primenjujući socijalnu mimikriju pa jedno misle

a drugo rade. Kada je vlast na vrhuncu svoje moći – a to može trajati decenijama, kao što to potvrđuje i naša novija istorija – samo je mali broj ljudi odlučan u tome da svoju istinu ne žrtvuju pred vlašću. Zato su ti ljudi i faktički i simbolički osuđeni na stradanje. U životnoj priči Pavla Jakšića mi možemo prepoznati takvu »sudbinu«.

Određujući se prema idealima slobode, ljudskog dostojanstva, istine i pravde kao prema idealima koji se ne mogu i ne smeju dovesti u sumnju iz ma kog razloga inspirisanog interesima lične ili grupne vlasti, Pavle Jakšić je morao doći u prvo prikriven, a zatim i sasvim otvoren sukob sa vlašću koja se zasnivala upravo na obrnutim načelima. Nema tog velikog ideala koji ne može biti pogažen radi ideala vlasti, osnovno je načelo te vladalačke vizije.

V

Pavle Jakšić u *Nad uspomename* otvara mnoga pitanja naše novije istorije uopšte, a naše vojnopolitičke istorije posebno. Ne može se poreći činjenica da mu, zato, u mnogo čemu pripada časna pionirska uloga.

Shvatajući s pravom da je uspostavljanje kulta vladaoca u jednom društvu, ovde Josipa Broza Tita u Jugoslaviji, zasnovano na zastrašivanju zajednice, na sistematskom i prikrivenom ubeđivanju ljudi da su ljudi niže vrste, da su slabi, nemoćni i bez izgleda lišeni obogotvorenog vode, Jakšić čvrsto stoji na stanovištu da je u pitanju velika laž i velika manipulacija zasnovana na složenim mehanizmima ideološke demoralizacije društva. Razobličavajući dimenzije kulta ličnosti Josipa Broza Tita, Jakšić, međutim, nudi mnoštvo empirijskih činjenica koje pokazuju da je upravo realno društvo omogućilo svojim naporima i ratnim stradanjima dostizanje visokih ciljeva zajednice: slobode, jednakosti, bratstva, pravde a da je, s druge strane, proces uspostavljanja kulta vladaoca kao i režima zasnovanog na tom kultu, značio obesmišljavanje tih visokih ideala i unižavanje društva.

Otvarajući mnoga pitanja unutrašnjeg funkcionisanja vrhova takve vlasti, posebno njenih vojnopolitičkih struktura, Jakšić doprinosi sazrevanju saznanja da u uslovima apsolutne vlasti jednog čoveka i podređenog mu aparata i struktura vlasti ni jedan segment društva, ni jedna ustanova – pa tako ni Armija – ne mogu biti pošteđeni njenog razornog dejstva.

Bilo bi, međutim, pogrešno zaključiti kako se u *Nad uspomename* autor te dve knjige bavi pretežno ovim aspektima naše novije istorije. Naprotiv. Pavle Jakšić naglašeno nastoji da događaje u kojima je učestvovao ili o kojima svedoči, sagleda i objasni unutar širih prostornih i vremenskih koordinata. Pišući, tako, o događajima od kojih je prošlo pola veka ili nekoliko decenija Jakšić, svestan globalne prostorne i vremenske korelacije i međuzavisnosti tih događaja, upozorava čitaoca na smisao onoga što istoriografija naziva procesima dugog trajanja. Stoga se u centru njegovog interesovanja nalazi rekonstrukcija unutrašnjeg i spoljašnjeg identiteta dugih istorijskih procesa uspostavljanja i destrukcije jugoslovenske zajednice na Balkanu. Za Jakšića, kao patriotu, antifašistu, slobodoljubivog čoveka, ali treba reći, i revolucionara koji svoja uverenja nije spreman da trampa za tekuće trendove dnevne politike, pitanja nacionalne (znači i individualne, socijalne) nezavisnosti, slobode i dostojanstva, pravednosti i ljudske solidarnosti, bila su centralna pitanja i pre pola veka kada je 1941. otišao u partizane i rat. I posle

pola veka ta pitanja nisu, za Jakšića ali i u istorijskom kontekstu, izgubila ništa od svoje aktuelnosti. Još više, može se nedvosmisleno utvrditi da se ona i danas, pola veka posle izbijanja II svetskog rata na Balkanu, pred zajednicu i pojedince u njoj postavljaju sa istom vrstom egzistencijalne dramatičnosti. Svestan toga Jakšić u *Nad uspomenu* pokušava da, i sebi i drugima, odgovori na ključno pitanje: zašto su sile destrukcije, vremenom, uspele da nadvladaju?

Njegove dve knjige predstavljaju značajan doprinos nalaženju odgovora na to veliko i teško pitanje. Obogaćujući razumevanje naše novije istorije mnoštvom novih i do sada nepoznatih činjenica i saznanja Jakšić upozorava čitaoca i na to da se aktuelne sile razbijanja zajednice i beskrupuloznog gaženja visokih ideala na kojima je uspostavljena, ne mogu shvatiti valjano ako ih ne sagledavamo i ne rekonstruišemo u veoma dugom vremenskom procesu.

Ovo metodološko Jakšićevo stanovište posebno se može uočiti kroz njegovu rekonstrukciju, analizu i kritiku ideoloških i političkih modela kroz koje se pojavljuje kompleks srpsko-hrvatskih odnosa na Balkanu i u Evropi, ali i posredstvom njegovog uvida (i rekonstrukcije vlastitog iskustva u vezi s tim) u politiku interesnih sfera i ogromni uticaj velikih centara svetske moći na karakter i rezultate tih odnosa.

Zato kompleks pojava, odnosa i događaja o kojima svedoči Jakšić izgleda tako aktuelno čak i kada nas od njih dele decenije ili, čak, vekovi. Najupečatljivije to svedoče događaji na Baniji i Kordunu (odakle je, svojevremeno, Pavle Jakšić krenuo u svet) od petka 28. septembra 1990. koji su se nastavili i prvih dana oktobra. Ne slučajno, Krajišnici su, tada, suočeni sa besprimernim aktima državno-policijskog terora, nasilja i represije kojim režim Franje Tuđmana u Hrvatskoj legitimise svoj »europski«, sledstveno i »demokratski« identitet primenjujući neofašističke mere diskriminacije i gaženja ljudskih prava nad Srbima u Hrvatskoj, u tim aktima državnog nasilja hrvatske države mogli prepoznati samo ono što su, na istom prostoru, počeli da doživljavaju pre pola veka od režima Ante Pavelića. Ta nepodnošljiva sličnost dva režima upozorava da istorijske linije destrukcije nisu iscrple svoje razorne potencijale. Zato su i svedočenja Pavla Jakšića o prošlosti, zapravo uvidi u ono što se danas već odigrava, ili tek što se nije odigralo.

Čvrsto na stanovištu da je svaka ideologizacija, mitologizacija ili nekritičko veličanje događaja ili ljudi radikalno štetno jer se zasniva na laži i sledstveno razara moralni integritet zajednice uterujući joj strah u kosti, Pavle Jakšić nije sklon da zarad tzv. »nacionalnih interesa« zatvara oči pred moralnim ili političkim posrnućima u vlastitom narodu. To potvrđuju stranice njegovih memoara na kojima piše o ideološkim, vojnopolitičkim i etičkim razlikama između partizanskog narodno-oslobodilačkog pokreta i četničkog pokreta, ali i kada piše o događajima u posleratnom političkom životu zemlje.

S pravom, Jakšić smatra da je današnje, dnevno političko i svakako ideološki radikalno pristrasno bagatelisanje partizanskog rata i narodnooslobodilačkog pokreta uopšte – koje je i u današnjoj Srbiji, ali i među srpskim narodom uopšte, steklo svoje pristalice i ideologe – samo jedan od oblika *vazalne psihologije* koja je, u prostoru i kroz vreme, vazda prednost davala kolaboraciji sa agresorom. O smislu identifikacije sa agresorom (kolektiva, pojedinaca ili čitavih društvenih grupa) bilo je već reči. Ne pristajući na agresiju »nove« partijnosti koja hoće da pod svoje uzme čitavu istoriju i da je udesi po zahtevima trenutka kroz propagandne akte pseudorevalorizacije i »nove« nekritičnosti, Jakšić u svojim memoarima nudi

mnoštvo ubedljivih i nepotkupljivih razloga protiv svake vrste vazalne psihologije i politike koja se na njoj temelji.

Razmatrajući partizanski narodnooslobodilački rat u relacijama prema istoriji i tradiciji ratovanja među Južnim Slovenima uopšte, Pavle Jakšić je ubedljivo pokazao da je taj rat jedna od onih velikih istorijskih vrednosti koje potvrđuju i dalje obogaćuju tu svetlu vekovnu tradiciju bez koje, uostalom, ne bi ni bio moguć. Naime, i tada je bio ostvaren zavet velikog Pesnika: »Neka bude, što biti ne može!« Zato se i aktuelno kukaveljno odricanje od tog iskustva, prisutno i među Srbima, iskazuje ne samo kao jedan od oblika nastupa vazalne psihologije i očit primer identifikacije sa agresorom, nego i kao dokaz krize istorijske samosvesti. Kuda takva stanja u životu jedne zajednice vode možda na najbolji način potvrđuje »europska« rekatolizacija i klerikalizam u Sloveniji i neofašizacija Hrvatske.

Pouke Jakšićevog memoarsko-analitičkog kazivanja, a o poukama možemo govoriti, utoliko su važnije imamo li u vidu da se i danas, kao i pre pola veka kada počinje dramatični zaplet Jakšićeve životne priče, svet, a pogotovu Evropa, nalazi u vrtlogu čak treće reorganizacije i preraspodele moći u XX veku sa ujedinjenjem Nemačke kao krunom tog procesa. Osnovne istorijske matrice ovog procesa, naravno, nisu nove. Sfere uticaja danas se, za razliku od dva svetska rata u XX veku, u prvom redu raspodeljuju kroz borbu u kojoj odlučujuću reč ima ekonomija, tehnologija, institucije demokratskih poredaka i globalna scientifikacija ljudskog života i upravljanja tim životom. Ova mirnodopska slika, međutim, ne znači da su »tradicionalna« sredstva razrešavanja tih napetosti definitivno isključena. Naprotiv. Ratovi, bune i revolucije mogu se, sa visokom dozom sigurnosti, očekivati i u svetu, i u Evropi.

Životno iskustvo Pavla Jakšića koji je od profesora matematike i fizike i inženjera optike postao ratni komandant i heroj, potvrđuje zato još jednu zakonitost u istoriji. To je onaj princip koji pokazuje da se u osobenim istorijskim okolnostima – kao što su to bile one u kojima se našla Jugoslavija aprila 1941, a posebno prostori gde u njoj žive Srbi i pripadnici drugih etničkih, kulturnih i političkih grupa koji su tada takođe bili osuđeni na »nestanak«, fizički ili duhovni – ljudi narodnog poverenja i sa autoritetom zasnovanim na svom moralnom i intelektualnom integritetu mogu, uprkos svom oskudnom vojnom obrazovanju, odigrati izvanredno važne uloge u ratnim sukobima sa daleko jačim i bolje opremljenim neprijateljem.

Kako bilo da bilo, suočeni sa dve knjige memoara generala Pavla Jakšića, imamo pred sobom jedan značajan prilog razumevanju naše novije istorije i njene logike s onu stranu od svakovrsnih mistifikacija i falsifikata. Razume se, nema definitivnih istina pa to nije ni *Nad uspomename* Pavla Jakšića. Ali, jasno je da se potonja historiografska i kritička analiza naše novije istorije neće moći valjano uspostavljati bez ovih knjiga.

U Beogradu, 3. oktobra 1990.
(na dan ujedinjenja Nemačke)

Ljubomir Kljakić